

ISSN 3007 -7265

ШАПАҒАТ EDU

№1 (ақпан) 2025

Шапағат EDU №1, 2025 г

ISSN 3007-7265
УДК 37(574) (051)
ББК мас. 74.00(5қаз)я52

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ
«ӨРЛЕ-EDUCATION» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ОҚУ- ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
«ӨРЛЕ-EDUCATION» РЕСПУБЛИКАНСКИЙ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЦЕНТР

ШАПАҒАТ EDU

№1 (ақпан) 2025

Алматы, 2025 г.

Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінде
22.04.2024 ж. тіркелген. Куәлік № KZ25VPY00091632
«ШАПАҒАТ EDU» ғылыми -ақпарат, әдістемелік
хабаршысы

МЕНШІК ИЕСІ: «ӨРЛЕ-EDUCATION» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ОҚУ- ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

Аюпова Н.А. – директор

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:

Танирбергенова Д.Т. – п.ғ.к., профессор
Сариева К.Н. – п.ғ.д., профессор
Кемешова А.М. –к.п.н.
Мауленова М.– п.ғ.м.

Басылым 2024 жылдан бастап жарық көреді, алғашқы тіркеу куәлігі
№KZ25VPY00091632.

Айына 1 рет шығады.

Мақала авторларының пікірлері редакция көзқарасын білдірмейді.

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕН-ЖАЙЫ:
Алматы қаласы, Нуркент 5/9 ықшам
ауданыүй 61, 9Б ғимарат.
Тел: + 7(778) 926 67 21
e-mail: orle.education@gmail.com

**МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ**

**БІЛІМ БЕРУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ӘДІСНАМАСЫ
ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ ОБРАЗОВАНИЯ**

<i>Иембердиева А.К.</i>	
Бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау дағдыларын шығармашылық тапсырмалар арқылы дамыту.....	5
<i>Көбекбай Н.Б.</i>	
Зияткерлік бұзылыстары бар оқушыларды оқытудағы қиындықтар мен оны шешу жолдары.....	9
<i>Садық Н.М.</i>	
Қазіргі заман оқушыларының мотивациясын арттырудың психологиялық аспектілері.....	13
<i>Асанова А.М.</i>	
Қазақ тіліндегі стилистикалық қолданыстың заманауи тенденциялары.	17
<i>Уралова Д.К.</i>	
Картографическая грамотность на уроках географии.....	21
<i>Шарипова Ж.Ж.</i>	
XXI ғасырдың құзыреттілігін дамытуға бағытталған тиімді тәсілдер мен инновациялық технологиялар... ..	24
<i>Кошанова А.М.</i>	
Алгебраны үйретудегі заманауи әдіс-тәсілдер	29
<i>Куракбаева Г.К.</i>	
Формирование функциональной грамотности на уроках математики.....	34
<i>Досан А.Ж.</i>	
Ұлттық құндылықтар – балабақшадағы тәрбие негізі.....	38
<i>Казниева М.О.</i>	
Қазақ хандығының сыртқы саясаты: көршілес мемлекеттермен қарым-қатынасы.....	42
<i>Нуртазина З.А.</i>	
Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын арттыру жолдары.....	47
<i>Шақубай С.К.</i>	
Бастауыш сыныпта математиканы оқытудың дидактикалық принциптері.....	52
 <i>Нуртазин Ж.Ж.</i>	
Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі – сапалы білім берудің негізі.....	57
<i>Бекбулатова Г.Р.</i>	
Әдебиеттік оқу пәні арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын арттыру... ..	62
 <i>Амантаева Ж.Б.</i>	
Шығармашылық тапсырмалар арқылы бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу дағдыларын дамыту.....	67
<i>Рахымханқызы Н.</i>	
Развитие творческих навыков учащихся через новые технологии на уроках английского языка.....	71
<i>Нугуманова М.С.</i>	
Педагогикалық шеберлік айнасындағы балалардың функционалдық сауаттылығы.....	75
<i>Тушаева Ж.С.</i>	
Мектеп жасына дейінгі балаларға экологиялық тәрбие беру.....	78
<i>Идилова Р.М.</i>	
Дружба великих людей Казахстана и России.....	82
<i>Илиева А.А.</i>	
4 сыныпқа арналған «Математикалық сауаттылық» вариатив курсының бағдарламасы» туралы.....	84

БІЛІМ БЕРУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ӘДІСНАМАСЫ ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ ОБРАЗОВАНИЯ THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATION

Иембердиева Аяла Канатовна

*«ABYROI SCHOOL ORAL» жауапкершілігі шектеулі
серіктестігі» мектебінің бастауыш сынып мұғалімі*

Бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау дағдыларын шығармашылық тапсырмалар арқылы дамыту

Аңдатпа. Бұл мақалада бастауыш сынып мұғалімдеріне оқушылардың шығармашылығы мен логикалық ойлауын дамытуға арналған әдіс-тәсілдер қарастырылады. Сонымен қатар, шығармашылық тапсырмаларды қолдану арқылы балалардың ойлау қабілетін жетілдірудің тиімді жолдары ұсынылады.

Кілт сөздер: шығармашылық тапсырмалар, логикалық ойлау, қиялды дамыту, сыни ойлау, танымдық қабілет.

Аннотация. В этой статье рассматриваются методы и приемы для учителей начальных классов для развития творчества и логического мышления учащихся. Кроме того, предлагаются эффективные способы улучшения мышления детей с помощью творческих заданий.

Ключевые слова: творческие задания, логическое мышление, развитие воображения, критическое мышление, познавательные способности.

Бастауыш сынып – баланың ойлау қабілеті қарқынды дамитын кезең. Бұл кезеңде логикалық ойлауды дамыту маңызды, өйткені ол оқушының оқу жетістіктеріне, өз ойын жүйелі жеткізуіне және мәселені шешу дағдыларына оң әсер етеді. Осы кезеңде оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамыту – білім беру процесінің маңызды аспектісі, логикалық ойлау мен шығармашылық қабілеттің дамуы баланың тек оқу үлгеріміне ғана емес, өмірлік мәселелерді шешу қабілетіне де ықпал етеді.

Шығармашылық тапсырмалар – білім беру процесінің маңызды бөлігі. Олар тек оқыту құралы ғана емес, сонымен қатар оқушылардың танымдық, эмоционалдық және интеллектуалдық қабілеттерін жетілдірудің тиімді тәсілі болып табылады. Мұндай тапсырмалар оқушылардың ойын еркін жеткізуіне, жаңа идеялар ұсынуына және ерекше шешімдер табуына көмектеседі.

Шығармашылық тапсырмалар оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Олардың негізгі артықшылықтары:

1) *Қиял мен елестету қабілетін ынталандыру:* оқушылардың қиялын дамытып, еркін ойлауға мүмкіндік береді және әңгіме құрастыру, сурет салу, ертегі ойлап табу сияқты тапсырмалар шығармашылық ойлауды қалыптастырады.

2) *Логикалық және сыни ойлауды дамыту*: оқушыларды стандартты емес шешімдер іздеуге үйретеді, мәселелерді тереңірек талдауға жетелейді, күрделі жағдайларда шешім қабылдауды жақсартады.

3) *Өзіндік пікір қалыптастыру*: балалардың жеке көзқарасын дамытуға ықпал етеді және өз ойын еркін әрі дәлелді түрде жеткізу дағдысын қалыптастырады.

4) *Төзімділік пен табандылықты дамыту*: шығармашылық тапсырмаларды орындау барысында оқушылар қиындықтарды жеңуге дағдыланады, әрі қателіктерден сабақ алып, табандылыққа үйренеді.

5) *Коммуникация және топтық жұмыс дағдыларын жетілдіру*: кейбір тапсырмалар топтық форматта орындалатындықтан, оқушылар пікір алмасуға, ортақ шешім табуға үйренеді.

Шығармашылық тапсырмалардың түрлері өте көп. Оқушылардың жас ерекшеліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, шығармашылық тапсырмалардың келесі түрлерін қолдануға болады:

➤ *Логикалық есептер мен басқатырғыштар* («Артық сөзді тап», «Қай сөз қай топқа жатады?»). Мұндай тапсырмалар балалардың назарын шоғырландырып, ойлаудың икемділігін арттырады

➤ *Ертегі немесе әңгіме құрастыру* (берілген тақырып бойынша оқиға ойлап табу). Оқушыларға қызықты оқиғалар құрастыруды тапсыру – шығармашылық ойлауды дамытудың тамаша жолы.

➤ *Кесте және диаграмма құру* (Оқушылар белгілі бір мәліметтерді жүйелеп, диаграмма немесе кесте құру арқылы логикалық ойлау қабілеттерін арттырады).

➤ *Шығармашылық ойындар мен викториналар* ("Не жетіспейді?", "Тез ойла"). Бұл тапсырмалар логика мен жылдамдықты дамытады.

Логикалық ойлау – ақпаратты талдау, салыстыру және қорытынды жасау қабілеті. Ал, бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау қабілетін дамыту – кешенді әрі жүйелі жұмысты талап ететін процесс. Оқушылардың логикалық ойлауын дамыту әдістерін қолдану мұғалімге көп мүмкіншілік береді. Ойын арқылы оқыту, математика, шығармашылық тапсырмалар мен заманауи технологияларды тиімді қолдану баланың танымдық дамуына оң ықпал етеді. Логикалық ойлауы дамыған бала тез шешім қабылдай алады, өз ойын жүйелі түрде жеткізеді және түрлі мәселелерді оңай шеше алады

Бұл дағдыларды дамыту үшін келесі жұмыс түрлері ұсынылады:

1. *Логикалық тапсырмалар мен есептер*. Балалардың логикалық қабілеттерін дамыту үшін арнайы тапсырмалар мен ойындарды пайдалану тиімді. Оларға:

- *Жұмбақтар мен ребустар* – оқушылардың ойлау, талдау қабілеттерін күшейтеді.

- *Логикалық есептер* – мысалы, артық сөзді немесе санды табу, сандар арасындағы заңдылықтарды анықтау.

- *Сөзжұмбақтар* – сөздік қорды байытып, ойлау қабілетін арттырады.

- *Шахмат, домино, судоку, танграм сияқты ойындар* – стратегия мен логиканы дамытады.

2. Математикалық ойлау қабілетін дамыту

Математика – логикалық ойлауды дамытудың негізгі құралы.

- *Сандар арасындағы байланыстарды түсіндіру* (мысалы, тақ және жұп сандар, сан қатарындағы заңдылықтарды табу).
- *Геометриялық пішіндермен жұмыс* – мысалы, фигураларды бөліктерге бөлу, оларды қайта құрастыру.
- *Логикалық есептер* – "Көлікке ең бірінші болып кім мінді?" сияқты жағдайға байланысты есептер шығару.

3. Ойлау қабілетін дамытатын әңгімелер мен мәтіндер

- *Ертегілер мен әңгімелерді талдау* – балаларға оқиға желісін болжауға және логикалық қорытынды жасауға үйрету.
- *Логикалық тізбекті жалғастыру* – мысалы, "Егер қар жауса, онда не болады?" немесе "Егер мектепке кешіксең, не болады?" деген сұрақтарға жауап іздеу.

4. Креативті және шығармашылық тапсырмалар

- *Сюжетті суреттер арқылы әңгіме құрастыру* – сурет бойынша оқиғаны баяндау.
- *Қиялға негізделген сұрақтар қою* – мысалы, "Егер адамдар ұша алатын болса, не өзгерер еді?"
- *Жаңа ертегі немесе әңгіме ойлап табу* – бұл оқушылардың қиялдау және логикалық байланыстыру қабілеттерін жетілдіреді.

5. Геймификация (ойын арқылы оқыту)

- *Қызықты тапсырмалар мен жарыстар* – оқушыларды қызықтыру үшін командалық ойындар ұйымдастыру.
- *Дидактикалық ойындар* – мәселен, "Не артық?", "Не жетіспейді?", "Заттарды топтастыр" сияқты ойындар.
- *Рөлдік ойындар* – мысалы, "Дүкенші мен сатып алушы", "Саяхатшы мен жолсерік" рөлдерін ойнап, логикалық шешімдер қабылдауға дағдыландыру.

6. Технологияларды пайдалану

- *Интерактивті бағдарламалар мен қосымшалар* – логикалық есептер, пазлдар, лабиринттер шешуге арналған цифрлық ресурстар.
- *Мультфильмдер мен анимациялар* – логикалық ойлауды дамытатын қысқа анимациялық фильмдерді көру және оларды талқылау.

Қорыта айтқанда, шығармашылық тапсырмаларды қолдану – бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау қабілетін дамытуда үлкен рөл атқарады. Ал, оқушылардың шығармашылығы мен логикалық ойлауын дамытуда мұғалімнің рөлі маңызды. Бұл шығармашылық және логикалық әдістері баланың ой-өрісін кеңейтіп, шығармашылық әлеуетін арттырып қана қоймай, оқыту процесін қызықты әрі тиімді етеді.

Мұғалімдер шығармашылық тапсырмаларды белсенді түрде қолданса, оқушылардың оқу үлгерімі ғана емес, өмірлік дағдылары да дамиды. Сондықтан да,

мұғалім әр баланың жеке қабілетін ескеріп, бағыт-бағдар беруі керек және балалардың жетістіктерін мадақтап, оларды қолдауы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы. - <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319> _
2. «Педагог» кәсіптік стандартын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің м.а. 2022 жылғы 15 желтоқсандағы № 500 бұйрығы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200031149>
3. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздығы № 348бұйрығы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031>
4. Қазақстандағы цифрлық сауаттылық https://egov.kz/cms/kk/articles/digital_literacy
5. Функционалдық сауаттылық – білім беру сапасын жақсартудың аса маңызды шарты: Білім беру қызметкерлерінің обл. ғыл.-практ. конф. материалдары: II -б.- Қарағанды: ҚарУ баспасы, 2021-563 бет
6. Бабаев С.Б. Бастауыш мектеп педагогикасы: *Оқу құралы*. Алматы: "Заң әдебиеті", 2007ж (2007-2017жж).
7. Б. Байжұманов. Оқушылардың психикалық даму ерекшеліктері. Бастауыш мектеп. 1998ж (2008-2018жж).
8. Д. Рахымбек. Оқушылардың логикалық-методологиялық білімдерін жетілдіру. Алматы, 1998 (2008-2018жж).
9. Гальперн Д. Сыни ойлау психологиясы. СПб., 2000 ж (2010-2020жж)
10. Кожгаельдиева, С. С. Бастауыш сынып оқушыларының ойлау қабілетін дамыту. 2004ж (2014-2024жж).

Көбекбай Нұрсезім Бақытқызы

Алматы қаласы Білім басқармасының «Мамандандырылған «Жанұя» кешені» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің дефектолог-мұғалімі

Зияткерлік бұзылыстары бар оқушыларды оқытудағы қиындықтар мен оны шешу жолдары

Аңдатпа. Бұл мақалада зиятында бұзылысы бар балаларды оқытудың негізгі ерекшеліктері мен әдіс-тәсілдері қарастырылады. Мұндай балалардың білім алуы ерекше қолдауды, арнайы әзірленген бағдарламаларды және оқыту әдістерін талап етеді. Мақалада мұндай балаларды оқытудағы негізгі принциптер, қолданылатын құралдар мен әдістер, педагогикалық қолдаудың маңызы және оқыту барысында кездесетін қиындықтарды шешу жолдары жан-жақты талқыланады.

Кілт сөздер: зияттық бұзылыс, ерекше қажеттіліктер, білім беру, педагогикалық әдістер, психологиялық қолдау.

Аннотация. В данной статье рассматриваются основные особенности и методы обучения детей с нарушениями интеллекта. Обучение таких детей требует особой поддержки, специально разработанных программ и педагогических методов. В статье подробно анализируются основные принципы обучения, используемые инструменты и методы, значение педагогической поддержки, а также пути решения проблем, возникающих в процессе обучения.

Ключевые слова: интеллектуальное нарушение, особые потребности, образование, педагогические методы, психологическая поддержка.

Қазіргі заманғы инклюзивті білім беру жүйесінде ерекше қажеттілігі бар балаларды, соның ішінде зияткерлік бұзылыстары бар оқушыларды оқыту маңызды мәселе болып табылады. Мұндай балалардың оқу процесіне бейімделуі мен дамуы үшін арнайы педагогикалық әдістер, түзету жұмыстары және жеке көзқарас қажет.

Зияткерлік бұзылыстары бар оқушылар – танымдық (когнитивті) процестердің бұзылуына байланысты оқу, ойлау, есте сақтау, сөйлеу және күнделікті өмірге бейімделу қабілеттері шектеулі балалар. Бұл бұзылыстар баланың дамуының әртүрлі деңгейінде көрініс табуы мүмкін және арнайы педагогикалық қолдауды қажет етеді. Олардың оқу және даму ерекшеліктерін ескере отырып, арнайы педагогикалық әдістерді қолдану өте маңызды. Мұндай балаларға дұрыс көзқараспен, шыдамдылықпен қарау олардың әлеуетін толық ашуға көмектеседі және қоғамға бейімделуіне ықпал етеді.

Зияткерлік бұзылыстар әртүрлі деңгейде байқалуы мүмкін. Дефектология және арнайы педагогикада зияткерлік даму ерекшеліктері бірнеше санатқа бөлінеді:

1) Жеңіл деңгейдегі зияткерлік бұзылыстар (жеңіл ақыл-ой кемістігі)

- Мұндай оқушылар қарапайым тапсырмаларды орындауға қабілетті, бірақ оқу материалын меңгеруде қиындықтар кездеседі.
- Абстрактілі ойлау, ұзақ уақыт есте сақтау және күрделі есептерді шешу қиынға соғады.
- Қарым-қатынас жасау қабілеті сақталғанымен, жаңа әлеуметтік жағдайларға бейімделу баяу жүреді.

2) Орташа деңгейдегі зияткерлік бұзылыстар

- Оқушылар күнделікті өмірде қарапайым әрекеттерді орындай алады, бірақ оқу процесі баяу жүреді.
- Қысқа сөйлемдермен сөйлеседі, сөздік қоры шектеулі.
- Жазу, оқу және есептеуге байланысты күрделі дағдыларды меңгеру қиын.
- Өзін-өзі күту дағдылары (гигиена, тамақтану, киіну) белгілі бір деңгейде дамыған.

3) Ауыр деңгейдегі зияткерлік бұзылыстар

- Мұндай балалар күрделі ойлау процестерін меңгере алмайды, сөйлеу қабілеті шектеулі немесе мүлде дамымаған.
- Күнделікті өмірде үлкендерден толық қолдау қажет етеді.

- Әрекеттері негізінен механикалық сипатта болады, ал жаңа жағдайларға бейімделу өте қиын.

4) Терең деңгейдегі зияткерлік бұзылыстар

- Бұл санаттағы балалар өзін-өзі күте алмайды және толыққанды қарым-қатынас жасау қабілеті жоқ.
- Қозғалыстық, сенсорлық және психикалық дамуы айтарлықтай тежелген.
- Тек қарапайым, күнделікті әрекеттерді (қол бұлғау, күлу, жылау) орындай алады.

Зияткерлік бұзылыстары бар балалардың негізгі ерекшеліктері әр қилы аспектілерден көрінеді. Біріншіден, ақпаратты қабылдау және өңдеу баяу жүреді, ол оқушылар жаңа білімді тез ұмытып, бірнеше рет қайталауды қажет етеді, оларға суреттер, схемалар және практикалық әдістер арқылы үйрету тиімдірек болады. Екіншіден, зейін тұрақсыздығы болады, ұзақ уақыт бойы бір тапсырмаға назар аудара алмайды, сабақ кезінде жиі алаңдайды, тапсырманы толық орындамай тастап кетуі мүмкін. Үшіншіден, сөйлеу дағдыларының тежелуі байқалады. Кейбір балалар толық сөйлемдер құрай алмайды немесе сөздік қоры өте шектеулі және өз ойларын еркін жеткізу қиынға соғады. Тұлғалық және әлеуметтік дағдылардың дамуы баяу балалар қоршаған ортамен қарым-қатынас жасау қабілеті төмен болады, құрдастарымен қарым-қатынас орнатуда немесе әлеуметтік ережелерді сақтауда қиындықтар туындайды. Ал, күнделікті өмірдегі бейімделу дағдылары әлсіз дамыған балалар өзін-өзі күту, жеке гигиена және қауіпсіздік ережелерін сақтау дағдылары кейбір жағдайларда қосымша қолдауды қажет етеді.

Зияткерлік бұзылыстары бар оқушыларға көмектесу жолдарын меңгеру мамандармен бірлесе жұмыс жасағанда нәтижелі болмақ.

Мұнда *жеке оқу бағдарламасын жасау* - баланың қабілетіне сәйкес арнайы түзету бағдарламаларын әзірлеу және қарапайым, түсінікті тапсырмалар беру және оқыту қарқынын төмендету арқылы іске асады. Ал, *көрнекі және ойын арқылы оқыту әдістерін қолдану* - көптеген ақпараттарды визуалды түрде (суреттер, бейнелер, схемалар) түсіндіру және қарапайым дидактикалық ойындар мен практикалық тапсырмалар арқылы оқыту арқылы, *тапсырмаларды біртіндеп қиындату* - балаға өз деңгейіне сәйкес тапсырмалар беру және оларды біртіндеп күрделендіру, әрбір жетістікке мадақтау мен қолдау көрсету арқылы іске асады. *Әлеуметтік дағдыларды дамыту* мәселесі – қарым-қатынас жасауға үйрету (сәлемдесу, сұрақтарға жауап беру, достарымен ойнау), топтық жұмысқа, рөлдік ойындарға қатыстыруарқылы, *ата-аналармен және мамандармен тығыз жұмыс жасау* – ол дефектолог, логопед, психолог мамандардың көмегін пайдалану және ата-аналарды балаға қолдау көрсету жолдары бойынша оқытуды қажет етеді.

Зияткерліктің бұзылыстары – когнитивті қабілеттердің төмендеуімен, ақпаратты қабылдау, өңдеу және есте сақтау процестерінің баяу жүруімен сипатталатын жағдай екені белгілі. Мұндай оқушылардың оқу процесіне қатысуы белгілі бір қиындықтарға әкеледі:

Алдымен, *ақпаратты қабылдау мен түсінудің қиындығы*: оқушылар жаңа материалды баяу меңгереді, қарапайым тапсырмаларды орындау үшін қосымша түсіндіруді қажет етеді.

Зейіннің тұрақсыздығы: оқушылар ұзақ уақыт бойы бір тапсырмаға назар аудара алмайды, көп тапсырманы қатар орындау олар үшін күрделі болады.

Жадының әлсіздігі: жаңа ақпаратты есте сақтау мен қайталау барысында қиындықтар туындайды, бұрынғы білімдерін жаңа жағдайларда қолдану қабілеті төмен болады.

Тілдік және сөйлеу дағдыларындағы қиындықтар: оқушылар сөйлеуде қателіктер жібереді, ойын толық жеткізе алмайды, жазбаша және ауызша тапсырмалар орындау барысында баяу әрекет етеді.

Қозғалыс белсенділігінің төмендігі немесе гиперактивтілік: кейбір оқушылар моторикасы баяу дамығандықтан жазу, сурет салу, ұсақ қол қимылдарын орындауда қиындық көреді, басқалары керісінше, гиперактивті болып, ұзақ уақыт бойы тыныш отыруға қиналады.

Әлеуметтік дағдылардың жеткіліксіздігі: топпен жұмыс істеу, қарым-қатынас жасау, өз ойын еркін білдіру қиынға соғады, құрдастарымен қарым-қатынас орнатуда немесе мектеп ережелеріне бейімделуде қиындықтар кездеседі.

Зияткерлік бұзылыстары бар оқушылардың оқу процесіне толыққанды қатысуы үшін, жоғарыда аталған қиындықтардан шығу үшін арнайы түзету әдістерін қолдану қажет.

1) Жеке оқыту әдісі

- Оқушылардың жеке қабілеттерін ескере отырып, жеке оқу жоспарын әзірлеу.
- Оқу бағдарламасын қарапайымдандыру және оқушылардың қарқынына бейімдеу.
- Әр оқушының мықты жақтарын дамытуға баса назар аудару.

2) Көрнекі және практикалық оқыту әдістерін қолдану

- Ақпаратты түсіндіру үшін суреттер, сызбалар, схемалар, видео және нақты мысалдарды пайдалану.
- Практикалық тапсырмалар мен ойын арқылы оқыту тәсілдерін енгізу.
- Мүмкіндігінше шынайы өмірден алынған жағдайларды пайдалану (дүкенге бару, сағатты оқу, қарапайым есептеулер жүргізу).

3) Оқытудың ойын элементтерін пайдалану

- Дидактикалық ойындар мен рөлдік ойындарды енгізу.
- Логикалық ойындар мен пазлдар арқылы есте сақтау қабілетін дамыту.
- Қарапайым математикалық есептерді ойын арқылы шешу.

4) Қайталау және бекіту әдістері

- Жаңа материалды бірнеше рет әртүрлі тәсілдермен түсіндіру (визуалды, аудио, кинестетикалық).
- Үнемі жаттығулар жасау арқылы дағдыларды бекіту.
- Оқушыларға қосымша уақыт беру және жиі қайталау жүргізу.

5) Әлеуметтік дағдыларды дамыту

- Оқушыларды топтық жұмыстарға, бірлескен жобаларға тарту.

- Әдептілік, қарым-қатынас, өз ойын дұрыс жеткізу дағдыларын дамытуға арналған сабақтар өткізу.
- Эмоциялық қолдау көрсету, ынталандыру және жетістіктерін мадақтау.

б) Психологиялық және педагогикалық қолдау көрсету

- Дефектолог, логопед, психолог және арнайы педагог мамандармен тығыз жұмыс жүргізу.
- Ата-аналармен байланыс орнатып, үй жағдайында баланың дамуына көмек беру.
- Сабақтар барысында сенімді, қолдау көрсететін орта қалыптастыру.

Қорыта айтқанда, зияткерлік бұзылыстары бар оқушыларды оқыту – кешенді тәсілді қажет ететін процесс. Әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, тиімді оқыту әдістерін қолдану олардың білім алуына және әлеуметтенуіне ықпал етеді. Мұғалімдер, дефектологтар және ата-аналар бірлесе жұмыс жасағанда ғана оқушылардың қабілеттерін толық ашуға мүмкіндік туады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 12.01.2022 ж. №4 бұйрығы. // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200026618>
2. «Мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру, қосымша білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдап отыру қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы №6 бұйрығы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200026513>
3. «Кейбір заңнамалық актілеріне инклюзивті білім беру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, 2021 жылғы 26 маусымдағы № 56-VII ҚРЗ <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2100000056>
4. Инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істейтін мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігіне қойылатын талаптарды әзірлеу бойынша әдістемелік ұсыныстар.– Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2015. – 32 б.
5. Инклюзивті білім беру процесіне қатысушылардың психологиялық-педагогикалық құзыреттілігін арттыру бойынша әдістемелік ұсыныстар. Әдістемелік ұсынымдар.- Нұрсұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясы, 2019. – 200 б.
6. Жалпы білім беретін мектепте оқу процесінде ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушыларды сүйемелдеу бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірлеу. Әдістемелік ұсыныстар- Нұр-сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясы, 2019. – 258 Б.
7. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту процесіне тиімді әдістемелер мен технологияларды енгізу бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірлеу. Әдістемелік ұсынымдар- Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 216 б.
8. А. Әбілқасымова. «Арнайы педагогика негіздері». Алматы, 2019.
9. ЮНЕСКО. «Инклюзивті білім берудің халықаралық стандарттары». Дефектология бойынша оқу-әдістемелік құралдар. Алматы, 2020.
10. Ш. Асқарова. «Ерекше балаларды оқыту әдістемесі».
11. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: Университеттерге арналған оқулық. Санк-Петербург: Питер, 1999 (2019ж).
12. Шмелев А.Г. Тұлғалық қасиеттердің психодиагностикасы. Санк-Петербург, Сөйлеу, 2002 (2012-2022жж).

Садық Назым Маратқызы

Алматы қаласы Білім басқармасының «№31 жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің педагог-психологы

Қазіргі заман оқушыларының мотивациясын арттырудың психологиялық аспектілері

Аннотация. Бұл мақалада оқушылардың оқу мотивациясын арттырудың психологиялық аспектілері қарастырылады. Оқушылардың білім алуға деген ынтасы олардың жетістіктеріне, өзін-өзі дамытуына тікелей әсер етеді. Оқу мотивациясының негізгі факторлары ішкі және сыртқы ынталандыру көздері, орта ықпалы және оқу материалының тартымдылығы екендігі талданады.

Түйін сөздер: оқу мотивациясы, психологиялық аспектілер, оқушылардың ынтасы, ішкі және сыртқы мотивация, оқыту әдістері, оқушылардың қызығушылығы, педагогикалық психология, өзін-өзі дамыту.

Аннотация. В данной статье рассматриваются психологические аспекты повышения учебной мотивации учащихся. Учебная мотивация напрямую влияет на их достижения и саморазвитие. Анализируются основные факторы мотивации, такие как внутренние и внешние источники стимулирования, влияние окружения и привлекательность учебного материала.

Ключевые слова: учебная мотивация, психологические аспекты, мотивация учащихся, внутренняя и внешняя мотивация, методы обучения, интересы учащихся, педагогическая психология, саморазвитие.

Білім беру жүйесіндегі өзгерістер, жаңа технологиялардың дамуы және ақпараттық қоғамның ықпалы қазіргі заман оқушыларының оқуға деген қызығушылығына әсер етуде. Кейбір оқушыларда жоғары оқу мотивациясы қалыптасқан болса, кейбірі сабаққа деген ынтасын жоғалтып жатады. Бұл жағдай мұғалімдер мен ата-аналар үшін үлкен мәселе болып табылады. Сондықтан, оқушылардың мотивациясын арттырудың психологиялық аспектілерін түсіну маңызды.

Оқу мотивациясы – оқушының білім алуға деген қызығушылығын арттыратын негізгі факторлардың бірі, оқушының білім алуға деген ішкі және сыртқы қызығушылығы. Жоғары мотивациясы бар оқушы белсенді, жаңа білімді меңгеруге ынталы және өзін-өзі дамытуға ұмтылады. Ал мотивациясы төмен оқушылар керісінше, сабаққа енжар қарап, өз мүмкіндіктерін толықтай пайдалана алмайды. Ол баланың білім алу барысындағы белсенділігіне, ынтасына және жетістігіне тікелей әсер етеді және оқушылардың табысты білім алуына, өзін-өзі дамытуына және болашақта кәсіби тұрғыда жетістікке жетуіне ықпал етеді. Сондықтан, мұғалімдер мен ата-аналар оқушылардың оқу мотивациясын арттыру жолдарын қарастырып, оларға қолдау көрсетуі қажет.

Оқу мотивациясының маңызы бірнеше аспектілерден көрінеді:

- *Оқуға деген тұрақты қызығушылықты қалыптастырады:* егер оқушыда ішкі мотивация жақсы дамыса, ол өз бетінше ізденуге, қосымша білім алуға ұмтылады, қызықты және мағыналы оқу процесі оқушылардың шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін дамытады.

- *Оқушының өзін-өзі дамытуына әсер етеді:* жоғары мотивациясы бар оқушылар өзін-өзі дамытуға, жаңа дағдыларды меңгеруге және жетістікке жетуге ұмтылады, бұл олардың өз күшіне сенімділігін арттырады және өзін-өзі жетілдіруге итермелейді.

- *Академиялық жетістіктерді жақсарттады:* мотивациясы жоғары оқушылар сабаққа белсенді қатысады, үй тапсырмаларын уақытында орындайды және оқу

материалын терең түсінеді. Мұндай оқушылар қиындықтарға төзімді болып, өз мақсаттарына жетуге тырысады.

- *Жауапкершілікті қалыптастырады:* оқуға деген ынта мен қызығушылық оқушылардың жауапкершілігін дамытады, олар уақытты дұрыс жоспарлап, өз міндеттерін орындауға бейімделеді.

- *Кәсіби бағдар мен болашаққа деген сенімділікті қалыптастырады:* оқушылардың мотивациясы жоғары болған жағдайда, олар өз болашағын саналы түрде жоспарлап, мамандық таңдауда дұрыс шешім қабылдайды, бұл олардың өмірлік мақсаттарын айқындап, өзін-өзі жүзеге асыруына көмектеседі.

Оқу мотивациясын қалыптастыру және дамытуға бірнеше негізгі факторлар әсер етеді, олар:

- *Ішкі мотивация:* Оқушының өзін-өзі дамытуға деген құштарлығы, жаңа білімді игеруге деген қызығушылығы.

- *Сыртқы мотивация:* Баға, ата-ананың немесе мұғалімнің мақтауы, марапаттау және жазалау жүйесі.

- *Ортаның әсері:* Мұғалімдер, ата-аналар және құрдастарының қолдауы.

- *Оқу материалының қызықтылығы:* Қазіргі заманғы интерактивті, практикалық сабақтар оқушының қызығушылығын оятады.

Қазіргі оқушылардың мотивациясын арттыру әдістеріне тоқталсақ: біріншіден, *оқудың практикалық маңыздылығын көрсету* - оқушыларға алынған білімнің өмірдегі қолдану жолдарын көрсету – олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Мысалы, математиканы кәсіпкерлікке, тарихты заманауи оқиғаларға байланыстыру арқылы оқушылардың ынтасын күшейтуге болады. Екіншіден, *оқушыларды мадақтау және жетістіктерін мойындау* – психологтардың зерттеулері бойынша, жетістіктерін мойындау және мадақтау – мотивацияны арттыратын ең күшті құралдардың бірі. Оқушыларға тек бағамен емес, олардың жеткен жетістіктеріне назар аудару арқылы мотивациясын көтеруге болады. Үшіншіден, *оқытудың ойындық элементтерін пайдалануда* геймификация – қазіргі заман оқушыларын оқытудағы тиімді әдіс. Оқу процесіне ойын элементтерін (балл жинау, деңгей өту, марапаттау) енгізу арқылы оқушылардың белсенділігін арттыруға болады. Ал, келесі әдіс – *өзін-өзі дамытуға бағытталған тапсырмалар беруде* оқушыларға өзін-өзі дамытуға көмектесетін тапсырмалар беру – олардың ішкі мотивациясын нығайтады. Мысалы, күнделік жүргізу, мақсат қою, өзін-өзі бағалау әдістерін енгізу оқушыларды өз нәтижесіне жауапкершілікпен қарауға итермелейді. *Жаңа технологияларды қолдану әдісінде сандық* білім беру платформалары, интерактивті сабақтар, онлайн-викториналар – қазіргі заман оқушыларын ынталандыратын құралдар. Оқытудың заманауи әдістерін қолдану олардың қызығушылығын арттырады. *Мұғалім мен ата-ананың рөлінде* оқушы мотивациясының тұрақты болуы үшін мұғалімдер мен ата-аналардың қолдауы қажет. Бұл орайда: *мұғалімдер қолдауы* – оқушылармен сенімді қарым-қатынас орнату, олардың жетістіктерін мадақтау, сабақтарды қызықты етіп өткізу болса, *ата-аналар қолдауы* – балаға қолдау көрсету, оның қызығушылықтарын дамытуға мүмкіндік беру, оқуға деген көзқарасын дұрыс қалыптастыру болып табылады.

Оқушылардың қызығушылығына негізделген оқыту – білім беру процесінде оқушының жеке қызығушылықтарын ескере отырып, оқу материалын ұсыну және олардың оқуға деген ынтасын арттыратын тиімді әдіс. Бұл тәсіл оқушылардың сабаққа деген ынтасын арттырып, олардың белсенділігін жоғарылатады.

Оқушылардың қызығатын тақырыптары мен өмірлік тәжірибесін сабаққа енгізу – олардың оқу мотивациясын арттырудың тиімді жолы, әсіресе, жобалық оқыту, дебаттар, рөлдік ойындар арқылы білім беруді ұйымдастыру маңызды. Мұғалімдер оқыту әдістерін оқушылардың қызығушылықтарына бейімдей отырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, оқуға деген сүйіспеншілігін қалыптастыра алады. Қазіргі заманның білім беру жүйесінде оқушылардың қызығушылығына негізделген оқыту тәсілдерін кеңінен қолдану маңызды.

Осы оқушылардың қызығушылығына негізделген оқыту: *оқу мотивациясын арттырады* (оқушы өзіне жақын, қызықты тақырыптарды оқыған кезде білім алуға деген ынтасы жоғары болады), *білімді тереңірек меңгеруге көмектеседі* (қызығушылықтары ескерілген сабақтарда оқушылар жаңа материалды тез қабылдап, ұзақ уақыт есте сақтайды), *сыни ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамытады* (оқушылар өз қызығушылықтары негізінде зерттеу жұмыстарын жүргізіп, жаңа шешімдер табуға ұмтылады), *жауапкершілікті арттырады* (оқушылар өздеріне ұнайтын тақырыптарды зерттеуге көбірек уақыт бөліп, оқу процесіне саналы түрде қатысады).

Оқушылардың қызығушылығын анықтау әдістерін дұрыс таңдау жұмыс нәтижесін жоғары деңгейде береді.

1) *Сауалнамалар мен әңгімелесу*: мұғалім оқушылардан олардың сүйікті пәндері, хоббилері, армандары және мақсаттары туралы сұрап, оқыту процесінде осы деректерді қолдана алады.

2) *Практикалық бақылау*: оқушылардың сабақ барысында қандай тапсырмаларға ерекше назар аударатынын бақылау.

3) *Жобалық жұмыс*: оқушылар өздері таңдаған тақырыптар бойынша жоба жасап, оны сынып алдында қорғауы мүмкін.

4) *Дебаттар мен пікірталастар*: қандай тақырыптар оқушыларды көбірек қызықтыратынын білу үшін сынып ішінде пікір алмасу ұйымдастыру.

Сонымен бірге, оқушылардың қызығушылығына негізделген оқыту әдістері:

Жобалық оқыту әдісі:

- Оқушылар өздері қызығатын тақырыптар бойынша зерттеу жүргізеді.

- Жобалық жұмыс оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытып, өз бетімен жұмыс жасауға үйретеді.

- Мысалы, экологияға қызығатын оқушы "Қоршаған ортаны қорғау жолдары" тақырыбында жоба жасай алады.

Тұлғаға бағытталған оқыту:

- Мұғалім әр оқушының қызығушылығына сәйкес жеке тапсырмалар немесе қосымша материалдар ұсынады.

- Бұл әдіс дарынды балалармен жұмыс жасауда тиімді.

Ойын арқылы оқыту (геймификация):

- Сабақтарды ойын түрінде ұйымдастыру арқылы оқушылардың ынтасын арттыруға болады.

- Викториналар, сайыстар, ролдік ойындар – оқушыларды белсенді қатысуға ынталандырады.

- Мысалы, тарих сабағында оқушыларға "тарихи кейіпкер" рөлін ойнап, өткен оқиғаларды талқылауға мүмкіндік беру.

Мультимедиялық технологияларды пайдалану:

- Видеосабақтар, анимациялар, интерактивті карталар оқушылардың визуалды және кинестетикалық (қимыл арқылы) оқыту әдістерін қолдануына көмектеседі.

- Бұл әдіс әсіресе Z ұрпағының оқушылары үшін маңызды.

Кейс-стади (нақты жағдайларды талдау):

- Оқушыларға өмірден алынған шынайы мәселелерді шешуге арналған тапсырмалар беріледі.

- Мысалы, экономика сабағында "Компанияның қаржылық дағдарысын қалай шешуге болады?" деген сұрақ төңірегінде жұмыс жасау.

Пәндерді интеграциялау:

- Оқушылардың қызығушылықтарын ескере отырып, түрлі пәндерді бір-бірімен байланыстыру.

- Мысалы, спортқа қызығатын оқушыларға «Футболдағы математика» немесе «Спорттағы физика» тақырыптары бойынша тапсырмалар беру.

Қорыта айтқанда, қазіргі заман оқушыларының мотивациясын арттыру – кешенді тәсілді қажет ететін үдеріс. Оқушының оқу процесіне деген қызығушылығын ояту үшін ішкі және сыртқы мотивацияны үйлестіру, оқытудың заманауи әдістерін пайдалану және эмоционалдық қолдау көрсету маңызды. Психологиялық тұрғыдан қолайлы жағдай жасалған кезде ғана оқушылар өздерінің толық әлеуетін жүзеге асыра алады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

13. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздығы № 348бұйрығы.

<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031>

14. «Мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру, қосымша білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдап отыру қағидаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы №6 бұйрығы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200026513>

15. «Кейбір заңнамалық актілеріне инклюзивті білім беру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, 2021 жылғы 26 маусымдағы № 56-VII ҚРЗ <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2100000056>

16. Төлешова Ұ.Б. Психологиялық-педагогикалық практикум. Оқу-әдістемелік құралы – Алматы: Қазақ университеті, 2021. 102б.
17. Төребаева К.Ж. Психологиялық-педагогикалық диагностика: оқу құралы - Алматы: ҚР жоғары оқу орын. қауымдастығы, 2012.- 303б.
18. Балғымбаева З.А. Ахтаева Н.С. Білім берудің практикалық психологиясы. Алматы: «Қазақ университеті», 2008. – 102б.
19. Молдасан Қ.Ш., Төлешова Ұ.Б., Құдайбергенова Ә.М. «Біз біргеміз!-Мы вместе!» жобасы аясында мектептегі педагогикалық тәжірибедегі диагностикалық қызмет//оқу-әдістемелік құралы. -Алматы: Қазақ университеті, 2018.-76 б.
20. Громкова М.Т. Кәсіби іс-әрекеттің психологиясы мен педагогикасы - М, 2003.
21. Эксакусто Т.В., Истратова О.Н. Бастауыш сынып психологының анықтамалығы - Ростов н/Д, 2003.

Асанова Алмагуль Махамбетяровна

*«Т.Рысқұлов атындағы №9 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ
Алматы облысы, Талғар қаласы*

Қазақ тіліндегі стилистикалық қолданыстың заманауи тенденциялары

Аннотация. Бұл мақала қазақ тіліндегі стилистикалық қолданыстың қазіргі заманғы үрдістерін жан-жақты зерттеуге арналған. Кодмесинг пен билингвизмнің күшеюі, сондай-ақ интернет-коммуникацияның әсерінен бейресми сөйлеу тілі кеңінен таралуда. Мақалада қазақ тілінің қазіргі даму ерекшеліктері сипатталып, болашақтағы ықтимал өзгерістерді болжауға мүмкіндік береді. Зерттеу нәтижелері қазақ тілінің медиа, білім беру және қоғамдағы қолдану ерекшеліктерін тереңірек түсінуге көмектеседі.

Кілттік сөздер: стилистика, қазақ тілі, тілдік қолданыс, заманауи тенденциялар, кодмесинг, медиа, коммуникация.

Аннотация. Эта статья посвящена всестороннему исследованию современных тенденций стилистического использования казахского языка. Увеличение кодмесинга и билингвизма, а также влияние интернет-коммуникации способствуют широкому распространению неформального разговорного языка. В статье описываются особенности современного развития казахского языка и даются прогнозы возможных изменений в будущем. Результаты исследования помогут глубже понять особенности использования казахского языка в медиа, образовании и обществе.

Ключевые слова: стилистика, казахский язык, языковое использование, современные тенденции, кодмесинг, медиа, коммуникация.

Annotation. This article is dedicated to a comprehensive study of the contemporary trends in stylistic usage in the Kazakh language. The increase in code-switching and bilingualism, as well as the influence of internet communication, has led to the widespread use of informal spoken language. The article describes the current development features of the Kazakh

language and allows for predictions of potential future changes. The research findings help to gain a deeper understanding of the peculiarities of the Kazakh language's use in media, education, and society.

Keywords: stylistics, Kazakh language, language usage, modern trends, code-switching, media, communication.

Қазіргі таңда қазақ тілі қоғамдағы барлық салаларда маңызды рөл атқарып отыр. Заманауи ақпараттық технологиялар мен жаһанданудың әсерінен тілдің қолданыс ауқымы мен құрылымы өзгеріп келеді. Кодмесинг (бірнеше тілдің қатар қолданылуы) пен билингвизмнің күшеюі, интернет-коммуникациялардың кеңінен таралуы және бейресми сөйлеу тілінің белсенді пайдаланылуы қазақ тілінің стилистикалық құрылымына айтарлықтай әсер етуде. Бұл үдерістер қазақ тілінің қоғамдағы орны мен қолдану аясын жаңа деңгейге көтереді. Сондықтан, қазақ тіліндегі стилистикалық қолданыстардың заманауи тенденцияларын зерттеу, тілдің функционалдық мүмкіндіктерін түсіну және дамыту үшін аса маңызды. Мақала қазақ тілінің қазіргі өзгерістерін тереңірек зерттеп, оның болашақтағы ықтимал өзгерістерін болжауға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде тілдің медиа, білім беру және қоғамдағы қолдану ерекшеліктерін түсінуге көмек береді.

Қазақ тілі – ғасырлар бойы қалыптасқан бай тіл. Алайда, заман өзгерісімен бірге тіл де өзгеріп, жаңарып отырады. Қазіргі таңда ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы, жаһандану үрдісі және әлеуметтік желілердің кең таралуы қазақ тілінің стилистикалық қолданысына айтарлықтай әсер етуде. Осы өзгерістерді зерттеу және олардың қазақ тілінің дамуына тигізетін әсерін анықтау – бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі.

Қазіргі таңда қазақ тілі қоғамда маңызды рөл атқарады және оның стилистикалық қолданылуы уақыт өте өзгеруде. Заманауи жаһандану, ақпараттық технологиялар мен әлеуметтік медиа салаларындағы өзгерістер тілдің әр түрлі аспектілеріне әсер етіп, оның қолдану тәсілдерінде жаңашылдықтар пайда болуда. Қазақ тіліндегі стилистикалық қолданыстың трансформациясы, әсіресе жастар арасында кеңінен тараған интернет-сленг, жарнама мен PR саласындағы жаңа стильдер, сондай-ақ ресми стильде тілдік нормалардың қарапайымдануы, қазақ тілінің дамуы мен оның функционалдық мүмкіндіктерін кеңейтуге ықпал етеді. [1]

Бұл мәселе тілдің қазіргі даму үдерістерін зерттеу мен оның қоғамдағы рөлін түсіну үшін аса маңызды. Сонымен қатар, қазақ тілінің стилистикасына қатысты зерттеулер арқылы тілдің байлығын сақтап, оны заманауи қоғам талаптарына сай дамыту мақсатында тиімді стратегиялар мен әдістемелер әзірлеуге болады. Осы себепті, қазақ тіліндегі стилистикалық қолданыстың заманауи тенденцияларының зерттелуі тілдің бүгінгі күндегі орны мен болашағы үшін өзекті әрі маңызды мәселе болып табылады.

Жаңа медианың және интернет коммуникацияның рөлі: Интернеттің және әлеуметтік желілердің дамуы қазақ тілінің қолданылу аясын кеңейтті. Бұл платформаларда тілдік нормалардың өзгеруі, жаңа сөздердің пайда болуы және тілдік стильдердің араласуы байқалады. Осы үрдістерді зерттеу қазіргі қазақ тілінің стилистикалық ерекшеліктерін түсінуге көмектеседі.

Әлеуметтік желілердің әсері: Әлеуметтік желілер – қазақ тілінің ең белсенді қолданылатын платформаларының бірі. Мұнда тілдік нормалардың бұзылуы, жаңа тілдік формалардың пайда болуы және эмоциялық бояуы қанық тілдік стильдің

таралуы байқалады. Бұл құбылыстарды зерттеу қазақ тілінің әлеуметтік желілердегі қолданысын және оның тілдік нормаларға әсерін анықтауға мүмкіндік береді.

Жаһандану және тілдік ықпалдасу: Жаһандану жағдайында қазақ тілі басқа тілдердің, әсіресе орыс және ағылшын тілдерінің ықпалына ұшырауда. Бұл ықпал тілдік нормалардың өзгеруіне, жаңа сөздердің және конструкциялардың пайда болуына әкеледі. Осы үрдістерді зерттеу қазақ тілінің жаһандану жағдайындағы дамуын болжауға және оның өзіндік ерекшеліктерін сақтауға бағытталған шараларды анықтауға көмектеседі.

Тілдік нормалардың өзгеруі: Қазіргі уақытта қазақ тіліндегі көптеген тілдік нормалар өзгеруде. Бұл өзгерістерді зерттеу тілдің дұрыс қолданылуын қамтамасыз етуге және оның болашақтағы даму бағытын анықтауға мүмкіндік береді. [2]

Қазақ тілінің болашағы – бүгінгі күннің ең маңызды мәселелерінің бірі. Қазақ тілінің стилистикалық қолданысындағы өзгерістерді зерттеу оның болашағын болжауға және оны дамытуға бағытталған тиімді шараларды анықтауға көмектеседі.

Бұл зерттеудің негізгі нысаны — қазақ тіліндегі стилистикалық қолданыстар мен олардың қазіргі заманғы өзгерістерін зерттеу. Әсіресе, кодмесинг, билингвизм, интернет-коммуникациялардың ықпалы және бейресми сөйлеу тілі қазақ тілінің дамуына қалай әсер ететіні қарастырылады. Мақалада қазақ тілінің медиа, білім беру, ресми және бейресми коммуникация салаларындағы қолданыс ерекшеліктері, сондай-ақ тілдік құрылымдағы заманауи өзгерістер зерделенеді.

Зерттеу барысында қолданылатын әдістер келесідей:

1. Лингвистикалық талдау әдісі — қазақ тіліндегі стилистикалық қолданыстарды, оның ішінде бейресми сөйлеу тілі, интернет-сленг, кодмесинг және билингвизмді талдау үшін қолданылады.

2. Салыстырмалы талдау — қазақ тілінің заманауи стильдік өзгерістерін басқа тілдермен (әсіресе орыс және ағылшын тілдерімен) салыстырып зерттеу арқылы тілдік феномендерді түсінуге мүмкіндік береді.

3. Контент талдау әдісі — медиа, әлеуметтік желілер мен бұқаралық ақпарат құралдарындағы тілдік материалдарды зерттеу, сондай-ақ қазіргі қазақ тілінің қолдану ерекшеліктерін анықтау үшін пайдаланылады.

4. Құжаттамалық әдіс — ресми мәтіндер мен құжаттарды зерттеу арқылы ресми стильдегі тілдік өзгерістерді анықтау.

5. Әлеуметтік лингвистика әдісі — тілдік өзгерістердің әлеуметтік контексте, қоғамдық қажеттіліктер мен коммуникациялық талаптардағы рөлін зерттеуге негізделген.

Бұл әдістердің көмегімен қазақ тіліндегі стилистикалық қолданыстардың заманауи тенденцияларын толыққанды зерттеп, олардың қоғамдық, мәдени және тілдік тұрғыдан қалай өзгеріп жатқанын түсінуге мүмкіндік береді. [3]

Қазіргі уақытта қазақ тіліндегі стилистикалық қолданыстарда бірнеше маңызды заманауи тенденциялар байқалады. Бұл тенденциялар тілдің дамуына, оның қоғамдағы рөлін арттыруға, сондай-ақ тілдік құрылымның жаңа мүмкіндіктерін қалыптастыруға ықпал етуде. Негізгі заманауи тенденциялар мыналар:

1. Кодмесинг және билингвизмнің күшеюі:

Қазіргі қазақ тілі жиі кодмесинг (бірнеше тілдің аралас қолданылуы) құбылысына ұшырауда. Қазақ тілі мен орыс, ағылшын тілдерінің араласуы әсіресе жастар арасында кеңінен таралған. Бұл тілдің лексикалық құрылымына жаңа сөздер мен тіркестердің енуіне ықпал етуде. Билингвизмнің артуы қазақ тілінің функционалдық ауқымын

кеңейтеді және оның мәдени контекстін тереңірек көрсетеді.

2. Интернет-коммуникацияның әсері:

Әлеуметтік желілер мен интернеттің кеңінен таралуы қазақ тілінің стилистикалық құрылымына айтарлықтай әсер етті. Жастар арасында интернет-сленгтің, хештегтердің, қысқартылған сөздердің және басқа да жаңа тілдік формалардың кеңінен қолданылуы тілдің бейресми стилін қалыптастырды. Бұл үрдіс қазақ тілінің құрылымына жаңа сөздер мен тіркестердің енуіне, сондай-ақ тілдің жылдам өзгеруіне ықпал етуде.

3. Бейресми сөйлеу тілі мен әлеуметтік медианың ықпалы:

Заманауи қоғамда бейресми сөйлеу тілі мен әлеуметтік медиа тілінің ықпалы артып келеді. Әлеуметтік желілерде қолданылатын қысқартулар, сленгтер мен эмодзи қолдану қазақ тілінің бейресми формаларының таралуына әкеліп соқтырды. Бұл трендті тек жастар ғана емес, жалпы қоғамның әртүрлі топтары қолданып отыр.

4. Тілдік тазалық және стандарттау:

Тілдің жаңа жағдайларға бейімделуімен бірге, қазақ тіліндегі ресми және әдеби стильдерде тілдік тазалықты сақтау, нормалау және стандарттау мәселелері өзекті болуда. Қазақ тілінің грамматикасы мен лексикасының бұрмалануын болдырмау үшін арнайы іс-шаралар мен реформалар қолға алынуда. Бұл процесс қазақ тілінің ұлттық мәдениет пен дәстүрлерді сақтап, заманауи талаптарға сай қолданылуына ықпал етеді.

5. Жарнама мен PR саласындағы тілдік қолдану:

Қазақ тіліндегі жарнама мен PR мәтіндерінде сөздерді бейресми, әсерлі және тартымды қолдану тренді байқалады. Тілдік құралдарды тек ақпарат жеткізу үшін ғана емес, эмоциялық әсер қалдыру үшін де қолдану кең таралуда. Жарнамалық мәтіндерде қазақы нақыштағы сөздер мен тіркестердің көбірек қолданылуы ұлттық тілдің беделін арттыруға септігін тигізуде.

6. Жастар тіліндегі өзгерістер:

Жастар арасында жаңа сөздер мен тіркестердің жиі қолданылуы, соның ішінде интернационалдық терминдер мен сөздердің қазақ тілінде қолданылуы байқалады. Бұл тілдің дамуына ықпал етіп, жаңа мәдениет пен қоғам қажеттіліктеріне сай тілдік құралдарды бейімдеуді талап етеді. [4]

Қазақ тіліндегі стилистикалық қолданыстардың заманауи тенденциялары мен өзгерістерін зерттеу оның қоғамдағы рөлінің артқанын және тілдің динамикалық даму үдерісін көрсетеді. Қазіргі уақытта тілдің құрылымы мен қолданылу аясында көптеген жаңашылдықтар мен өзгерістер орын алуда. Кодмесинг пен билингвизмнің күшеюі, интернет-коммуникациялардың әсерінен бейресми сөйлеу тілінің белсенді түрде таралуы, сондай-ақ қазақ тілінің медиа мен әлеуметтік желілерде қолданылуындағы жаңа стильдер оның лексикалық және грамматикалық жүйесінің өзгеруіне алып келеді.

Қазақ тілі бүгінгі қоғамда тек ресми тіл ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік және мәдени тұрғыдан да маңызды рөл атқаратын тілге айналып отыр. Оның стилистикалық қолданыстарының өзгеруі тілдің қолданыс аясын кеңейтіп, жаңа бағытта дамуына ықпал етеді. Бұл үдерістерді зерттеу тілдің мәдени құндылықтарын сақтап, оны қоғамның қажеттіліктеріне сай дамытуға көмектеседі.

Қорытындылай келе, қазақ тілінің стилистикалық қолданыстарының заманауи тенденцияларын зерттеу тіл білімін дамытуға, білім беру жүйесіне жаңашылдық енгізуге, медиа саласында тиімді коммуникация жүргізуге және қазақ тілінің қоғамдық өмірдегі маңыздылығын арттыруға мүмкіндік береді. Тілдің болашағына қатысты

болжамдар мен ұсыныстарды ескере отырып, қазақ тілінің дамуына тиімді стратегиялық бағыттар мен әдістемелер әзірлеуге болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Әміров, Ә. Қазақ тіліндегі жаңа сөздер мен тіркестердің қалыптасу үдерістері / Әміров, Ә. – Астана: Еуразия университеті, 2015. – 250 б.
2. Мұсаев, Қ. Билингвизм және кодмесинг: қазіргі қазақ тіліндегі өзгерістер / Мұсаев, Қ. – Қарағанды: ҚарМТУ баспасы, 2018. – 220 б.
3. Төлегенова, Ә. Жарнама тіліндегі қазақ тілінің стилистикалық қолданулары / Төлегенова, Ә. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 180 б.
4. Мырза, Т. Интернет тілінің қазақ тіліндегі ықпалы: жаңа дәуір тілдік құбылыстары / Мырза, Т. – Алматы: Қазақ мәдениеті, 2020. – 210 б.
5. Байымбетов, Б. Қазақ тіліндегі жаңа медиатіл және оның әлеуметтік аспектілері / Байымбетов, Б. – Шымкент: М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, 2021. – 190 б.

Уралова Дания Кусаиновна

учитель географии

КТУ «ОСШ им. Ч.Валиханова отдела образования

Железинского района, управления образования Павлодарской области

Картографическая грамотность на уроках географии

“Картография – бұл өнер де, ғылым да.”-деген Арнольд Тойнби
«Картография- это искусство и наука одновременно»-говорил Арнольд Тойнби
“Cartography is both an art and a science

Картографическая грамотность – это важный компонент географического образования, который включает в себя умение читать, анализировать и интерпретировать карты. Она играет ключевую роль в развитии пространственного мышления учащихся и помогает им лучше понимать окружающий мир.

Картографическая грамотность необходима для:

- Ориентирования в пространстве.
- Анализа географических объектов и явлений.
- Развития критического мышления при работе с информацией.
- Применения знаний в повседневной жизни (чтение схем, навигация и т.

д.).

В современном мире роль карт увеличивается по нескольким причинам:

- Люди все чаще путешествуют, и карты становятся важным источником информации о разных уголках планеты.
- География в школах приобретает практический характер, требуя одновременного анализа нескольких карт для объяснения природных и экономических процессов.
- Наблюдается снижение интереса к традиционному чтению книг, и карта, как компактный источник знаний, становится особенно востребованной.

Для оценки исходного уровня навыков по работе с картами было проведено анкетирование 20 учащихся 9–11 классов. Среди вопросов были:

- Выезд в отпуск за пределы поселка (97% отвечают утвердительно).
- Наличие атласов или настенной карты дома (75 % — да).
- Частота использования данных источников (78 % — регулярно).
- Использование навигационных приложений на телефоне (90 % — да).
- Применение картографических знаний, полученных на уроках, при использовании навигационных систем (60 % — да).

Таким образом, эволюция карты от простейших наскальных рисунков до современных интерактивных изображений свидетельствует о постоянном интересе к картографии. Карта остаётся ключевым элементом в изучении географических явлений, позволяя лучше запоминать и структурировать полученные знания.

Актуальность и перспективность

Карты служат не только учебным пособием, но и источником знаний, используемым в школах, научных исследованиях и при проведении экспедиций. Точность и актуальность карт напрямую влияют на развитие обороноспособности страны, а также на планирование инженерных, экономических и социальных проектов. Как средство массовой информации и пропаганды, карты позволяют донести научные и политические идеи до широких слоёв населения. Они являются неотъемлемой частью географии, геологии и других наук о Земле, а их использование на уроках способствует развитию навыков анализа и синтеза информации.

Ключевые положения значения карты в географии можно сформулировать следующим образом:

- Карта – основа географического знания.
- Она стимулирует заполнение пробелов в информации.
- Служит для выявления взаимосвязей между географическими объектами.
- Является посредником между непосредственным наблюдением и объектом исследования.
- Представляет собой второй язык географии.

Использование карт на уроках должно решать две взаимосвязанные задачи: углублять изучение физических и экономических аспектов географии, а также формировать навыки картографического чтения, которые необходимы каждому человеку.

Для полноценного понимания географической карты учащимся необходимо освоить большое количество терминов и понятий, закреплённых в школьных программах. Большая часть этих знаний изложена в трудах таких авторов, как Г.Ю. Грюнберг. В последние годы произошло упрощение некоторых специализированных понятий, чтобы облегчить усвоение материала, но базовые знания остаются необходимыми. Их можно разделить на два модуля:

1. Знания о карте как объекте исследования (геодезическая и математическая основы).
2. Знания о содержании карты, позволяющие использовать её как источник информации и средство визуализации.

Новизна подхода заключается в том, что карта рассматривается не только как носитель информации, но и как стимул к развитию логического и образного мышления. Учитель, используя современные методы, показывает, что карта способна раскрыть взаимосвязи между географическими объектами, что способствует более глубокому и осознанному восприятию материала.

Цель и методика

Основная цель – формирование навыков работы с картами. Уже на начальном этапе

изучения физической географии, учащиеся начинают работать с планом и картой, что вызывает у них естественный интерес. Методика строится с учётом возрастных особенностей: сначала происходит общее знакомство с картой, а затем её подробный анализ.

Методы включают:

- Демонстрационное представление общих правил пользования картой, оформленных в виде наглядного пособия в кабинете.
- Использование приёмов сопоставления описаний географических объектов с картографическим изображением, что помогает усваивать новые понятия.
- Применение творческих заданий, например, составление плана микрорайона или описание пути в школу с указанием интересных объектов.

При изучении материков, океанов и экономических карт применяются упражнения разного уровня сложности: от простого чтения карты до её использования как источника для получения новых знаний. Особое внимание уделяется работе с контурными картами, где учащимся предлагается самостоятельно наносить на них новые данные, что способствует осмысленному усвоению материала.

Разнообразие педагогических приёмов

Для активизации учебного процесса используются игровые и творческие методы, направленные на развитие памяти, внимания и логического мышления. К примеру:

- Игровые приёмы, такие как «Географические крестики-нолики» или работа с сигнальными карточками, стимулируют творческое мышление.
- Упражнения «Зачёт по номенклатуре», «Фотография», «Волшебная буква», «Река-город» и «Географический конструктор» помогают развивать избирательную память и образное мышление.
- Диктанты по контурной карте способствуют закреплению знаний и навыков работы с географическими данными.

Использование этих приёмов позволяет сделать уроки более живыми, интерактивными и направленными на развитие как теоретических знаний, так и практических навыков

Эксперимент

Проверка усвоения материала проводилась через контрольные и проверочные работы у учащихся 7–9 классов. В рамках заданий, посвящённых определению географического положения объектов, использовались как физические, так и политические карты.

- Учащиеся 7 класса успешно описывали расположение горных систем (например, горы Анды) и определяли страны, через которые они проходят.
- В 8 классе акцент делался на самостоятельном определении направлений и ориентации объектов, где были зафиксированы незначительные ошибки в определении сторон света у некоторых учеников.
- 9 класс выполнял комплексное задание по определению границ и расчёту протяжённости территории, что позволило выявить уровень знаний по географическому положению государств.

В результате всех проверок отмечалась высокая успешность выполнения заданий (100 %), при этом средний балл варьировался в пределах от 76,9 % до 85,7 % в зависимости от сложности задания.

Выводы

- Все учащиеся овладели основными навыками работы с картами, что подтверждается высокой успешностью выполнения заданий.

- Использование разнообразных методик (игровых упражнений, творческих заданий и практических упражнений) положительно сказалось на мотивации и уровне усвоения материала.

- Карта остаётся незаменимым инструментом для формирования пространственного мышления, анализа и систематизации знаний, что позволяет интегрировать географическую информацию в повседневную жизнь.

Таким образом, применение комплексной системы педагогических приёмов способствует не только улучшению картографической грамотности, но и всестороннему развитию учащихся, что является залогом успешного освоения предмета «география».

Список литературы:

1. Антонюк Е.С. Картографический беспредел / Е.С. Антонюк // География. – 2006. - № 1. – С. 13 - 14.
2. Берлянт А.М. Карта – второй язык географии: очерки о картографии: кн. для учителя / А.М. Берлянт. – М.: Просвещение, 1985. – 564с.
3. Баранский Н.Н. Методика преподавания экономической географии / Н.Н. Баранский. – 2-е изд., перераб. – М.: Просвещение, 1990. – 358с.
4. Барышева Ю.Г. Кабинет географии / Ю.Г. Барышева. – М.: Просвещение, 1983. – 187с.
5. Блаженков В.А. Приёмы развивающего обучения географии / В.А. Блаженков
6. Берлянт А.М. Карта рассказывает: пособие для учителей / А.М. Берлянт. – М.: Просвещение, 1978. – 317с.

Шарипова Женисгуль Жанабаевна

Павлодар облысы Железин ауданы

«Ш Уәлихан атындағы жалпы орта білім беру мектебі» КММ

Бастауыш сынып мұғалімі

XXI ғасырдың құзыреттілігін дамытуға бағытталған тиімді тәсілдер мен инновациялық технологиялар

«Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаздардың қолында» деген Н.Ә. Назарбаев

«Будущее нашей страны в руках сегодняшнего молодого поколения, а судьба молодого поколения в руках учителей» говорил Н.А. Назарбаев.

«The future of our country is in the hands of today's youth/and the fate of the youth is in the hands of teachers»

Дүниежүзілік өркениетке жету үшін ұрпағымыз білімді, парасатты, жан-жақты болып өсуі – бәрімізге ортақ міндет. Мектепте оқытуды ұйымдастыратын бірден-бір нұсқа сабақ болса, сабақтың нәтижелі болуына ықпал ететін нұсқа – сол сабақты өткізудің әртүрлі әдіс-тәсілдерді, яғни жанашыл сабақ. Қазіргі кезде шығармашылықпен жұмыс істейтін мұғалімдердің тынымсыз ізденуі нәтижесінде оқу – тәрбие жұмысының тиімділігін арттырудың жаңа технологиялары өмірге келді. Сондықтан бүгінгі таңда ұстаздың алдында тұрған міндет: табысты және тиімді әрекетке дайын, өзінің пікірін білдіруге және өзінің іс әрекетімен өмір сүріп

отырған қоғам үшін жауапкершілігің түсінуге қабілетті ,отбасындағы, қоғамдағы ролін сезінетін құзырлы тұлғаны қалыптастыру.Құзіреттілік оқушының іс әрекетінің тәсілдерің меңгеруінен көрінетін білім нәтижесі,ал құзірет дегеніміз алға қойған мақсаттарға жету үшін ішкі және сыртқы ресурстарды тиімді іске асыруға дайындық .Білім сатылары бойынша әр пәннен күтілетін нәтижелер уш турлі құзіреттілік бойынша сараланады.Негізгі құзіреттіліктер түріндегі күтілетін нәтижелер.Мәселені шешу құзіреттілігі.Өртүрлі жағдайдағы мәселелерді анықтауға,өз шешімінің нәтижесін бағалауға, өз ісіне мақсат қоюға, оны іске асыру үшін қажетті жағдайларды анықтауға, ондағы жетістіктерге жету процесін жоспарлауға, өзіндік бағалау мен қорытынды жасауға ,технологияларды нақты қабылдауға мүмкіндік туғызады. Ақпараттық құзіреттілік.Сыни тұрғыдан талданған ақпараттар негізінде саналы шешім қабылдауға, өз бетінше мақсат қоюға және осы мақсаттарға жету үшін танымдық қызметтерді жүзеге асыруға өз бетінше табуға,талдауға,іріктеу жасауға, қайта құруға сақтауға түсіндіруге, және ақпараттарды тасымалдауды,оның ішінде қазіргі заманғы ақпараттық коммуникациялық технологиялардың көмегімен жүзеге асыруға,ақпаратты өңдеуге,оны жүзеге асыру үшін ақпараттарды қолдануға мүмкіндік береді. Коммуникативтік құзіреттілік.Адамдар мен өзара әрекет пен қарым- қатынас тәсілдерін білуді, түрлі әлеуметтік топтарда жұмыс істеу дағдыларын,қоғамдағы түрлі әлеуметтік рольдерді орындауды, өмірдегі нақты нақты жағдайларда шешім қабылдау үшін байланыстың түрлі объектілерін қолдана алу білуін,өзіндік пікірін білдіруге қалыптастырады.

Осы құзіреттіліктер бойынша жалпы алар болсақ оқушы бойына біртіндеп берілген білім негізінде,ұстаз шеберлігінің, ұзақ жылдық еңбек нәтижесінде берілетіні анық. Осы құзіреттіліктерді қалыптастырудағы басты әрекет-сабақ беру. Қазіргі кезде білім беру урдісінде 50-ден астам педагогикалық технологиялар қолданылады.Тұлға құзіреттілігін дамыту үшін жаңа инновациялық әдіс –тәсілдердің ең тиімдісін пайдалану жоғары нәтиже береді. Мысалы,Өзімде биыл бірінші сынып әліппе сабағында мәтіннің мазмұны бойынша сұрақ қою немесе әңгімелету арқылы мәтінде айтылған ойға жақын іс-әрекетті оқушының көз алдында елестету арқылы әңгімені сен қалай аяқтар едің? Өмірде осындай жағдайлар кездесе ме? деген сұрақтар қою арқылы оқушының өз ойын толығынан жеткізе білуге шығармашылықпен ойлауға жетілдіруге болады.

[Сурет№1] Трактормен жүру ойыны. Осы әдіс арқылы бірінші сынып оқушылардың буындап , сөз құрып оқуға үйретіледі.

[Сурет№2] Сын тұрғысынан ойлау .

Мәтінді әрі жылдам, әрі дұрыс, әрі мазмұнды түсіне оқи білу – үлкен еңбектің жемісі. Сондықтан жылдам оқу – оқушы үлгерімінің негізгі факторы.Оқушының көз жүгіртіп оқыту үшін Шульте кестесін қолданып, зейіннің дамытып отыру керек.Оқу жылдамдығы артқан сайын, есте сақтау қабілеті де, ақыл-ой еңбегіне ынталылығы да арта түседі. Ми жұмысын дамыту керек, ми жұмысын даамытатын екі қолмен бояу,бір

мезетте суретті бастырып сызу тапсырмалары арқылы дамытуға болады, соның нәтижесінде оқу жылдамдығы және оқығанды түсіну ұлғаяды. Егер дәстүрлі мағынада оқу дауыстап немесе «ішінен» оқу есебінен жолмен жүргізілетін болса, қазір ми арнайы жаттығу жүйесінің арқасында ақпаратты тігінен оқи бастайды.

Мәтінді тігінен, көлденнен, пианино әдісімен музыка ырғағына келтіре оқыту әдістерін қолданып қызықтырып оқу жылдамдығын дамытуға болады. Өз сабағымда осындай әдістерді қолданып жүрмін. Менің ойымша ең біріншіден 1ші сынып оқушысына буын түрлерін ажыратуға, дауысты мен дауыссыз дыбыс түрлерін дұрыс ажыратса, буынды ажыратуда қиналмайды. Себебі бала буынды дұрыс ажыратып оқу керек деп ойлаймын. Мысалы буынды ажыратып оқығанда балаға енді осы буындарды тігінен, көлденнен ғана оңнан солға оқыту командасын беру арқылы біз көзбен жүгіртіп оқуға бағыттаймыз. Мына жерде Шульте кестесінің көмегі бар болады. Жылдам оқытуда мәтінді бірінші оқушы бастап оқыса екінші оқушыға саусақпен көз жүгіртіп тексер деген команда беріп оқытқанда оқушының зейінділігін дамытамыз. Немесе берілген мәтінді жоғалған әріптер қолданып баланы ойландырып сөзді тауып оқытқызамын. Ми жаттығуларын, нейрожаттығуларын, нейромоторлық тапсырмаларын қосымша қосып ұсыну керек, себебі ол арқылы баланың екі жақ мидың жұмыс істеуін дамытамыз.

[Сурет №3] Нейромоторика әдісі. [Сурет №4] Нейрожаттығу әдісі.

Осы әдістерді оқушы оқу қарқынын дамыту үшін өз сабағымда қолданамын. https://youtube.com/shorts/5j4zxy_BRek?feature=share Математика пәнінен мәселе есептерді талдауға да ерекше назар аударамын. Берілген есептерді өмірмен байланыстыратын сұрақ қоямын. Бірден орындай аламыз ба? Өрнек құрып шығаруға бола ма? –Мына сан нені білдіреді? деген сұрақтар арқылы талдаймыз. Бірінші сыныпта көбінесе қызықтыру үшін өз сабақтарымда ойын жие қолданамын. Мен барлық пәндеріме құзыреттілік тәсілді қолдана отырып, әдіс-тәсілдерді жоғарыдағы құзыреттіліктерді жүзеге асыру мақсатында барынша турлендіріп қолдануға тырысамын. Жаңа технологияны сабақ устінде қолдану үшін, әр мұғалім оқушыларының жас ерекшеліктерін ескеріп, өзінің шеберлігіне байланысты таңдап алады. Жаңа технологияны жүзеге асыру үшін мұғалім көп іздену керек. Сонымен қатар, сынып оқушыларының қабілеттерін байқап, ары қарай дамытуға көп көмегін тигізу қажет.

[Сурет№5] Шыбын ұстау әдісі

[Сурет№ 7] Избен буынды қосып оқу әдісі.

[сурет№6] Себетті кәмпитке толтыру ойыны

[Сурет№8] Маймылды тамақтандыр әдісі. Осы әдістерді әр пәнге тапсырмалар құрып түрлендіріп өз сабақтарымда қолданамын. Құзыреттілік тәсіл идеясы – қоғамға қандай, жеке тұлғаға қандай білім қажет және ол қоғамның қандай қажетін өтей алады деген сұраққа жауап береді. Оқушының құзыреттілігін қалыптастыру – бүгінгі білім беру сала-сының өзекті мәселелерінің бірі. Құзыреттілік тәсілді, жоғарыдағы айтқанымыздай, білім сапасын арттыруды дәстүрлі тәсілмен білім мазмұнын ұлғайту арқылы шешудің арасындағы қарама-қайшылықтан туындаған дағдарысты жағдайдан шығудың бір жолы деп қарастыруға болады. Бұл тәсіл білім беру-дің нәтижесіне басты орын береді. Оның сапасы алған білімінің көптігімен емес, сол білімді қолдана білуімен маңызды. Сонда мұғалімнің кәсіби құзыреттілік деңгейі қандай болмақ? Педагогикалық зерттеулерге жасалған шолу бұл мәселенің тарихи тұрғыда кезеңдеп дамығанын көрсетеді. Бұл проблеманың ғылыми-теориялық тұрғыда аз зерттелуі, мұғалімге құзырет-тілігін нығайтуға мүмкіндік берілмеуі біздің біліктілікті жетілдіру жүйесінде мұғалімнің әдістемелік шығармашылығын кәсіби тұрғыдан дамытудың теориялық негізін жасау міндетін қойды. Жеке тұлғаның құзыреттілігін дамыту мен қалыптастыруда нысандармен құбылыстарды зерттеумен байланысты өңдеу әрекетінің маңызы зор. Оқушының танымдық өзгертушілік әрекеті зерттеушілік деп аталатын әдістің көмегімен жүзеге асырылады. Интеллектуалдық, шығармашылық қабілеті жоғары оқушыға өз бетімен білім алуына жағдай жасалуы тиіс, яғни оқушының өз іс-әрекетін өзі ұйымдастырып, басқаруына мүмкіндік туғызылуы қажет. Сабақ беру урдісінде шәкірттерді шығармашылық жұмысқа баулудың маңызы зор.

[Сурет№9] Көбелекті гүлге қондыру әдісі. Бұл әдіс арқылы баланы математика пәнінен тез есептеуге үйретемін. Оқушы торлар арқылы сандарды елестеп сан құрамын анықтайды. Қазіргі талап – оқушыларды ойландыру, іздендіру, сол арқылы өз беттерін-ше еңбектеніп оқуға баулу.

Осы міндет тұрғысынан сабақта ойларын кемелдендіру тілдерін дамыту, сөз байлығы молайса, ой қабілеті шынықса, білім көлемдері де артады, тереңдейді және сапалы, тиянақты болады. Әр мұғалім сабақ жоспарын құрмас бұрын сол сыныптағы оқушылардың жас ерекшеліктерін, психологиялық ерекшеліктерін, белсенділігін толық зерттеп алғаны жөн. Сонда ғана оқушы білімінің шыңдалған, сөйлеу дағдылары жетілген, проблемалық сұрақтарды шеше алатын, жаңалық аша алатын, топ алдында жасаған жұмыстарын қорғай алатын, зияткерлікті дамыған, шығармашылықпен жұмыс істей алатын жеке тұлға тәрбиелеп шығаруға болады. Қазіргі кездегі ғылым мен техниканың даму деңгейі әрбір оқушыда сапалы және терең білім іскерліктің болуын, олардың шығармашылықпен жұмыс істеуін, ойлауға қабілетті болуын талап етеді. Құзіреттілік тәсіл идеясы негізінде жаратылыстану пәндерін оқытудың негізгі мақсаты – арнайы педагогикалық әдістермен мақсатты жүйелі түрде пайдаланып оқушылардың интеллектін, шығармашылық ойлауын, ғылыми көзқарасы мен белсенділігін қалыптастыру, өз бетімен білім алу дағдыларын дамыту болып табылады. Оқушылардың өз бетімен жұмысын қалыптастыру оқушының пәнге деген қызығушылығынан және қажеттілігінен туындайды. Өз білімін көтеру жекеленген оқушылардың өз бетімен жұмыс істеу дағдысын дамытып, шығармашылық белсенділігін арттырады.

Мұғалім оқушыны қарапайым таным әрекеттерімен таныстырады. Оқушы өз жұмысына анализ жасап, кеткен кемшіліктерін талдап, өзінің нені жетік білмейтініне көз жеткізеді. Алдағы істейтін, оқып–үйренетін материалдарын жоспарлайды, ізденеді. Оқушының шығармашылық ізденістерінің нәтижесі көрінеді. Оқушы белгілі бір тақырыптарға ой толғап, суреттеп, еске тусіріп, болжап, жаңалық ашқандай қалыпқа жетіп, ойын айтуға ынталанады. Қазақстан мектептерінің тәжірибесінде жаңа оқыту әдістерін белгілі бір топтарға топтап, көрсетуге болады.

<https://youtube.com/shorts/3T5uuVbJLFM?feature=share>

Жаңа әдістерді сабақта пайдалана отырып өткізу барысында мынадай қорытындыға келуге болады:

- Оқушылардың пәнге қызығушылығы артады
- Білім сапасы көтеріледі;
- Оқыту процесіне барлық оқушыларды қамтылады;
- Дарынды оқушыларды шығармашылыққа баулып ізденушілік қасиеттерін жетілдіреді. Уақытты унемді пайдалануға мүмкіндік алады. Оқушылар өз жұмыстарының қорытындысын шығарып өз дәрежесінде бағасын алады. Әртүрлі технологияларда сабақтарды құру жеңіл емес, алайда, ол – уақыт талабы. Есте сақтау қабілеттірін шыңдауға білімге қызығушылықтарын арттыруда, құзіреттіліктерін қалыптастыруда сыныптан тыс шаралар өткізудің маңызы зор. Оқушылардың танымдық құзіреттіліктерін қалыптастыру, шығармашылық қабілеттерін арттыру, алған білімдерін тиянақты болуын қадағалау үшін сыныптан тыс жұмыстар жүргізіп, оқушыны қызықтыратындай ойындар, сөзжұмбақтар шешу, ребус, кроссворд құрастыру, логикалық сұрақтар арқылы ой-өрісін, пәнге қызығушылығын

арттырып, пәнаралық байланысты нығайту керек. Сабақтың үш кезеңінде оқушылардың проблеманы шешу құзіреттілігі, ақпараттық, құзіреттілігі және коммуникативтік құзіреттіліктерін дамыту мақсатында әр түрлі стратегиялардың тиімді қолдануына ерекше мән беремін. Проблемаларды шешу құзіреттілігін қалыптастыру барысында: Оқушыға ойланатын сұрақ қоямын. Дәлелдеу, пікірін білдіруге бағыттаймын. Мәселелік сұрақ өмірмен байланыстыра қойып, оны шешу жолдарын іздеуге бағытталған әдістерді тиімді қызықтыра өткізу қажет. Сондықтан оқушылардың құзіреттілігін арттыруда, сабақ үлгерімін жақсартуда осы технологияның маңызы зор деген шешімге келдім

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Бұзаубақова К. Жаңа педагогикалық технология. Қазақстан мектебі-2012-5 бет
2. Муханов М Педагогикалық психологиялық очерктері Алматы 1995
3. Рахметова С «Бастауыш сынып оқушыларының тілін дамытудың ғылыми-әдістемелік негіздері» Алматы баспасы 1995
4. Б. И. Иманбекова Бастауыш мектепте оқу- тәрбие үрдісін ұйымдастыру. Алматы 2004

Кошанова Асия Махкамовна

Павлодар облысы, Железин ауданы Ш. Уәлихан атындағы ЖОББМ КММ

Алгебраны үйретудегі заманауи әдіс-тәсілдер

Алгебры үйретуде заманауи әдіс-тәсілдер ақпараттық технологиялар, геймификация, дифференциация, топтық жұмыс, кері байланыс және жобалық әдістерді қамтиды. Desmos GeoGebra бағдарламасы оқушыларға алгебралық теңдеулер мен графиктерді визуализациялауға мүмкіндік береді, бұл пәнді терең түсінуге және қызықты түрде үйренуге ықпал етеді. Мұндай әдістер оқушылардың математикалық дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады.

Современные методы обучения алгебре включают использование информационных технологий, геймификацию, дифференциацию, групповую работу, обратную связь и проектные методы. Программа Desmos, GeoGebra позволяет учащимся визуализировать алгебраические уравнения и графики, что способствует более глубокому пониманию предмета и делает обучение увлекательным. Эти методы играют важную роль в развитии математических навыков учеников.

Modern methods of teaching algebra include the use of information technologies, gamification, differentiation, group work, feedback, and project-based methods. The Desmos, Geogebra program allows students to visualize algebraic equations and graphs, which helps them understand the subject more deeply and makes learning engaging. These methods play a crucial role in developing students' mathematical skills.

Алгебра – математиканың негізі болып табылатын маңызды саласы. Оның көмегімен оқушылардың аналитикалық ойлау қабілеті дамиды. Дегенмен, алгебраны үйрету кейде оқушыларға қиындық туғызады, себебі бұл пән абстрактілі және логикалық тұрғыдан күрделі болып келеді. Заманауи білім беру технологиялары, әсіресе компьютерлік бағдарламалар мен онлайн платформалар, оқушылардың алгебралық дағдыларын дамыту үшін маңызды құралға айналды. Осы мақалада алгебраны үйретудің заманауи әдіс-тәсілдері туралы, соның ішінде GeoGebra, Desmos бағдарламаларын қолдану туралы толық мәлімет беріледі.

1. Ақпараттық технологияларды қолдану

Ақпараттық технологиялардың білім беру саласындағы рөлі өте үлкен. Қазіргі уақытта компьютерлік бағдарламалар мен мобильді қосымшалар алгебраны үйретуде тиімді құралдар болып табылады. Мұндай бағдарламалар оқушыларға математикалық ұғымдарды түсінуді жеңілдетеді және практикалық дағдыларын дамытуға көмектеседі. Desmos бағдарламасы – осы технологиялардың ішіндегі ең танымал және пайдалы құралдардың бірі.

- Desmos — бұл тегін онлайн графиктегі калькулятор және математикалық зерттеу құралдары. Ол оқушыларға теңдеулерді визуализациялауға, графиктерді сызуға және әртүрлі математикалық модельдерді зерттеуге мүмкіндік береді. Desmos қолдану арқылы алгебралық тапсырмаларды шешу визуалды түрде жүзеге асырылады, бұл оқушылардың түсінігін тереңдетіп, абстрактілі идеяларды нақты көріністермен байланыстыруға мүмкіндік береді.
- Desmos графиктерінің көмегімен оқушылар тек қана алгебралық теңдеулерді шешіп қоймай, сонымен қатар олардың шешімдері мен графиктерінің байланысын көре алады. Мысалы, оқушы қандай да бір теңдеудің шешімін табу үшін оның графикін салған кезде, сол графиктің қандай қасиеттері бар екенін түсініп, оларды қалай табуға болатынын жақсырақ үйренеді.
- Интерактивті құралдар оқушыларға алгебралық ұғымдарды түсіндірудің жаңа тәсілдерін ұсынады. Мысалы, оқушылар Desmos арқылы теңдеулердің графиктерін өзгертіп, олардың параметрлерін өзгерте алады. Бұл алгебралық өзгерістер мен графиктердің байланысын нақты көрсетуге мүмкіндік береді, сондықтан оқушылар формулалар мен теңдеулерді көбірек түсінеді.
- GeoGebra секілді геометрия мен алгебраға арналған арнайы бағдарламалар арқылы оқушылар математикалық ұғымдарды визуалды түрде көріп, оларды нақты есептермен байланыстыра алады. Мысалы, бір теңдеудің шешімін табу үшін график салу, оның шешімдерін геометриялық түрде көрсету алгебралық түсінікті тереңірек меңгеруге ықпал етеді.

2. Геймификация

Геймификация — бұл оқу процесіне ойын элементтерін қосу тәсілі. Алгебры үйренуде ойындар мен жарыстар түріндегі тапсырмалар оқушыларды қызықтырып, оқу барысында белсенді болуға ынталандырады. Desmos, GeoGebra бағдарламаларында да осы принциптерді қолдануға болады, себебі бағдарлама оқушыларға әртүрлі деңгейдегі тапсырмаларды шешуге мүмкіндік береді. Оқушылар бұл тапсырмаларды орындау барысында ұпай жинап, жаңа деңгейлерге көтеріледі.

Геймификацияның артықшылықтары:

- Қызығушылықты арттыру. Оқушылар есептерді ойын ретінде шешкенде, олар тапсырмаларды жылдам әрі тиімді орындауға тырысады.
- Мақсатқа бағытталған ынталандыру. Ойындар мен ұпай жинау жүйесі оқушыларды үздік нәтижелерге ұмтылдырады.

3. Дифференциация мен индивидуализация

Әрбір оқушының оқу жылдамдығы мен қабілеті әртүрлі. Алгебры үйретуде дифференциация мен индивидуализация маңызды рөл атқарады. Desmos сияқты құралдар мұғалімдерге оқушылардың жеке деңгейіне сәйкес тапсырмалар ұсынуға мүмкіндік береді. Мысалы:

- Desmos оқушылардың өзіндік жұмыс жасауына мүмкіндік береді. Мұғалім әрбір оқушыға жеке тапсырмалар мен деңгейлер бере алады. Алгебралық тапсырмаларды шешу кезінде оқушылар өз қарқынымен жұмыс істеп, өз деңгейіндегі материалды меңгере алады.
- Жеке кері байланыс. Оқушылар Desmos бағдарламасында тапсырмаларды орындаған кезде мұғалім автоматты түрде олардың нәтижелерін көріп, қай жерде қиындықтар туындап жатқанын анықтай алады. Бұл жеке кері байланыс арқылы оқушының деңгейін түсініп, қажетті түзетулер жасауға мүмкіндік береді.

4. Топтық жұмыс және ынтымақтастықты дамыту

Топтық жұмыс алгебраны үйретуде маңызды рөл атқарады. Оқушылар бірге жұмыс істеп, мәселелерді бірге шешкен кезде бір-бірінен үйреніп, өздерінің түсініктерін тереңдетеді. Desmos бағдарламасы да топтық жұмыстарды ұйымдастыруға ықпал етеді, өйткені оқушылар бірге жұмыс істей отырып, графиктер мен теңдеулерді өзгертіп, бірлесе отырып, шешімдер таба алады.

- Desmos арқылы бір топ оқушы графиктерді бірге сыза отырып, алгебралық шешімдерді талқылай алады. Бұл олардың бірлескен жұмысын дамытады әрі әркімнің өз пікірі мен шешімін ұсынуға мүмкіндік береді.

5. Кері байланыс пен рефлексия

Қазіргі білім беру әдістерінде кері байланыс оқушылардың білімін жақсартуға және олардың оқу нәтижелерін бақылауға мүмкіндік береді. Desmos платформасы мұғалімдерге оқушылардың жұмысын талдай отырып, кері байланыс беруге оңай жол ұсынады. Бұл оқушылардың өз қателіктерін түсініп, оларды қалай түзету керектігін анықтауға көмектеседі.

- Жұмыс нәтижесін бақылау. Мұғалімдер Desmos қолдану арқылы оқушылардың графиктерін, теңдеулерін және есептерін көріп, оларға нақты кері байланыс береді.
- Рефлексия. Оқушылар өз жұмыстарын бағалап, не дұрыс істегендерін және қай жерде қателескендерін талдай алады. Бұл әдіс олардың өз білімін жақсартуға көмектеседі.

6. Проблемалық оқыту және жобалық әдіс

Desmos бағдарламасы оқушыларға нақты өмірдегі проблемаларды шешуге көмектесетін құрал ретінде де пайдаланылады. Мұнда оқушылар белгілі бір тақырып бойынша есептерді шешкенде, нақты өмірден алынған жағдайлармен таныса алады.

- Жобалық әдіс бойынша оқушылар жобалар жасағанда, олар Desmos қолдана отырып, математикалық модельдер мен графиктер құра алады. Бұл әдіс олардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, алгебраның практикалық қолданылуын түсінуге мүмкіндік береді.

Мақаламызда мектептерде алгебраны оқыту мәселелерін қарастырғымыз келеді. Өйткені алгебраны қазіргі уақытта оқытуды қанағаттанарлық деп санауға болмайды: әрбір сабақта дерлік тәртіп басым, ал математика педагогикасындағы жаңа тенденциялар алгебраны бірінші деңгейде оқыту саласындағы мектепке тым аз әсер етті. Мақалада алгебраны оқытудың негізгі әдістері мен тәсілдері көрсетілген: ғылыми-педагогикалық, көрнекі-зертханалық, лекциялық және эвристикалық, сонымен қатар сыныптық және сабақтан тыс зертханалық және практикалық сабақтар. Математикалық фактілерді зерттеуден әлдеқайда маңыздысы – математика сабағында оқушыларды ойдың ең айқын, типтік және қарапайым әдістерімен таныстыру.. Практикалық мақсатты көздей отырып, біз оларды тәжірибелік білімде алған ақпаратты саналы және дұрыс қолдануға дағдылануға мәжбүрлейміз. Мақсаттардың бірі – қысқартылған алгебралық тілді дамыту. Алгебра осы арифметикалық амалдардың барлық ресми заңдарын тұрақты сақтай отырып, арифметикалық амалдарды кеңейтеді. Математиканы оқытудың ғылыми-педагогикалық әдісі. Алгебры оқытудың әдіс-тәсілдерін талқылағанда, бұл жағдайда жеке тұлғаны жан-жақты дамыту принципі ерекше мәнге ие болатынын есте ұстаған жөн. Осындай әдіс қана

оқушыны білімді берік және тез меңгеруге, оның қабілетін барынша тиянақты және жан-жақты дамытуға жетелейтін лайықты оқыту әдісі деп танылуы мүмкін және танылуы тиіс. Осындай сипатты ерекшеліктерге ие әдіс әсіресе математиканы, оның ішінде алгебраны оқытуда білім алатын жеке тұлғаларды, олардың даму дәрежесі мен барысын, сондай-ақ олардың өмірлік қажеттіліктері мен жеке ерекшеліктерін үнемі назарда ұстауды болжайды. Педагогикалық әдістің ғылыми әдістен айырмашылығы неде және олардың әрқайсысына тән қандай белгілер бар? Ғылыми әдіс екі түрде болады: Бұл әдістің бірінші түрі әлі күнге дейін белгісіз шындықтарды зерттеу немесе ашу әдісінен басқа ештеңе емес; Оның екінші түрі - бірінші жолмен алынған шындықты көрсету әдісі. Ғылыми әдістің екі формасының арасында елеулі айырмашылық жоқ екенін ескере отырып, ашу әдісі мен көрсету әдісінің белгілі бір ерекше айырмашылығы бар екенін есте ұстауымыз керек, ол жаңа идеяның әрбір ашылуы жүйелі түрде жасалмайды, бірақ азды-көпті кездейсоқ және секіріспен жүреді, ал ғылыми экспозицияда оларды жүйелеуге және сол арқылы олардың бір мағынасын салыстыруға және олардың бір мағынасын анықтауға толық мүмкіндік бар. Бұл жағдайда қарастырылып отырған ғылыми әдіс нысаны, баяндау әдісі таза педагогикалық әдіске өте жақын болуы мүмкін. Педагогикалық әдіс ашу немесе зерттеу әдісі емес, баяндау әдісі болып табылады және оның ғылыми баяндау әдісінен элементарлығымен және ішкі жағынан айқындығымен, сонымен қатар сыртқы жағынан айқындығымен және сұрақ-жауап формасымен ерекшеленеді. Математика мұғалімі, әрине, оқытылатын ғылымды терең де жан-жақты білуі және оқушылардың психологиясы мен олардың тәрбие заңдылықтарын білуі және оларға берілген белгілі бір математикалық білімді меңгеруі қажет. Математика мұғалімі оқушыларға алгебраны ғылыми тұрғыдан мінсіз түрде ұсынатын және сонымен бірге берілген материалды тіпті әлсіз оқушылардың да сөзсіз меңгеруіне табанды түрде қол жеткізетін әдіс – мектепте орынды болатын жалғыз әдіс. Ғылыми-педагогикалық әдістің екі негізі бар, атап айтқанда: 1) объективті қызығушылық, яғни оқытылатын пәнге деген қызығушылық және 2) субъективті қызығушылық, яғни студенттердің қызығушылығы және бұл екі негіздің, әрине, бірдей маңызды деп танылуы керек, нәтижесінде алгебраны бірдей дәрежеде оқыту кезінде екеуі де қанағаттандырылуы керек. Пәнді ғылыми-педагогикалық тұрғыдан жақсы баяндау үшін мұғалімге тиісті ғылымды жетік білу қажет, ал оның балалардың психикалық дамуын дұрыс түсінуі кем емес, оқушылардың ақыл-ойының дамуының ең тән кезеңдерін ескеру қажет, оқытуда оқушылардың әр түрлі жеке ерекшеліктерін қолдану қажет, яғни мұғалім оқушылардың психологиясын және оқытылатын ғылымын білуі қажет. Белгілі бір пәннен білімді оқушыларға жеткізудің қате тәсілі, яғни мұғалімнің субъективті жағын үзілді-кесілді елемейтін әдіс.

Қорытынды

Алгебры үйретудегі заманауи әдіс-тәсілдер білім беру процесін қызықты әрі тиімді етеді. Desmos сияқты бағдарламаларды қолдану оқушыларға математикалық есептерді визуалды түрде шешуге мүмкіндік беріп, оларды алгебралық ұғымдарды тереңірек түсінуге ықпал етеді. Геймификация, дифференциация мен индивидуализация, топтық жұмыс және кері байланыс сияқты әдістер оқушылардың білімін арттырып, олардың пәнге деген қызығушылығын көтереді. Бұл жаңа әдістер алгебраны тек мектеп қабырғасында ғана емес, шынайы өмірде де қолдануға көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. «2022-2023 оқу жылында Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқутәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы». Әдістемелік нұсқау хат. – Нұр-Сұлтан:
2. Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2022.
3. Математикадан дидактикалық ойындар және қызықты жаттығулар. Атамұра. 1998 ж. PISA халықаралық зерттеу. Әдістемелік құрал — Астана ,ҰББСБО, 2013

Куракбаева Гулмира Калибековна

Учитель математики

Область Жетысу, Ескельдинский район

Средняя школа имени М.Маметовой

Формирование функциональной грамотности на уроках математики

Аннотация

В статье рассматривается формирование функциональной грамотности учащихся на уроках математики в Республике Казахстан. Обсуждаются ключевые аспекты, методы и подходы, способствующие развитию критического мышления и практических навыков у школьников. Приводятся примеры решения задач, которые помогают учащимся применять математические знания в реальных жизненных ситуациях. Статья подчеркивает важность интеграции функциональной грамотности в учебный процесс и предлагает рекомендации для учителей.

Abstract

The article discusses the formation of functional literacy among students in mathematics lessons in the Republic of Kazakhstan. Key aspects, methods, and approaches that contribute to the development of critical thinking and practical skills among schoolchildren are discussed. Examples of problem-solving are provided, helping students apply mathematical knowledge to real-life situations. The article emphasizes the importance of integrating functional literacy into the educational process and offers recommendations for teachers.

Функциональная грамотность — это способность человека использовать свои знания и навыки в различных жизненных ситуациях. В условиях современного общества, где информация и технологии стремительно развиваются, формирование функциональной грамотности становится одной из ключевых задач образования. В частности, уроки математики играют важную роль в этом процессе, так как математика развивает логическое мышление, аналитические способности и умение решать практические задачи.

Значение функциональной грамотности

Функциональная грамотность включает в себя умение анализировать информацию, делать выводы и принимать обоснованные решения. В контексте математики это означает, что учащиеся должны уметь применять математические знания для решения реальных задач.

В современном образовательном процессе особое внимание уделяется формированию функциональной грамотности учащихся. Это понятие охватывает способность применять знания и навыки в различных жизненных ситуациях, что особенно актуально в условиях быстро меняющегося мира. В контексте уроков математики в школах Республики Казахстан формирование функциональной грамотности становится одной из ключевых задач, способствующих подготовке учащихся к жизни в обществе.

Понятие функциональной грамотности

Функциональная грамотность включает в себя не только базовые навыки чтения, письма и счета, но и умение анализировать информацию, решать проблемы, принимать обоснованные решения и работать в команде. В математике это проявляется в способности применять математические знания для решения реальных задач, что требует от учащихся не только теоретических знаний, но и практических умений.

Роль математики в формировании функциональной грамотности

Математика, как наука, предоставляет уникальные инструменты для развития логического мышления, аналитических способностей и критического подхода к информации. Уроки математики могут стать площадкой для формирования функциональной грамотности через:

1. **Решение практических задач:** Включение в учебный процесс задач, основанных на реальных жизненных ситуациях, помогает учащимся увидеть практическое применение математических знаний. Например, задачи на расчет бюджета, планирование времени или анализ статистических данных.
2. **Проектная деятельность:** Организация проектной работы, где учащиеся могут применять математические методы для решения комплексных задач, способствует развитию навыков работы в команде и критического мышления.
3. **Интеграция с другими предметами:** Связывание математики с другими дисциплинами, такими как физика, экономика или география, позволяет учащимся увидеть взаимосвязь между различными областями знаний и применять математические методы в различных контекстах.

4. Использование информационных технологий: Внедрение современных технологий, таких как компьютерные программы и приложения для решения математических задач, помогает учащимся развивать навыки работы с информацией и повышает интерес к предмету.

Математическая грамотность – это способность человека мыслить математически, формулировать, применять и интерпретировать математику для решения задач в разнообразных практических контекстах. Она включает в себя понятия, процедуры и факты, а также инструменты для описания, объяснения и предсказания явлений. Она помогает людям понять роль математики в мире, высказывать хорошо обоснованные суждения и принимать решения, которые должны принимать конструктивные, активные и размышляющие граждане в 21 веке. В определении математической грамотности особое внимание уделяется использованию математики для решения практических задач в различных контекстах.

Она включает в себя ряд навыков и умений, которые помогают нам анализировать информацию, использовать ее в различных формах и видеть сущность проблемы.

1. Одним из важных аспектов математической функциональной грамотности является умение анализировать тексты и использовать информацию, представленную в различных формах. Это включает переход от одной ситуации к другой, придерживание инструкций, умение видеть проблему и обосновывать свои действия.
2. Кроме того, важно уметь оформлять информацию в виде таблиц и диаграмм, чтобы лучше визуализировать и анализировать данные.
3. Еще одним важным аспектом является умение использовать моделирование для выделения существенных отношений в задаче. Графики, знаки и формулы помогают нам лучше понять закономерности и взаимосвязи в структуре задачи. Благодаря этому мы можем делать выводы и принимать обоснованные решения.
4. Кроме того, математическая функциональная грамотность включает в себя умение осуществлять пробные действия при поиске решения. Это особенно полезно в проблемных ситуациях на уроке, когда мы сталкиваемся с трудностями. Попробовав разные подходы и эксперименты, мы можем найти наилучшее решение.
5. Не менее важным является умение контролировать ход и результат решения задачи. Карта достижений помогает нам выбрать необходимый материал и осознать наш путь развития в предмете.

Примеры реализации

В школах Республики Казахстан уже внедряются различные подходы к формированию функциональной грамотности на уроках математики. Например, использование кейс-методов, где учащиеся анализируют реальные ситуации и предлагают математические решения, или проведение математических турниров, которые развивают командный дух и критическое мышление.

Например, при изучении темы "Проценты" ученики могут столкнуться с задачами, связанными с расчетом скидок в магазинах или определением налогов.

Примеры решения задач

Пример 1: Расчет скидки

Задача: В магазине на товар, стоимость которого составляет 8000 тенге, объявлена скидка 20%. Какова будет цена товара со скидкой?

Решение:

1. Вычисляем сумму скидки: $8000 \times 0.20 = 1600$ тенге
2. Вычисляем цену товара со скидкой: $8000 - 1600 = 6400$ тенге

Таким образом, цена товара со скидкой составит 6400 тенге.

Пример 2: Определение времени

Задача: Если поезд отправляется в 14:30 и едет 2 часа 45 минут, во сколько он прибудет на станцию назначения?

Решение:

1. Сначала добавим 2 часа к 14:30: $14:30 + 2:00 = 16:30$
2. Затем добавим 45 минут: $16:30 + 0:45 = 17:15$

Поезд прибудет на станцию назначения в 17:15.

Заключение

Формирование функциональной грамотности на уроках математики является важной задачей, которая требует от учителей применения различных методов и подходов. Примеры решения задач, основанные на реальных жизненных ситуациях, помогают учащимся не только усваивать математические знания, но и развивать навыки, необходимые для успешной жизни в современном обществе. Важно, чтобы образовательный процесс был направлен на развитие критического мышления и практических навыков, что в конечном итоге приведет к более высокому уровню функциональной грамотности учащихся.

Применение практических задач, проектной деятельности, интеграции с другими предметами и использование информационных технологий создают условия для развития необходимых навыков и умений. В результате, учащиеся не только осваивают математические концепции, но и учатся применять их в реальной жизни, что является залогом их успешного будущего.

Математическая функциональная грамотность играет ключевую роль в нашей жизни, ведь она помогает нам развивать критическое мышление, логику и аналитические навыки. Она необходима не только для успешного решения математических задач, но и для применения математических принципов в других областях, таких как физика, экономика, компьютерные науки и многих других. Таким образом, математическая функциональная грамотность является

неотъемлемой частью нашего образования и развития. Она помогает нам стать более компетентными и успешными в различных сферах деятельности. Поэтому важно поощрять и развивать эту грамотность, чтобы обеспечить наш успех и процветание.

Список литературы

1. Назарбаев Н. А. "Стратегия Казахстан-2050: новый политический курс состоявшегося государства".
2. Министерство образования и науки РК. "Концепция развития математического образования в Республике Казахстан".
3. Педагогические исследования по функциональной грамотности в образовании.

Досан Ақмарал Жақыппарқызы

«Бөбек» ҰҒПББСО «Бөбек» бөбекжай-балабақшасының әдіскері

Ұлттық құндылықтар – балабақшадағы тәрбие негізі

Андатпа. Бұл мақалада балабақшада ұлттық құндылықтарды насихаттау мен олардың балаларды тәрбиелеудегі маңыздылығы қарастырылады. Мақалада ұлттық салт-дәстүрлерді, тіл мен әдебиетті, ұлттық ойындарды, музыка мен өнерді қолдану арқылы тәрбиелік жұмыс жүргізудің әдістері талқыланған. Автор балаларды тәрбиелеуде шығармашылық жұмыстар, көрнекі құралдар және отбасымен байланыс сияқты әдістерді қолданудың тиімділігін көрсетеді. Бұл материал ұлттық мәдениетті сақтау мен ұрпақтар сабақтастығын қамтамасыз етуге бағытталған.

Түйін сөздер: ұлттық құндылықтар, балабақша, тәрбие, салт-дәстүр, ұлттық ойындар, әдістер.

Аннотация. В данной статье рассматривается пропаганда национальных ценностей в детском саду и их значимость в воспитании детей. В статье обсуждаются методы воспитательной работы через использование национальных традиций, языка и литературы, национальных игр, музыки и искусства. Автор подчеркивает эффективность использования таких методов, как творческие занятия, наглядные пособия и взаимодействие с семьей в воспитании детей. Материал направлен на сохранение национальной культуры и обеспечение преемственности поколений.

Ключевые слова: национальные ценности, детский сад, воспитание, традиции, национальные игры, методы.

Бала – ұлттың болашағы. Сондықтан баланың бойында ұлттық құндылықтарды қалыптастыру елдің болашағы үшін аса қажет. Бұл құндылықтар – ұлттың болмысы мен ерекшелігін айқындайтын рухани, мәдени және әлеуметтік құндылықтар жиынтығы. Олар жас ұрпақты тәрбиелеуде маңызды орын алады.

Балабақша – баланың тұлғалық, рухани және мәдени негіздері қаланатын ең алғашқы орта болғандықтан, ұлттық құндылықтар тәрбиесі осы кезеңнен басталуы

тиіс. Балабақшадағы ұлттық тәрбие жұмыстары балалардың рухани дамуын қалыптастырып, оларды өз халқының дәстүрі мен мәдениетін құрметтеуге үйретеді.

Ұлттық құндылықтар тәрбиесінің маңызы мынадай аспектілерден көрінеді:

❖ *Ұлтжандылық пен патриотизмді қалыптастыру.* Баланың өз ұлтына деген сүйіспеншілігі мен құрметі балабақшада тәрбие беру арқылы қалыптасады. Бала ұлттық әндер тыңдап, ертегілер мен батырлар жырын естіп, ұлттық ойындар ойнау арқылы өз елін таниды. Ұлттық мұраға деген құрмет бала бойында отансүйгіштік сезімін дамытып, болашақта елін қорғауға, оны дамытуға ынталандырады.

❖ *Салт-дәстүрлер мен мәдениетті сақтау.* Салт-дәстүрлер – ұлттың айнасы. Балабақшада ұлттық дәстүрлерді насихаттау баланың халықтық құндылықтарға қызығушылығын арттырады. Мысалы:

- ұлттық мерекелерді (Наурыз, тұсаукесер) сахналау арқылы бала салт-дәстүрдің мәнін түсінеді;
- ұлттық тағамдармен танысу балаға қазақ халқының қонақжайлығын, тұрмыс-салтын ұғынуға көмектеседі.

❖ *Ұлттық ойындар арқылы тәрбиелеу.* Ұлттық ойындар балалардың денсаулығын нығайтып, ойлау қабілетін дамытады. Мысалы, «Асық ойыны» немесе «Арқан тарту» сияқты ойындар баланың физикалық дамуына әсер етсе, «Жұмбақ айту» мен «Мақал-мәтелдер жарысы» оның ой-өрісін кеңейтеді. Сонымен қатар, ұлттық ойындар балаларды ұжымдасып жұмыс істеуге, бірлікке тәрбиелейді.

❖ *Тіл мен әдебиет арқылы рухани даму.* Тіл – ұлттық болмыстың негізі. Балабақшада қазақ тілін үйрету арқылы балалардың ұлттық ерекшеліктері туралы түсінігі кеңейеді. Ұлттық ертегілер, мақал-мәтелдер және батырлар жыры балалардың ой-санасына ізгілік, адалдық, еңбексүйгіштік секілді қасиеттерді сіңіреді.

❖ *Жан-жақты дамуға ықпал ету.* Ұлттық тәрбие арқылы балалардың шығармашылық қабілеті де дамиды. Мысалы:

- ұлттық нақыштағы ою-өрнектерді салу;
- қолөнер бұйымдарын жасау;
- ұлттық билерді үйрену арқылы эстетикалық талғамдары қалыптасады.

Балабақшадағы ұлттық құндылықтар тәрбиесінің маңызы аса зор, себебі ол болашақ ұрпақтың бойына ұлттық рухты сіңіріп, мәдениет пен салт-дәстүрді сақтауға тәрбиелейді. Ұлттық құндылықтарды дәріптеу арқылы біз балаларға өз елінің лайықты азаматы болып өсуге жол ашамыз. Бұл жұмыс ұлттық бірлік пен рухани жаңғырудың кепілі болып табылады.

Осы орайда айтар негізгі басымдық – бөбекжай-балабақша әдіскерлерінің басты міндеттерінің бірі – балаларға ұлттық құндылықтарды түсіндіріп, олардың бойына отансүйгіштік, ұлттық мәдениетке деген құрмет сияқты қасиеттерді сіңіру. Бұл міндеттерді орындау барысында педагогикалық әдістер мен тәрбиелік бағдарламаларды дұрыс қолдану өте маңызды.

Бөбекжай-балабақшада ұлттық құндылықтарды насихаттау арқылы бала келесі қасиеттерді бойына сіңіреді:

- *ұлтжандылық* – бала өз елін, халқын және тілін құрметтеуді үйренеді.
- *мәдениет пен дәстүрге құрмет* – салт-дәстүр, әдет-ғұрып арқылы тәрбиеленген бала өзінің ұлттық ерекшелігін түсініп өседі.
- *қоғамшылдық пен бірлік* – балаларды ұжымда тәрбиелеу арқылы ел бірлігі мен ынтымақ идеяларын жеткізу.

Ұлттық құндылықтарды балаға үйретудің ең тиімді кезеңі – мектепке дейінгі

жас. Себебі дәл осы уақытта баланың танымдық, эмоционалдық және мінез-құлықтық негіздері қалыптасады. Балабақша әдіскерлері бұл кезеңде арнайы бағдарламалар құрып, ойындар, көрнекі құралдар, шығармашылық жұмыстар арқылы балаларды ұлттық мәдениетпен таныстырады.

Балабақшада ұлттық құндылықтарды насихаттау бала бойына отансүйгіштік сезімді, мәдениет пен дәстүрге деген құрметті қалыптастыру үшін маңызды. Ұлттық тәрбие беруде әртүрлі әдістерді қолдану баланың жас ерекшелігі мен танымдық қабілеттерін ескере отырып жүзеге асырылады. Балабақшада тәрбие берудің әртүрлі әдістерін қолданып, бала бойында ұлттық болмысты қалыптастыруға жол ашамыз. Ал, бұл жұмыс болашақ ұрпақтың ұлттық рухта тәрбиеленуіне негіз болары сөзсіз.

Ұлттық құндылықтарды насихаттау әдістері әртүрлі болуы мүмкін, бірақ олардың мақсаты бір – балаларды өз халқының мәдениеті мен дәстүріне жақындастыру, отансүйгіштік сезімді ояту. Төменде ұлттық құндылықтарды насихаттаудың негізгі әдістері берілген.

1. *Салт-дәстүрлерді үйрету.* Салт-дәстүрлер – ұлттық болмыстың негізі. Балаларға салт-дәстүрлерді таныстыру арқылы оларды ұлттық мәдениетпен жақындастыруға болады. Балабақшада ұлттық салт-дәстүрлерді балалардың жас ерекшелігіне бейімдей отырып үйрету қажет. Мысалы: «Тұсаукесер» рәсімін балаларға сахналық қойылым ретінде көрсету, ұлттық тағамдарды дайындау шеберлік сабақтарын ұйымдастыру.

Қолдану жолдары:

- Наурыз мерекесі, тұсаукесер, шілдеhana сияқты дәстүрлерді ұйымдастыру;
- салт-дәстүрлерге байланысты ертегілер мен әңгімелер айту;
- балаларға қазақтың ұлттық киімдерін кигізіп, олардың ерекшеліктерін түсіндіру.

2. *Ұлттық ойындарды енгізу.* Ұлттық ойындар – ұлттық тәрбие берудің қызықты әрі тиімді әдісі, яғни балаларды тәрбиелеудің тиімді құралдарының бірі. Ол тек көңіл көтеру ғана емес, сонымен қатар балалардың физикалық, интеллектуалдық, эмоциялық дамуына ықпал ететін құрал. Мысалы:

- «Асық ойыны» арқылы балалардың моторикасын және логикалық ойлау қабілетін дамыту;
- «Арқан тарту», «Көкпар» сияқты ойындар ұжымдық жұмысқа тәрбиелеу;
- «Жұмбақ шешу» арқылы бала зейінін арттыру;
- «Ақ серек, көк серек» ойынымен ұжымдық қарым-қатынасты жақсарту.

3. *Тіл мен әдебиет арқылы тәрбие беру.* Ұлттық әдебиет – ұлттық құндылықтарды бала санасына сіңірудің маңызды құралы. Әдіскерлер қазақ тілінің көркемдігі мен байлығын үйрету мақсатында халық ауыз әдебиетін қолдана алады: жұмбақтар, мақал-мәтелдер арқылы баланың ой-өрісін кеңейту, ертегілер арқылы балаларға жақсылық пен жамандықты ажыратуды үйрету.

Қолдану жолдары:

- қазақ ертегілері, батырлар жырлары және мақал-мәтелдерді оқыту;
- тәрбие сағаттарында ұлттық шығармаларды сахналау;
- балаларға ұлттық дастандардан үзінділерді әңгімелеу арқылы тарихи тұлғалармен таныстыру.

4. *Музыка мен би арқылы тәрбиелеу.* Ұлттық әуендер мен билер балалардың эстетикалық тәрбиесіне ықпал етеді.

Қолдану жолдары:

- домбырамен орындалатын қазақ күйлерін тыңдату.

- қазақтың ұлттық билерін үйрету арқылы балаға өнер мен мәдениетке деген сүйіспеншілікті қалыптастыру.
- ән үйрету (мысалы, «Әлқисса», «Елім менің» әндері).

5. *Шығармашылық жұмыстар.* Балалар ұлттық нақыштағы шығармашылық жұмыстармен айналысу арқылы ұлттық мәдениетті сезінеді. Олар ұлттық нақыштағы суреттер салып, қолөнермен айналысқан кезде ғана ұлттық мәдениетке жақындай түседі. Балабақша әдіскерлері шеберлік сабақтары мен ұлттық нақыштағы фестивальдер ұйымдастыра алады.

Қолдану жолдары:

- қазақтың ою-өрнектерін сурет салу немесе қағаздан жасау;
- қолөнер сабақтарында ұлттық бұйымдар жасау (қамшы, киіз үй макеті, бесік т.б.);
- ұлттық киімдер мен әшекейлерді бейнелеу.

6. *Ұлттық тағамдармен таныстыру.* Қазақтың ұлттық тағамдары арқылы балаларды ұлттық тұрмыс-салтқа жақындастыру.

Қолдану жолдары:

- ұлттық тағамдарды (бауырсақ, қазы-қарта) дайындау процесін көрсету.
- әр тағамның шығу тарихы мен маңызын түсіндіру.
- ұлттық тағамдарды дайындауға арналған мерекелік іс-шаралар ұйымдастыру.

7. *Көрнекі құралдар мен технологияларды пайдалану.* Көрнекі құралдар арқылы балалардың қызығушылығын ояту ұлттық тәрбие жұмысын жеңілдетеді.

Қолдану жолдары:

- ұлттық киімдер, аспаптар, үй жабдықтары көрсетілген суреттер мен бейнероликтерді көрсету;
- интерактивті тақталарды пайдаланып, тарихи деректер мен ұлттық құндылықтар туралы бейнекөрсетілімдер ұйымдастыру;
- әртүрлі шығармашылық байқауларды (сурет салу, өлең оқу) өткізу.

8. *Отбасымен байланыс.* Ұлттық тәрбиені баланың отбасымен бірлесе отырып жүргізу оның әсерін арттырады.

Қолдану жолдары:

- ата-аналармен бірге ұлттық мерекелерді ұйымдастыру.
- отбасылық құндылықтарға негізделген тақырыптық кездесулер өткізу.
- ата-әжелерді шақырып, ұлттық әңгімелер мен тарихты балаларға баяндату.

Қорыта айтқанда, ұлттық құндылықтарды бала бойына сіңіру – бөбекжай-балабақша әдіскерлерінің басты міндеттерінің бірі. Балаларға ұлттық мәдениет, салт-дәстүр, тіл мен әдебиетті үйрету арқылы біз ұлттық болмысымызды сақтап, болашақ ұрпаққа жеткізе аламыз. Әдіскерлер ұлттық құндылықтарды насихаттау арқылы әрбір баланың елге деген махаббатын оятып, ұлт болашағына лайықты азамат тәрбиелеуде маңызды рөл атқарады.

Балабақшадағы тәрбиелік жұмыс ұлттың рухани мұраларын сақтауға және дамытуға бағытталған жүйелі, мазмұнды жұмысқа айналуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық мәселелері және тарихы. – Алматы: «Білім» 2004 ж (2024).
2. Жарықбаев К.Б., Қалиев С. Қазақ тәлімінің тарихы. – Алматы: «Санат» 1995 ж. (2005-2015жж)
3. Табылдиев Ә. Қазақ этнопедагогикасы. – Алматы: «Санат» 2001 ж (2021ж).

4. Қалиев С., Молдабеков Ж., Иманбекова Б. “Этнопедагогика” - Астана. 2005 ж (2015).
5. Қалиев С., Оразаев М., Смаилова М. Қазақ халқының салт-дәстүрлері. – Алматы: «Рауан» 1995 ж (2005-2015жж).
6. Жұмабаев.М. «Педагогика» – Алматы: «Ана тілі» 1992 ж (2012-2022жж).
7. Бөлесев Қ., Болашақ мұғалімдерді оқушыларға ұлттық тәрбие беруге кәсіби дайындау. – Алматы: Нұрлы әлем, 2004 (2024).

Казниева Махабат Отепбергеневна

*«Т.Рысқұлов атындағы №9 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ
Алматы облысы, Талғар қаласы*

Қазақ хандығының сыртқы саясаты: көршілес мемлекеттермен қарым-қатынасы

***Аннотация.** Бұл мақалада Қазақ хандығының сыртқы саясаты және оның көршілес мемлекеттермен қарым-қатынасы қарастырылады. Зерттеу барысында Қазақ хандығының негізгі дипломатиялық бағыттары, көрші елдермен жүргізілген әскери және бейбіт келісімдер, сондай-ақ олардың саяси және экономикалық ықпалы талданады. Сонымен қатар, зерттеу Қазақ хандығының халықаралық қатынастар жүйесіндегі орны мен қазіргі Қазақстан үшін тарихи сабақтастығын ашып көрсетеді.*

***Кілттік сөздер:** Қазақ хандығы, сыртқы саясат, дипломатия, көршілес мемлекеттер, халықаралық қатынастар, Ұлы жібек жолы, сауда байланыстары.*

***Аннотация.** В данной статье результат внешней политики казахского ханства и его отношений с соседними государствами. В ходе анализа исследований предусматриваются основные направления сотрудничества в области казахского ханства, войны и мировые соглашения с соседними странами, а также их политическое и экономическое влияние. Кроме того, исследование раскрывает место казахского ханства в системе международных отношений и его историческую преемственность для современного Казахстана.*

***Ключевые слова:** Казахское ханство, внешняя политика, дипломатия, соседние государства, развитие отношений, Великий шелковый путь, торговые связи.*

***Abstract.** The article examines the results of the foreign policy of the Kazakh Khanate and its relations with neighboring states. The analysis of the research provides for the main areas of cooperation in the field of the Kazakh Khanate, wars and peace agreements with neighboring countries, as well as their political and economic influence. In addition, the study reveals the place of the Kazakh Khanate in the system of international relations and its historical continuity for modern Kazakhstan.*

***Key words:** Kazakh Khanate, foreign policy, diplomacy, neighboring states, development of relations, the Great Silk Road, trade relations.*

Қазақ хандығының сыртқы саясатының зерттелуі – Қазақстан тарихының маңызды аспектілерінің бірі. Қазақ хандығының көршілес мемлекеттермен қарым-

қатынасы саяси, экономикалық және әскери тұрғыдан айрықша мәнге ие болды. Бұл тақырыптың өзектілігі Қазақ хандығының халықаралық аренадағы орнын, оның сыртқы саясатындағы басым бағыттарды, дипломатиялық қатынастардың дамуын талдауда жатыр. Сонымен қатар, Қазақ хандығының сыртқы саяси стратегияларын зерделеу қазіргі Қазақстанның сыртқы саясатымен байланысын түсінуге мүмкіндік береді.

Қазақ хандығының дипломатиялық қатынастары тек әскери және саяси мақсаттарды ғана көздеген жоқ, сонымен қатар экономикалық және мәдени байланыстарды нығайтуда маңызды рөл атқарды. Ұлы Жібек Жолы бойындағы саудасаттық қатынастары, көрші мемлекеттермен жүргізілген стратегиялық келісімдер хандықтың тұрақтылығын қамтамасыз етудің негізгі құралдарының бірі болды. Қазақ хандығының көрші елдермен жасасқан одақтары мен әскери қақтығыстары аймақтық күштер тепе-теңдігіне және жалпы геосаяси ахуалға ықпал етті.

Ежелгі Қазақстанның халықаралық қатынастарының қалыптасуының алғашқы кезеңдерінің бірі Ұлы Жібек жолы қызмет еткен уақыттағы сауда-дипломатиялық байланыстар деп атауға болады. II ғасырдан бастап халықтар арасындағы сауда қатынастары мен Шығыс пен Батыс елдері арасындағы дипломатиялық байланыстар нығая түсті.

Оңтүстік Қазақстан ҰЖЖ-ның Батысқа ашылған қақпасы болып, ірі сауда-айырбас орталығы қызметін атқарды. Мысалы, Таразда қытай фарфор ыдыстары табылып, сондай-ақ Византиядан келген зергерлік бұйымдар мен күміс құмыралардың қалдықтары сақталған. Ежелгі Қазақстандағы дипломатияның жарқын мысалы – Қытаймен ынтымақтастық, бұл қарым-қатынас бүгінгі күнге дейін жалғасып келеді. [1]

Қазіргі таңда Қазақ хандығының сыртқы саясатын зерттеу Қазақстанның тәуелсіз мемлекет ретінде халықаралық аренадағы орнын нығайту үшін маңызды. Өткен дәуірдегі дипломатиялық тәжірибе мен сыртқы саясаттағы басымдықтарды зерделеу қазіргі заманғы халықаралық қатынастардың даму үдерістерін тереңірек түсінуге көмектеседі. Осылайша, бұл зерттеу тек тарихи маңызы бар тақырып ғана емес, сонымен қатар Қазақстанның сыртқы саясатына әсер ететін өзекті факторлардың бірі болып табылады.

Зерттеудің объектісі – Қазақ хандығының XV-XVIII ғасырлардағы көршілес мемлекеттермен жүргізген сыртқы саясаты, дипломатиялық байланыстары және олардың аймақтық тұрақтылық пен экономикалық дамуға ықпалы. Қазақ хандығының сыртқы саясатындағы негізгі бағыттар, көршілес елдермен жасасқан келісімдер мен қақтығыстардың себеп-салдары зерттеудің негізгі аспектілерінің бірі болып табылады. Сондай-ақ, Қазақ хандығының дипломатиялық тәжірибесінің қазіргі Қазақстанның сыртқы саясатына әсерін қарастыру зерттеудің маңызды міндеттерінің бірі.

Зерттеу барысында келесі әдістер қолданылды:

Тарихи-салыстырмалы әдіс – Қазақ хандығының сыртқы саясатын басқа тарихи кезеңдердегі дипломатиялық қатынастармен салыстыру арқылы оның ерекшеліктерін анықтау.

Жүйелі талдау әдісі – Қазақ хандығының дипломатиялық байланыстарының құрылымы мен олардың сыртқы саясаттағы рөлін зерделеу.

Деректанулық әдіс – тарихи құжаттар, жылнамалар, шежірелер мен тарихи еңбектерге сүйене отырып, Қазақ хандығының көрші мемлекеттермен қарым-қатынасының ерекшеліктерін талдау.

Саяси талдау әдісі – Қазақ хандығының халықаралық қатынастардағы орны мен оның геосаяси жағдайға ықпалын бағалау.

Картографиялық әдіс – Қазақ хандығының территориялық кеңеюін, дипломатиялық байланыстардың географиялық аясын зерттеу арқылы оның сыртқы саясатының кеңістіктік аспектілерін көрсету. [2]

Осы әдістерді қолдану арқылы Қазақ хандығының сыртқы саяси стратегияларының дамуын, олардың көршілес мемлекеттермен қарым-қатынасындағы рөлін және жалпы аймақтық қауіпсіздік пен экономикалық дамуға ықпалын нақтылауға мүмкіндік туады.

Қазақ хандығының сыртқы саясатын зерттеу Қазақстанның қазіргі халықаралық қатынастарын түсінуге және оның тарихи сабақтастығын анықтауға көмектеседі. Бұл зерттеу орта және жоғары оқу орындарында тарих, халықаралық қатынастар және саясаттану пәндері бойынша қосымша оқу материалы ретінде пайдалануға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, Қазақ хандығының дипломатиялық тәжірибесін зерттеу қазіргі Қазақстанның сыртқы саяси стратегияларын қалыптастыруда құнды тарихи сабақ бола алады. Хандықтың көрші елдермен жүргізген қарым-қатынастарындағы негізгі принциптер, әскери және бейбіт келісімдер, стратегиялық одақтар құру тәжірибесі қазіргі заманғы дипломатиялық процестермен үндеседі.

Бұл зерттеу нәтижелері тарихи-танымдық жұмыстарға, ғылыми еңбектерге және Қазақстанның сыртқы саясатына қатысты аналитикалық материалдар әзірлеуге негіз бола алады. Сондай-ақ, Қазақ хандығының дипломатиялық мұрасы Қазақстанның қазіргі геосаяси стратегиясын дамытуда маңызды дереккөз ретінде қызмет етеді.

Қазақ хандығының сыртқы саясатын зерттеу арқылы ұлттық тарихи сананы нығайтуға, елдің егемендігі мен тәуелсіздігін қорғаудағы тарихи тәжірибені түсінуге ықпал етуге болады. Бұл тақырып сондай-ақ Қазақстанның халықаралық аренадағы рөлін түсінуге және оның сыртқы саясатындағы негізгі басымдықтарды айқындауға көмектеседі.

XV-XIX ғасырларда қазіргі Қазақстан аумағында өмір сүрген Қазақ хандығының дипломатиялық қатынастарының өзіндік ерекшеліктері болды. [3]

1465 жылы көшпенділердің Батыс Жетісуға қоныс аударуымен Керей мен Жәнібек хандар өздерінің жоғары дипломатиялық қабілеттерін, келіссөз жүргізу шеберлігін көрсетіп, қазақ даласында өз мемлекетін құра алды.

Ол кезеңдегі негізгі дипломаттар – хандар мен сұлтандар болды, олардың басты міндеттерінің бірі көрші елдермен келіссөздер жүргізу еді. Қазақ хандығының белсенді дипломатиялық қатынастары туралы көптеген құжаттар сақталған: елшілердің хаттары, жазбалар және басқа мемлекеттердің билеушілерімен хат алмасулар. Сондай-ақ, қазақ билеушілерінің сәтті әскери жорықтары туралы баяндайтын шығыстық жазба деректер де маңызды. Олардың ішінде: «Тарих-и аламара-йи Аббаси», «Шараф-наме-йи шахи», «Бахр ал-асрар», «Имамкули-хан-наме». [4] Бұл еңбектерде қазақ хандарының, сұлтандардың, әскери қолбасшылардың, қожалардың, арнайы елшілер мен шабармандардың мемлекет атынан дипломатиялық келіссөздер жүргізгені айтылады. Қазақ хандарының сыртқы саясаттағы негізгі мақсаты – Қазақ хандығының аумағын кеңейту, сақтау және қайтару, көрші

мемлекеттермен әскери қақтығыстарды реттеу, сауданы дамыту және шетелдік мемлекеттермен тиімді одақтар құру болды.

Қазақ хандығының сыртқы саясаты негізінен үш негізгі бағытта дамыды:

- Шығыс бағыты – Мауераннахр және Шайбани әулетімен қарым-қатынас;
- Батыс бағыты – Ноғай Ордасы және кейінгі кезеңде Ресей мемлекетімен байланыстар;
- Оңтүстік бағыты – Моғолстан, Бұхара және Хиуа хандықтарымен қатынастар.

Бұл бағыттар Қазақ хандығының халықаралық аренадағы орны мен оның геосаяси стратегиясын анықтады.

Қазақ хандығы мен Мауераннахр билеушілері арасындағы қарым-қатынастар көбінесе әскери-саяси қақтығыстармен ерекшеленді. Бұл қақтығыстардың негізгі себебі – стратегиялық маңызы бар Сырдария бойындағы қалаларға билік жүргізу болды. Сыр бойындағы қалалар экономикалық және әскери маңызы зор орталықтар ретінде қарастырылып, олардың кімнің қарамағында болуы Қазақ хандығы мен Шайбани әулеті арасындағы ұзаққа созылған күрестің басты себебі болды.

Қазақ хандары Керей, Жәнібек және Бұрындықтың тұсында Сыр бойындағы қалалар үшін күрес күшейді. Қасым ханның тұсында хандықтың әскери қуаты артты, бұл қазақ әскерлерінің Мауераннахрға қарсы сәтті жорықтар жасауына мүмкіндік берді. Тәуекел ханның Бұхара хандығымен қарым-қатынастары да осы бағытта өрбіді. Ол Бұхараға жорық ұйымдастырып, Ташкент пен Самарқанды уақытша Қазақ хандығының ықпалына енгізді. [5]

Ноғай Ордасы мен Қазақ хандығы арасындағы қарым-қатынастар тығыз әрі күрделі болды. Бір жағынан, екі мемлекет одақтас күш ретінде бірлесіп әрекет етті, ал екінші жағынан, көшпелі тайпалардың жер мен билік үшін күресі кейде қақтығыстарға әкелді. XVI ғасырдың ортасында Ноғай Ордасының әлсіреуіне байланысты Қазақ хандығы оның кейбір тайпаларын өз құрамына қосып алды.

XVI ғасырдың соңында Қазақ хандығы Ресеймен дипломатиялық байланыс орнатты. Тәуекел хан 1594 жылы Мәскеуге Құл-Мұхаммед бастаған елшілікті жіберіп, қазақ-орыс қарым-қатынастарын реттеуге тырысты. Бұл алғашқы дипломатиялық әрекеттер Қазақ хандығының сыртқы саясатында маңызды орын алды. Ресеймен қарым-қатынастар сауда байланыстары мен әскери одақтар арқылы нығайды, алайда бұл байланыстар болашақта отаршылдық саясаттың басталуына әкелді.

Моғолстан, Бұхара және Хиуа хандықтарымен қарым-қатынастар әскери-саяси және сауда бағытында дамыды. Моғолстанмен қарым-қатынас негізінен достық сипатта болды, себебі Қазақ хандығы мен Моғолстан арасындағы этникалық және мәдени жақындық екі мемлекеттің арасында сенімді байланыстар орнатуға ықпал етті.

Ал Бұхара және Хиуа хандықтарымен қарым-қатынас күрделі болды. Бұхара хандығы Қазақ хандығының Орталық Азиядағы ықпалын шектеуге тырысты, бұл әскери қақтығыстарға әкелді. Хиуа хандығымен қарым-қатынастар да тұрақсыз болды: кейде екі мемлекет арасында сауда байланыстары дамыса, кейде шапқыншылықтар орын алды. Әсіресе, XVII ғасырда Қазақ хандығы мен Хиуа арасындағы әскери қақтығыстар күшейді.

Қазақ хандығының сыртқы саясатындағы сауда және дипломатия

Қазақ хандығы көршілес мемлекеттермен сауда байланыстарын дамытуға үлкен көңіл бөлді. Ұлы Жібек Жолы қазақ жері арқылы өтіп, халықаралық сауда қатынастарында маңызды рөл атқарды. Қазақ көпестері Орта Азия, Қытай, Ресей және басқа да елдермен сауда жүргізді. Сауда байланыстары хандықтың экономикалық дамуын қамтамасыз етті.

Дипломатиялық қарым-қатынастар Қазақ хандығының халықаралық аренадағы орнын нығайтуға көмектесті. Хандар көрші мемлекеттермен елшілер алмасып, стратегиялық одақтар құруға тырысты. Бұл саясат Қазақ хандығының сыртқы қауіптерден қорғануына және өз территориясын сақтауына мүмкіндік берді.

Қазақ хандығының сыртқы саясаты көршілес мемлекеттермен қарым-қатынас орнату, аумақтық тұтастықты сақтау және экономикалық байланыстарды нығайту мақсатында жүргізілді. Хандықтың шығыс, батыс және оңтүстік бағыттарындағы саяси әрекеттері оның халықаралық аренадағы орнын айқындап, аймақтық тұрақтылыққа ықпал етті. [6]

Қазақ хандығының Мауераннахрмен қарым-қатынасы негізінен әскери-саяси сипатта болды. Сыр бойындағы қалалар үшін жүргізілген күрес бұл байланыстардың күрделілігін көрсетті. Ресеймен алғашқы дипломатиялық байланыстар орнату Қазақ хандығының сыртқы саясатында жаңа кезеңнің басталғанын білдірді, бұл болашақтағы күрделі саяси өзгерістерге негіз қалады.

Орта Азия хандықтарымен қарым-қатынас әртүрлі сипатта өрбіді: кейбірімен сауда-саттық дамыса, басқаларымен әскери қақтығыстар орын алды. Ұлы Жібек Жолындағы сауда байланыстары хандықтың экономикалық дамуына ықпал етті, ал дипломатиялық әрекеттер оның сыртқы қауіп-қатерлерден қорғануына мүмкіндік берді.

Қазақ хандығының сыртқы саясатының тарихи тәжірибесі қазіргі Қазақстанның халықаралық қатынастарындағы маңызды сабақтардың бірі болып табылады. Сол кезеңдегі дипломатиялық тәжірибе, әскери стратегиялар және халықаралық байланыстар Қазақстанның қазіргі сыртқы саяси ұстанымдарына да ықпал етуде. Қазақстан тәуелсіз мемлекет ретінде көпвекторлы сыртқы саясат жүргізіп, өз тарихынан алынған сабақтар негізінде дипломатиялық қатынастарын дамытуды жалғастыруда.

Қазіргі таңда Қазақстанның сыртқы саясаты аймақтық тұрақтылықты сақтау, экономикалық әріптестікті нығайту және жаһандық қауіпсіздікке үлес қосу мақсаттарына негізделеді. Қазақ хандығы дәуіріндегі дипломатиялық әдістер мен мемлекетаралық қатынастар қазіргі Қазақстанның сыртқы саясатында да өз көрінісін табуда. Бұл еліміздің халықаралық аренадағы беделін арттыруға, тарихи сабақтастықты сақтай отырып, жаңа геосаяси сын-қатерлерге бейімделуге мүмкіндік береді.

Қазақ хандығының сыртқы саясатының тәжірибесі – тек тарихи зерттеу нысаны ғана емес, сондай-ақ қазіргі Қазақстанның халықаралық саясаты үшін маңызды негіздердің бірі. Бұл зерттеу Қазақ хандығының сыртқы саясатының мәні мен маңызын түсінуге мүмкіндік беріп, Қазақстанның тарихи мұрасын сақтауға және оны жаңа ұрпаққа жеткізуге бағытталған маңызды ғылыми жұмыс ретінде қарастырылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сұлтанов Т. Қазақ хандығы мен Орта Азия мемлекеттері арасындағы дипломатиялық байланыстар // Тарих және қоғам. – 2022. – №3. – Б. 45-56.
2. Golden P.B. The Kazakh Khanate in the Context of Central Asian Diplomacy // Central Asian Review. – 2019. – Vol. 35, No. 2. – P. 78-92.
3. Тарақ М. Қазақ хандығының сыртқы саясаты. – Астана: Фолиант, 2015. – 280 б.
4. Kappeler A. The Russian Empire: A Multiethnic History. – London: Routledge, 2001. – 290 p.
5. Қазақ хандығының дипломатиялық қатынастары / Мұхамедов М.Қ. URL: <https://e-history.kz/kz/articles/view/987> (сілтеме бойынша қаралған күні: 10.02.2025).
6. Central Asian Geopolitical Developments / Manz B. URL: https://www.cambridge.org/research/central_asia (сілтеме бойынша қаралған күні: 12.02.2025).

Нуртазина Зейнагуль Аманжоловна

*Павлодар облысы Железин ауданы Екішоқ негізгі ЖББМ КММ,
бастауыш сынып мұғалімі*

**Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын арттыру
жолдары**

Түйіндеме. Еліміздің орта білім беру саласына енгізілетін жаңа реформа білім беру сауаттылығына ғана емес, сонымен қатар біздің мемлекет әлемдік деңгейдегі бәсекелестікте алатын орнына да қатысты. Бүгінгі таңда білім беру саласындағы талаптар – әлемдегі жетекші білім беру елдерімен тәжірибе алмаса отырып оқыту. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру – заман талабына сай өскелең ұрпақтың өмірге бейімділігі, халықаралық стандарт деңгейінде сапалы білім мен тәрбие алуының негізгі құралы. Ең бастысы – оқушыларды мектеп бітіргеннен кейін өмірге бейімделе алатын және алған білімдерін кез-келген өмірлік жағдайда, дұрыс жерде оңтайлы қолдана алатын тұлға ретінде оқыту.

Аталмыш мақалада бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын арттыру жайлы жазылды.

Түйінді сөздер: бастауыш, білім, сапа, функционалдық сауаттылық, нәтиже.

Аннотация. Новая реформа, которая будет внедрена в сферу среднего образования страны, касается не только образовательной грамотности, но и места, которое наше государство занимает в конкуренции мирового уровня. На сегодняшний день требования в сфере образования-обучение с обменом опытом с ведущими странами образования мира. Формирование функциональной грамотности-основной инструмент для современного подрастающего поколения, получения качественного образования и воспитания на уровне международных стандартов. Главное-обучать учащихся как личности, которые после окончания школы могут адаптироваться к жизни и оптимально применять полученные знания в любой жизненной ситуации, в

нужном месте. В данной статье было написано о повышении функциональной грамотности младших школьников. Ключевые слова: начальное образование, качество, функциональная.

Abstract. The new reform that will be implemented in the country's secondary education sector concerns not only educational literacy, but also the place that our state occupies in world class competition. Today, the requirements in the field of education are training with the exchange of experience with the leading countries of education in the world. The formation of functional literacy is the main tool for the modern younger generation, obtaining high-quality education and upbringing at the level of international standards. The main thing is to teach students as individuals who, after graduation, can adapt to life and optimally apply their knowledge in any life situation, in the right place. In this article, it was written about improving the functional literacy of younger schoolchildren. **Keywords:** primary education, quality, functional literacy, result.

Оқытушының міндеті оқушының өзі түсініп, ізденіп оқуына, пәнді терең білуге, білімнің қажеттілігін түйсік арқылы саналы қабылдауға бағыттау. «Мектептің тірегі де, тілеуі де оқыта білетін мұғалім» – деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай, қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, жас ұрпаққа заман талабына сай жан-жақты білім беру мүмкін емес, себебі қазіргі білім саласындағы талаптарды орындауға Қазақстанда әлі де жағдай жасалуда.

Болашақ азамат өз ұлтының асыл мұрасымен сусындау арқылы туған халқының тарихымен, мәдениетімен жете танысып, білімін кеңейтеді. Грамматикалық сауаттылықты терең меңгерген оқушы қоғамның кез келген саласында қинамай жұмыс істеп, өзінің сауаттылығын көрсете алады. Озық ойлы адамдар заманның, қоғамның дамуына, өзгеруіне өз үлесін қосады. Осындай қоғамдық, әлеуметтік, мәдени өзгерістер дамулар мектеп пен жоғары оқу орындарының оқыту процесіне әсер етеді. Соңғы жылдары жеке тұлғаны қалыптастыруды дамыту мен оған жан жақты терең білім беру мақсатында көптеген технологиялар ұсынылуда. Жаңа технологияның басты мақсатының бірі – баланы оқыта отырып оның еркіндігін, белсенділігін қалыптастыру, өз бетінде шешім қабылдауға дағдыландыру. Яғни, ғылыми негізде білім беру үшін жаңа технологияларды меңгере отырып, оны сабаққа енгізу педагогтар алдындағы өзекті мәселе екені анық. Кез келген білім ордасының мақсаты мен мұраты алдыңғы қатардағы өркениетті елдердің қатарынан көрінетін, жер мен жер байлықтарын ысырапқа салмай игере білетін сауатты, салауатты ұрпақ тәрбиелеу болып табылады. Ол үшін бүгінгі жас ұрпаққа сапалы білім мен саналы тәрбие бере отырып, елдің өткенін, ұлттың мәдениетін, тарихын, салт-дәстүрін, табиғат ерекшеліктерін үйретуі керек.

Жеке тұлғаның функционалдық сауаттылығын дамыту - бүгінгі заман талабы. Педагогтің сабақ өту шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастыруы, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Педагогикалық шеберлік дегеніміз:

- Педагогтың пәнін жетік білуі;
- Оқыту мен тәрбиелеудің әдіс тәсілдерін міндетті түрде білуі;
- Педагогтың өмірге деген көзқарасы;
- Өз Педагогикалық әдеп

Өз мамандығын толық меңгерген жоғары деңгейлі оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абырой, яғни үмітінің ақталғаны, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Мұғалімнің сабағының өн бойындағы негізгі мақсаты, оның негізгі мәнін естен шығармай, әрбір сәтті тиімді пайдаланғанда өз мақсатына жетеді.

Сабақ барысында мұғалімнің шеберлігіне сәйкес келетін әртүрлі тәсілдермен сабақ өту оқушылардың функционалдық сауаттылығын, шығармашылығын дамытуға ықпал етеді.

Мен өзімнің сабақ беру барысымда оқушылардың сабаққа қызығушылығын арттыра деген отырып, өз ойларын еркін және зерделей білу қабілетін дамыту мақсатында сыни ойлау технологиясын жиі қолданамын. Сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз - ойды қозғай отырып, оқушы басқа адамдардың ойларына сыни көзқараспен қарауға, талдауға, салыстыруға, реттеуге, сұрыптауға, жүйелеуге, өзі білуге, дәлелдеуге және шығаруға бағытталған тәуелсіз және бірлескен шығармашылық жұмыс.

Сыни тұрғыдан ойлау және оқушыны сыни тұрғыдан ойландыра білу - Қазақстандағы білім беруді дамытудағы маңызды педагогикалық түсінік. Оқушы бұл әдіс арқылы мыналарға үйренеді: Өз пікірін дәлелдеуге, бірлесе оқуға, жұптық жұмысқа, қолдау көрсетуге, жұптық таныстырылымға, талқылауға, ой бөлісуге.

Мысалы, 4-сыныпта «Туған өлкесінің флорасы мен фаунасы» тақырыпты сыни ойлау әдісін қолдана отырып өткізген сабағым жайлы тоқталып өтсем; Сабақтың мақсаты: жергілікті компонентті қосымша қосымша қамту негізінде түрлі деңгейдегі табиғат кешендерді жоспар бойынша сипаттайды. «Гүл арқылы тілек» әдісі арқылы сынып ішінде жағымды ынтымақтастық атмосферасын орнаттым. Оқушылар тыңдау дағдыларын дамыту мақсатында бір-біріне тілек айтылып, оқушылардың сабаққа деген белсенділігін оятып алдым. Жаңа сабаққа кірісу үшін «Миға шабуыл» әдісі арқылы өікен сабақ пен жаңа сабақты байланыстру мақсатында ой қозғау сұрақтарын қойдым:

1. Сендердің табиғатты қорғауға қосқан үлестерің?
2. Өсімдік және жануарлар әлемі, маусым бойынша өсімдіктердің өзгеруін сипатта.
3. Топырақтың пайдаланылуы, құнарлықтың артуына бағытталған іс шаралар.

Оқушылар сұрақтарға жауап беріп, өзара ұжымдық талқылау жасалған соң сабақтың тақырыбымен, мақсатымен таныстырдым. «Диалог және қолдау көрсету тәсілдерін» оқушылардың қойылған сұрақтарға дұрыс жауап алу немесе дұрыс жауап беруіне бағыттау мақсатында кейбір оқушыларға ашық сұрақтар, ал көмек қажет ететін оқушыларға жетелеуші сұрақтар қоя отырып, оқушылардың функционалды түрде сыни ойлауын дамытуды көздеймін. Талқылау кезінде өз ойын ашық және толық айта алуы үшін «Жарайсың!» деген мадақ сөздермен ынталандырып отырдым.

Сабақ байланысты ортасында интернет тақырыпқа көздерін пайдаланып, өлкетану деректер базасы туралы видеоролик қостым. Тапсырмалар айдарындағы тапсырмаларды орындап, оларды өздері түсіндіреді.

Сабақ әдәсі соңында «Бір ауыз сөз» арқылы сабақты қорытындылау мақсатында оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, рефлексиясын тыңдаймын. Мұндағы мақсатым - оқушының алған білімін саралай білуге дағдылануы. Сабақ барысында оқушыларды шығармашылық жұмысқа тарту, олардың белсенділігін, қызығушылығын арттыру үшін шығармашылық дамытуда әртүрлі қабілеттерін әдістерді қолдануға болады. Шығармашылық жұмыстар оқушыларды ойлануға, қызығушылықты оятуға, шығармашылық қабілеттерін арттыруға, белсенділікке ынталандырады. Сыни ойлауды дамытудың мақсаты - барлық жастағы балаларға кез-келген мазмұнға сыни көзқараспен қарауға және екі пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға үйрету.

Осы озық технология, яғни сыни ойлаудың тиімділігі белсенділігі артады, – ол оқушының жан-жақты талдауға, өз ойларын ашық айтуға, сыни ойлауға үйренеді. Кез келген сабақта сыни оқыту технологиясының стратегияларын қолдана отырып, балаларға өз ұсыныстары мен ойларын еркін айтуға, өз ойларын білдіруге және өзіне деген сенімділікті арттыруға мүмкіндік беруге болады. Әр әдіс оқушылардың ойлауы мен қиялына негізделген. Мұғалім осы жүйемен жұмыс істеген кезде, ол оқушының санасында болып жатқан өзгерістерді үнемі қадағалап отыруы керек және оның дамуын жан-жақты зерттей отырып, сабақтарын сәйкесінше өзгертуі керек.

Оқушылардың танымдық қабілеттерін арттыруда проблемалық оқытудың маңызы зор. Түсініп тыңдау деңгейде жан-жақты жүргізіліп, естіген хабарды қаншалықты түсінгендігі тексеріледі. Оқушылар өздері оқығандары мен тыңдағандарының ішінен оқиғаларды және фактілерді тауып, соған өздерінің көзқарасын қысқаша айтып берулері тиіс. Олар өз пікірін айту үшін мәтінді жоспар жазбаларын пайдалануына болады. Мысалы: «Қазақстанның экологиялық проблемалары» тақырыбын қарастыруда, оқушылар өздерінің алған білімдерін пайдалана отырып, «Табиғат кешеніне» сызбанұсқа жасай отырып, адамдардың шаруашылық әрекетінің табиғатқа әсері туралы мысал келтіреді. Экологиялық проблема жолдарын шешуді ұсынады. Осы сынды тапсырмаларды орындауда топтық оқытуды қолдану өте ыңғайлы. Шағын топпен жұмыс жасай отырып, оқушы өз-өзін жоғалпай, ортақ тапсырманы орындауда бір-біріне көмектесіп бірлестіктері артады.

«Себеп-салдар айналмасы» әдісін қолдана отырып келесі сұрақтарды қоя отырып, оқушының тақырыпты түсінген немесе түсінбегенін білуге болады:

1. Мәтінде берілген ақпараттарды жіктеп айтыңыз?
2. Қысқаша ғана бірнеше сөйлеммен негізгі ойды айтып беріңіз.
3. Мәтінде көтерілген негізгі ойдың басқа құбылыстардан, жағдаяттардан не болмаса ұғымдардан ерекшелігі неде?
4. Мәтіндегі көтерілген мәселеге қарама қайшы не мәселе болуы мүмкін?
5. Мәтіндегі оқиғаның не құбылыстың әрі қарай өрбуін, оның себебі мен салдарын (нәтижесін) болжап айтыңыз.

«Себеп-салдар айналмасы» әдісі келесі түрде жүзеге асады:

- Мәселенің өзектелігі
- Мәселенің туындау себебі
- Мәселенің салдары
- Өмірмен байланысы
- Мәселеге қатысты пікірлер
- Мәселені шешу жолдары

Функционалдық сауаттылықтың бір міндеті сырттай бағалау және іштей бағалау болып табылады. Іштей бағалау – оқу пәні бойынша оқыту сапасын диагностикалау. Ал сырттай бағалау – әрбір деңгейді аяқтау бойынша білім алушының оқу жетістіктерінің нәтижелері.

Балалар өздерінің түсініктерін құра алатын белсенді оқушылар болатын болса, онда мұғалімдер үшін де, оқушылар үшін де осы түсініктің мәнін білу қажет, өйткені ол оқуда алға қадам басуға және оған қолдау көрсету үшін керек. Соңғы зерттеу жұмыстары біздің ұғымымызда формативті бағалау үдерісінің едәуір дамуына және оны оқыту мен оқуды қолдау үшін пайдалану мүмкіндігіне ықпал етті. «Оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау» атты модульді жиі қолдану оқушылардың білім алуында алға жылжуға септігін тигізеді. Сабақтарда осы модульді ауқымды түрде қолдансаңыз, нәтижесінде оқушылардың оқуға ынталары арттып және білім алуға қызығушылықтары оянады.

Пәнге деген қызығушылығы төмен оқушыларды өздерінің қабілеті жететін тапсырмаларды беру арқылы ынталандыру қажет. Ал қызығушылығы жоғары оқушыларға қосымша тапсырма бере отырып олардың қабілетін ашуға болады.

Жоғары деңгейде сабақ беретін оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін үлкен абырой, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Оқушылардың әлемдегі күнделікті болып жатқан өзгерістерге жан жақты дайын болып және алған білімін, сауаттылығын күнделікті өмірде пайдалана алу дағдысы мектеп қабырғасында қалыптасатындықтан, мұғалімге жүктелген міндет жауапты іс. Қазіргі жастарға тек білім беріп қана қоймай, сонымен бірге әлеуметтік бейімделу үдерісінде алған білімдерін пайдалана білуге үйрету – ұстаздық борыш деп білемін.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2016 – 2019 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. – Астана, 2020
2. Функционалдық сауаттылығын қалыптастыру әдістемесі. Әдістемелік құрал. Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 41 б.
3. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2016 - 2020 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары.

Шакубай Сания Каиржановна

*Бауыржан Момышұлы атындағы ЖОББМ.КММ,
бастауыш сынып мұғалімі*

Бастауыш сыныпта математиканы оқытудың дидактикалық принциптері

Түйіндеме. Мақалада бастауыш сыныпта математиканы оқытудың дидактикалық принциптері туралы кеңінен жазылған. Дидактиканың міндеттері: оқыту процесін және оны жүзеге асыру шарттарын сипаттау және түсіндіру, оқыту процесін, жаңа оқыту жүйелері мен технологияларын неғұрлым жетілдірілген ұйымдастыруды дамыту. Дидактикада әмбебап сипаттағы белгілі бір оқу пәнін оқытудағы ережелер жинақталған.

Түйінді сөздер: дидактика, математика, дидактикалық принциптер, бастауыш сынып, бастауыш сыныптағы математика.

Аннотация. В статье подробно изложены дидактические принципы обучения математике в начальной школе. Задачи дидактики: описание и объяснение процесса обучения и условий его реализации; развитие более совершенной организации процесса обучения, новых систем и технологий обучения. В дидактике обобщены положения при изучении определенного учебного предмета универсального характера. Ключевые слова: экология, экологическая культура, интерактивный метод обучения, информационные технологии.

Abstract. The article describes in detail the didactic principles of teaching mathematics in elementary school. Tasks of didactics: description and explanation of the learning process and the conditions for its implementation; development of a more perfect organization of the learning process, new systems and learning technologies. Didactics summarizes the provisions in the study of a certain educational subject of a universal nature. Keywords: didactics, mathematics, didactic principles, elementary school, mathematics in elementary school.

Жалпы алғанда, оқыту деп адамдарды қандай да бір білім, білік және дағдылар жүйесімен қаруландыру процесін түсінетініміз белгілі. Педагогика теориясында оқыту процесі жас ұрпақтың жеке тұлғасын тәрбиелеу мен дамыту міндеттерін шешуге бағытталған, «білім беру» және «оқу» ұғымдарымен өзара тығыз байланысты біртұтас педагогикалық процесс ретінде сипатталады.

Сондықтан, ең алдымен, оқыту, білім беру және оқу ұғымдарының мағынасын ашып алуға тырысайық. Жас ұрпаққа қазіргі заман талаптарына сай білім беру қоғам алдында тұрған аса маңызды да басты міндеттердің бірі болып табылады.

Білім беру – белгілі бір жүйеге келтірілген білім, білік және дағдыларды игерудің барысы, жас ұрпақты өмірге дайындаудың қажетті шарты. Қазақстан Республикасының «Білім беру туралы» заңында: «Білім беру – бұл қоғам мүшелерінің адамгершілік, интеллектуалдық, мәдени дамуының жоғары деңгейін және кәсіби біліктілігін қамтамасыз етуге бағытталған тәрбие беру мен оқытудың үздіксіз процесі», - деп жазылған.

Білім беру ісінің дұрыс жолға қойылуы білім мекемелерінің жақсылап ойластырылған жүйесін талап етеді. Қай ел болмасын халыққа білім беру жүйесін өзінің саяси-экономикалық және мәдени әлеуметтік даму жағдайларына сәйкес құрады.

Дидактикалық принциптер – оқыту процесінің негізгі заңдылықтарын білдіретін оқыту теориясының бастапқы ережелері. Олар оқыту мен тәрбиелеу мақсаттарымен, қоғамдық даму қажеттіліктерімен, әртүрлі жастағы оқушылардың оқу іс-әрекетінің ерекшеліктерімен анықталады.

Дидактикалық принциптер (оқыту принциптері) өзара байланысты және жүйені құрайды. Педагогикалық әдебиеттерде дидактикалық принциптер жүйесінің әртүрлі нұсқалары бар, олар жеке принциптерді үлкейту немесе біріктіру арқылы немесе, керісінше, оларды нақтылау, бір принципті бірнеше принципке бөлу арқылы ерекшеленеді.

Тәрбиелік оқыту принципі

Кез-келген оқыту тәрбиелік болуы керек, яғни белгілі бір оқу функцияларымен қатар тәрбиелік функциялар да жүзеге асырылуы керек. Алайда, бұл барлық тәрбие оқытуға байланысты емес. Керісінше, оқыту тәрбие жүйесінің ажырамас бөлігі деп санау дұрысырақ болар еді.

Жалпы оқу процесінде, атап айтқанда математикада білім беру оқушының дүниетанымы мен адамгершілігін қалыптастырудың негізгі мақсаты болып табылады. Математиканы бастапқы оқытуда бұл мәселе қалай шешіледі? Оқытудың осы кезеңінде, ең алдымен, зерттелетін барлық ұғымдар мен фактілер нақты объектілерге, қасиеттерге және олардың арасындағы қатынастарға сәйкес келетінін көрсету керек. Дәл осы алғашқы оқытуда Ф.Энгельстің натурал сандар мен геометриялық фигуралар таза ойлаудан емес, нақты әлемнен алынған деген әйгілі тұжырымы көптеген мысалдармен суреттелген. Біз мен кеңістіктік сандық қатынастар формалардың нақты прототиптеріне бірнеше рет жүгінеміз яғни, біз математика пәні туралы дұрыс идеяларды қалыптастыра бастаймыз, математика, басқа ғылымдар сияқты, бізді қоршаған нақты әлемді зерттейді.

Мораль – бұл қоғамдық өмірдің барлық салаларындағы адамдардың мінез құлқының нормалары мен ережелерінің жиынтығы. Математикада қатаң сақталуы керек көптеген ережелер бар. Әр түрлі математикалық ережелерді (алгоритмдерді) қатаң сақтауға тәрбиелеу қоғамдағы мінез құлық ережелерін, адамдар арасындағы қатынастарды реттейтін нормаларды сақтауға ықпал етеді.

Математика сабақтарында мұғалім оқушылардың бойында адалдықты, еңбекқорлықты, қиындықтарды жеңуге деген ұмтылысты және т.б. қасиеттерді тәрбиелеу үшін үлкен мүмкіндіктерге ие. Оқытудың тәрбиелік сипаты көбінесе оқыту әдістеріне де байланысты.

Оқытудағы ғылымилық

Осы қағидатқа сәйкес оқу материалы жеке пән шеңберіндегі ұғымдар, тақырыптар, бөлімдер арасындағы байланыстарды, сондай-ақ пәнаралық байланыстарды сақтайтын ретпен ұсынылуы керек. Осылайша, оқытудағы ғылымилық принцип жүйелілік пен дәйектілікті қамтиды (кейде педагогикалық әдебиеттерде бұл принцип оқытудағы ғылыми, жүйелілік принципі деп аталады).

Бастауыш сыныптарда бірінші және соңғы элементі жоқ реттелген, дискретті жиынтық ретінде табиғи қатар туралы түсінік қалыптасады. Оқыту тәжірибесінде қолданылатын «көрші сандар», «оң жақтағы көрші», «сол жақтағы көрші» сияқты өрнектер математика ғылымында қарастырылған қатынастарға сәйкес келеді, «тікелей жүреді», «тікелей алдыңғы».

Натурал қатардың қасиеттері – «әр сан үшін оң жақта жалғыз көрші бар», «әр сан үшін, 1 - ден басқа, сол жақта жалғыз көрші бар», «оң жақтағы көрші 1 қосу арқылы алынады», «сол жақтағы көрші 1 азайту арқылы алынады» - табиғи қатардың реттік теориясының идеяларын және осы қатарды қалыптастыру үшін 1 қосу функциясының мәнін көрсетеді.

Бірінші сыныпта қосу операциясының мағынасы белгілі бір заттардың жиынтығын біріктіру арқылы ашылады. Бұл жағдайда натурал сандардың сандық теориясының белгілі позициясы жанама түрде қолданылады.

Бастауыш сыныптарда натурал сандар жиынының жеке операцияларға қатысты оқшаулануы туралы түсінік қалыптастыру маңызды: кез-келген екі натурал сан үшін олардың қосындысын, көбейтіндісін табуға болады, бірақ кез-келген екі натурал сан үшін олардың айырмашылығына немесе олардың теңдей тең натурал санды табуға болмайды.

Оқушыларды процедурасымен сегменттерді таныстыру өлшеу олардың болашақта шамаларды өлшеу теориясының жалпы мәселелерін игеруіне дайындық ретінде қызмет етеді.

Ассимиляция санасы

Ассимиляцияның саналылығы оқушылардың білімді игеруі деп түсініледі, ол білгендерін терең түсінуді және оны жаңа нақты жағдайларда қолдана білуді қамтиды.

Сана принципін жүзеге асырудағы қиындықтар ішінара түсіну механизмінің жеткілікті зерттелмегендігіне байланысты. Алайда, егер студент қандай да бір материалды түсінсе, онда ол осындай сұрақтарға жауап бере алуы керек, кейбір мәселелерді шеше алуы керек (тиісті сұрақтар мен тапсырмаларды дұрыс таңдау маңызды). Егер оқушы осы мәселелер мен міндеттерді шеше алмаса, онда ол бұл материалды түсінбеді.

Оқыту барысында мұғалім оқушылардың зерттелетін материалды игеру сапасы туралы үнемі ақпарат алуы керек. Бұл әсіресе математиканы алғашқы оқытуда өте маңызды, өйткені кейінгі материалды түсінбеу. Материалдың жатталғанын немесе түсінілгенін білу үшін сұрақтар мен міндеттердің педагогикалық тұрғыдан орынды жүйесі қажет. Сұрақ «педагогикалық тұрғыдан орынды» деп саналады, егер ол оқушының белсенді ақыл-ой әрекетін тудырса және оқулықтағы жатталған сөздермен жауап беруге жол бермесе.

Білімді саналы түрде игеру догматикалық оқытуды жоққа шығарады, оның нәтижесі «ресми білім» болып табылады. Формализм көбінесе математиканы оқытуда, атап айтқанда жасанды символдық тілді кеңінен қолдануда кездеседі. Оқушылар кейде мазмұнды математикалық фактінің сыртқы символдық көрінісін есте сақтауға

бағытталған. «Формалды білім» пайдасыз, өйткені оны іс жүзінде қолдану мүмкін емес. Сонымен, оқушы сандарды қосу және көбейту кестелерін біле алады, бірақ оларды зерттеу барысында осы жазбалардың нақты түсіндірмелерінен сандарды қосу және көбейту әрекеттері қандай есептерде қолданылатынын түсінбейді.

Оқушылардың белсенділігі

Ассимиляция санасы оқу процесінде оқушылардың белсенділігін болжайды. Белсенді психикалық белсенділіксіз білімді саналы түрде игеруге қол жеткізу мүмкін емес. Белсенділікті кең және тар мағынада ажыратыңыз. Математиканы оқытудағы кең мағынадағы белсенділік оқушылардың басқа пәндерді оқыту процесіндегі белсенділігінен айтарлықтай ерекшеленбейді, яғни ол оқу пәнінің ерекшелігіне әсер етпейді. Тар мағынада белсенділікті математик ғалымға тән және сондықтан «математикалық» әрекет деп аталатын нақты ақыл-ой әрекетінің көрінісі деп түсінуге болады.

Бір қарағанда, математикалық іс әрекетті оқыту мәселесі дұрыс емес болып көрінуі мүмкін. Шынында да, бастауыш сынып оқушысы математикалық қызметке қабілетті ме? 3-ші сынып оқушысы да, 10-шы сынып оқушысы да жоғары логикалық деңгейде математикалық қызметке қабілетті емес екені анық. Бірақ бірінші сынып оқушысы ойлау деңгейіне сәйкес келетін кейбір математикалық әрекеттерге қабілетті. Мұның бәрі «математикалық әрекет» деп түсінетінімізге байланысты.

Бірінші сынып оқушысы (немесе мектеп жасына дейінгі бала) екі жиыннан жұп элементтер құрып, бір жиында екіншісіне қарағанда көбірек пәндер бар деген қорытындыға келгенде, ол қазірдің өзінде өте қарапайым болса да, математикалық әрекеттерді жүзеге асырады. Арифметикалық операция ұғымын игере отырып, оқушы белгілі бір пәндер жиынтығындағы әрекеттен тиісті сандардағы операцияларға ауысады (осы жиындардың элементтерінің санымен), сонымен бірге заттардың табиғатынан алшақтайды. Бұл да математикалық әрекет, бірақ жоғары деңгейде. Белгілі бір сандардан алшақтап, оларды әріптермен (немесе әр түрлі формадағы бос терезелермен) алмастыра отырып, сандар бойынша әрекет ету заңдылықтарын аша отырып, ол математикалық қызметті одан да жоғары деңгейде жүзеге асырады.

Математиканы оқыту бірінші сыныптан бастап оқушы математикалық іс-әрекеттің бір деңгейінен екіншісіне, жоғары деңгейге ауысатындай етіп құрылуы мүмкін және жасалуы керек.

Белгілі белсенді математик-мұғалім Д. Поя оқыту принципін осылай тұжырымдайды: бір нәрсені үйренудің ең жақсы тәсілі – оны өзіңіз ашу. Үшінші сынып оқушысы көптен бері ашылған нәрсені «ашады», бірақ ол ашушы ретінде ойлайды. Оқыту әдістемесінің маңызды міндеті – оқушылардың ашылуын ынталандыру.

Оқытудың көрнекілігі

Көрнекі оқыту, К.Д. Ушинскийдің айтуы бойынша, алаңдататын идеялар мен сөздерге емес, баланың тікелей қабылдаған нақты бейнелеріне негізделген оқыту түрі. Бастауыш сынып оқушыларының нақты бейнелі ойлау ерекшелігіне байланысты математиканы көрнекілік өте маңызды. Орта және жоғары сыныптарда символдық қызмет кеңінен қолданылады (сызбалар, графиктер, графиктер, диаграммалар, кестелер және т.б.). Математиканы алғашқы оқытуда көрнекіліктің барлық түрлері қолданылады: табиғи, символдық және әсіресе бейнелеу. Мысалы, 5 саны мен цифрын зерттеуге кірісе отырып, әр түрлі суреттер көрсетіледі, олардың әрқайсысында көптеген заттар бейнеленген және осы жиындардың барлығына ортақ нәрсе -

әрқайсысы бес элементтен тұрады (қарындаштар, құстар, балықтар, ұлдар, Автомобильдер және т.б.). Көрнекі көрнекілікті кеңінен қолдану математиканы бастапқы кезеңінде оқытудың математикалық ұғымдар олардың нақты прототиптерінен абстракцияланатындығына байланысты.

Символдық көрнекілік те қолданылады, алдымен бейнелеумен үйлеседі. Символдық көрнекіліктің кез-келген құралы шартты белгілер жүйесі болып табылады, оның көмегімен объектілердің, құбылыстардың, процестердің зерттелетін қасиеттері басқа қасиеттерден бөлінеді. Осылайша, символдық көрнекілік мәні бойынша өзіндік тіл болып табылады. Мәселен, мысалы, жоғарыда айтылған көрсеткілер түсінікті болуы үшін олардың нені білдіретінін түсіндіру қажет. Жазбалар туралы да айтуға болады $5 + 3 = 8$, $5 \times 3 = 15$ және т. б. олардың әрқайсысы ол сипаттайтын нақты жағдаймен суреттелгеннен кейін ғана көрнекі болады, яғни. оның семантикасы түсіндірілгеннен кейін (осы жазбамен көрсетілген мағына).

Көбінесе $5 \times 3 = 15$ сияқты символдық жазбаны геометриялық модель арқылы суреттеуге болады, мысалы, ұзындығы 5 және ені 3 ұяшықтан тұратын қағазда бейнеленген тіктөртбұрыш. Бұл жағдайда көбейтіндіні анықтау оңай-суреттелген тіктөртбұрыштағы ұяшықтар саны, жолдар мен бағандар бойынша ұяшықтар санын санау арқылы көбейтудің коммутативтілік (орын ауыстыру) қасиетін «дәлелдеу» оңай («дәлелдеу») сөзі тырнақшаға алынған, өйткені бұл ерекше жағдайда, модельде математикаға дейінгі дәлел).

Математикалық ұғымдарды қалыптастыруда көрнекілік маңызды рөл атқарады. Әдетте бұл процестің екі кезеңі бар: сенсорлық, сезімдерді қалыптастырудан, қабылдау мен ұсынудан тұратын және жалпылау мен абстракциялау арқылы тұжырымдамадан тұжырымдамаға ауысудан тұратын логикалық іс-әрекет.

Білімнің беріктігі

Оқушылардың ұзақ уақыт бойы жүйелі білімдерін, дағдылары мен дағдыларын сақтау білімді саналы түрде игеру арқылы ғана мүмкін болады. Ассимиляцияның санасы белсенді ақыл-ой белсенділігімен қамтамасыз етіледі, сондықтан білімнің беріктігінің қажетті шарты-оларды белсенді түрде алу. Алайда, сана мен белсенділікпен қатар, есте сақтау механизмінің ерекшеліктерін ескере отырып, тиісті оқыту ұйымы қажет. Келесі жалпы дидактикалық ережелер бар:

а) есте сақтау қайталануға тікелей байланысты;

ә) есте сақтау таңдамалы сипатқа ие - негізінен біз үшін маңызды, қызықты нәрсе есте қалады;

б) материал тәжірибеде қолдану мүмкіндіктері ашылған кезде жақсы есте сақталады;

в) есте сақтауға зерттелетін материалды тақырыптар, сұрақтар, математикалық қатынастар түрінде тірек нүктелерін бөліп, семантикалық мазмұны бойынша кішкене бөліктерге бөлу ықпал етеді;

д) эмоционалды боялған материал жақсы есте қалады.

Оқушы оқитын материалдан нені есте сақтауы керек деген сұрақ бір қарағанда көрінгеннен әлдеқайда күрделі. Математиканың бүкіл мектеп курсы білдірсе, бәрін есте сақтау мүмкін емес және қажет емес екені анық. Бастауыш сыныптардың математикасы курсына барлығы дерлік есте сақтауға жатады: бір таңбалы сандарды қосу және көбейту кестелері, көп таңбалы сандар бойынша төрт арифметикалық әрекеттерді орындау алгоритмдері және т. б.

Жаңа тақырыпты өтпес бұрын, алдыңғы зерттелген материалды қайталау жалпы математиканы оқытуда және әсіресе бастауыш сыныптарда қайталаудың маңызды түрлерінің бірі болып табылады. Бұл ескі және жаңа материалды жақсы есте сақтауға ықпал етеді.

Оқытудағы жеке тәсіл

Оқыту кезінде әр оқушының ойлау ерекшеліктерін, есте сақтау қабілеттерін, жеке анализаторларды (көру, есту) және т.б. ескеру қажет, тіпті бір жастағы оқушыларда олар әртүрлі, сондықтан бір материалды кейбір оқушылар тезірек, ал басқалары баяу қабылдайды. Мұның бәрі оқытуда жеке көзқарастың қажеттілігін тудырады.

Егер әртүрлі математикалық оқушылардың материалды игеру жылдамдығын қандай да бір жолмен «өлшеуге» болатын болса, онда таралу басқа пәндерге қарағанда әлдеқайда көп болар еді. «Орташа» оқушыға назар аудару теріс салдарға әкеледі. «Орташа» деңгейден төмен әлсіз оқушылар сәтсіздікке ұшырайды, ал күшті оқушылар сабақтан жалығып, пәнге деген қызығушылықтарын жоғалтады. Сондықтан сынып-сабақ жүйесі жағдайында, сыныпта бір уақытта 30-40 адам оқитын болса, жеке көзқарас қағидатын жүзеге асыру, әртүрлі оқушылардың материалды игеру ерекшеліктерін ескеретін әртүрлі әдістерді қолдану қажет (сараланған тапсырмалар, озық, теңестіру сабақтары, қосымша жеке сабақтар, үйірме сабақтары және т.б.). Жеке көзқарас мәселесінің мүмкін шешімдерінің бірі оқытуда дербес компьютерлерді қолданумен байланысты.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Ю.К. Бабанский Выбор методов обучения в средней школе. / Под ред. Ю.К. Бабанского. - М.: Педагогика, 2016.
2. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. – М., 2010.
3. Ақпаева Ә.Б., Лебедева Л.А., Бурунова В.В. Математика: Жалпы білім беретін 11 жылдық мектептің 4-сыныбына арналған оқулық. I-бөлім. – Алматы: Алматы кітап, 2019.
4. А.А. Соляр, В.Л. Дрозд. Методика начального обучения математике. – М.: 2016.

Нуртазин Жанарбек Жаскайратович

*Павлодар облысы Железин ауданы Екішоқ негізгі ЖББМ КММ,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі*

Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі – сапалы білім берудің негізі

Түйіндеме. Қазіргі таңда қоғамның басты талабының бірі – шығармашыл адамды тәрбиелеу. Ал шығармашылыққа баулу, тәрбиелеу үдерісі оқытудың педагогикалық инновациялық технологиялары арқылы жүзеге асады. Кәсіби құзыреттілік адамның өзіндік кәсіби деңгейімен, тәжірибесімен, жеке қабілеттерімен ерекшеленіп, оның түрткі болған талпынысы, үздіксіз өз бетімен білім алу, білімін жетілдіру, шығармашылығы мен жауапкершілігі арқылы анықталатыны туралы, мұғалімнің жан-жақты болуы, құзырлы, құзіретті болуы болашақ ұрпақтың білімді, білікті болуына тікелей байланысты екендігі – осы мақаланың өзегі болып табылады.

Түйінді сөздер: құзырет, құзыреттілік, заман талабы, нәтижелі білім, кәсіби қасиеттер, құндылықтар.

Аннотация. В наше время одним из главных требований общества является воспитание творческой личности. А процесс привития творчества и образования осуществляется посредством педагогических и инновационных технологий обучения. Профессиональная компетентность отличается собственным профессиональным уровнем, опытом, личными способностями человека и определяется его мотивацией, непрерывным самостоятельным образованием, совершенствованием знаний, творческим потенциалом и ответственностью, с чем непосредственно связана суть данной статьи. Ключевые слова: компетенция, компетентность, требование времени, качественное образование, профессиональные качества, ценности.

Abstract. Nowadays, one of the main requirements of society is the education of a creative personality. And the process of instilling creativity and education is carried out through pedagogical and innovative teaching technologies. Professional competence is distinguished by a person's own professional level, experience, personal abilities and is determined by his motivation, continuous independent education, improvement of knowledge, creativity and responsibility, which is directly related to the essence of this article. Keywords: competence, competency, expertise, requirements of time, quality education, professional qualities, competence, values.

Бүгінгі таңда қоғамымыздың барлық салаларында болып жатқан әлеуметтік, экономикалық, технологиялық өзгерістер, Қазақстанның әлемдік қауымдастыққа интеграциялануға ұмтылысы еліміздің білім беру жүйесіне өзіндік әсерін тигізуде.

Қазіргі уақытта іс-әрекет субъектісі ретінде мұғалімге, оның тұлғалық кәсіби қасиеттеріне қойылатын талаптар түбегейлі өзгерді. Бұл талаптарға сай бола алатын, жауап бере алатын педагог даярлау ең алдымен оның құзыреттілігін қалыптастырумен педагогикалық жағдаяттарды талдауға қабілетті, өзінің жеке ой-пікірі бар құзырлы педагог.

Осы орайда қазіргі уақытта алдымызға қойылып отырған заман талабына сай, заман талабына нақты жауап бере алатын жаңа тұрпаттағы болашақ мұғалімдерді кәсіби-педагогикалық дайындау үдерісінің моделі төмендегідей бес бағытта түзілген:

1. тұлғаның (болашақ кәсіби бағыттылығы педагогтың мазмұндық байланысты болады. Сол себепті интеллектуалдық әлеуетіміздің қарқынды дамып келе жатқан білім беру саласының өзегі болып есептелетін мектебімізге құзырлы, жалпы адами және ұлттық мәдениет жаршысы, педагогикалық қызметтің гуманитарлық құндылықтарын бойына сіңірген жаңа тұрпаттағы мұғалімнің келуі – заман талабы. Заманауи мұғалім – өз қызметінің нәтижесін бағдарлап, бағалай алатын, оқу үдерісін жобалап, жүзеге асыра білетін, және тұлғалық, процессуалдық дайындық деңгейлерін анықтайды);

2. тұлғаның адамгершілік идеялық ұстанымы (мұғалімнің гуманистік және танымдық көзқарастарын заманауи талаптарға сәйкес қалыптастыру);

3. тұлғаның кәсіби қызмет жағдайына бейімделуі (мұғалімнің психологиялық, технологиялық және кәсіби-әдістемелік дайындық бағыттары);

4. тұлғаның инновациялық және шығармашылық іс-әрекеті (мұғалімнің интегралдық үрдісіндегі бағдарлық, интеллектуалдық қызмет және өз мүмкіндігін бағалау бағыттары бойынша дайындық деңгейіне қойылатын талаптар);

5. жеке тұлғалық құзырлылық (мұғалімнің мәдениеттілік, әдіснамалық және өз пәніне деген бағдарлылық қабілеттері).

Қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті – ғылым мен тәжірибенің жетістіктері негізінде алынған білімді нақты жағдайға пайдалану икемділігін меңгерген, тиімді, оңтайлы шешімдер қабылдауға қабілетті, өзін-өзі дамытуға бейім, мүмкіндігін көрсете білетін қабілетті шығармашыл, құзыретті тұлға қалыптастыру.

«Құзырлық» сөзі туралы қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігінде: «құзыр (компетенция) – жалпы алғанда, кез келген тапсырманы орындағандағы қабілеттілік» деп берілген. Атап айтқанда, құзыр – бұл адам бойындағы бар білік пен білім және сол адамның қабілеттері. «Құзырет» дегеніміз қойылған мақсаттарға жету үшін ішкі және сыртқы ресурстарды тиімді іске асыруға дайындық, жеке және қоғамдық қажеттіліктерді қанағаттандырумақсатында табысты іс-әрекетке дайындық. «Құзырлылық» – тек кәсіби білімі емес, тұлғаның жалпы мәдениеті мен шығармашылық әлеуетін дамыту қабілеті» – деп түйіндеген екен белгілі орыс ғалымы, педагог Т.Г. Браже. «Құзыреттілік» сөзі француз тілінен «заңға сай», латын тілінен «сай болу», «қабілетті», «талап қою», «жарамды», ал ағылшын тілінен «қабілетті», «жетік» деген мағынаны білдіреді. Сондай-ақ, «құзырет- тілік» ұғымы «білім», «біліктілік», «әдет» сияқты ұғымдарды қамтиды. Құзыреттілік (компетенттілік) оқу нәтижелерімен қатар, білім алушылардың шығармашылық іс-әрекеттері мен құндылық бағдарларының жүйесін көрсетеді. Сондай-ақ, «құзыреттілік» дегеніміз – бұл адамға берілген немесе жүктеген істі нәтижелі түрде орындауын бағалау мінездемесі.

Көптеген ғылыми жұмыстарды қарастыратын болсақ, оларда базалық және негізгі (ключевые) құзыреттері кездеседі. Базалық құзыреттер – білім, іскерлік пен қабілеттілік негізінде қалыптасатын белгілі бір іс-әрекет түрлерінде байқалатын және жеңіл белгіленетін құзыреттер. Ал, негізгі (ключевые) құзыреттер (Е.Бондаревская, И.Зимняя, А.Хуторский және басқа да ғалымдардың пайымдауынша) жеке тұлғаның ортамен, әлеммен орындаған іс-әрекетінің мәні және оның рухани дүниесін бейнелейтін, сондай-ақ іс-әрекеттің барлық түрінде байқалатын, өлшеу мен есептеу үшін өте күрделі болып табылатын құзыреттер. Ғалымдардың пікірінше, маманның кәсіби құзыреттілігіне мыналар жатады:

■ практикалық құзыреттілік – мұғалімнің кәсіби еңбегінде қолданатын техника мен технологияларды білуі;

■ әлеуметтік құзыреттілік – мұғалімнің жауапкершілікті ала білуі және оңтайлы шешім қабылдау қабілеті;

■ психологиялық құзыреттілік – әлеуметтік психологияның негіздерін қолдана білу қабілеті;

■ коммуникативтік құзыреттілік – адамдармен өзара қарым-қатынас тәсілдерін білу қабілеті;

■ оқу-танымдық құзыреттілік – мұғалімнің білімділік қабілеті (ұйымдастыру, жоспарлау, ізденушілік- зерттеушілік әрекеті, қорытынды жасау, т.с.с.);

■ ақпараттық-технологиялық құзыреттілік – мұғалімнің заманауи технологияларды қолдануы, бағдарлауы, өзбетінше ізденуі, талдай білуі, тандай білуі, өзгерте білуді жүзеге асыра білу қабілеті.

Аталған құзыреттіліктерді тұлға бойына дарытуда педагогтердің арнайы әлеуметтік білім беру құзыреттіліктерінің жан-жақты болуы талап етіледі.

Қазіргі таңда қоғамның басты талабының бірі – шығармашыл адамды тәрбиелеу. Ал баулу, шығармашылыққа тәрбиелеу үдерісі оқытудың педагогикалық-инновациялық техно логиялары арқылы Кәсіби құзыреттілік жүзеге асады. адамның өзіндік кәсіби деңгейімен, тәжірибесімен, жеке қабілеттерімен ерекшеленіп, оның түрткі болған талпынысы, үздіксіз өз бетімен білім алу, білімін жетілдіру, шығармашылығы мен жауапкершілігі арқылы анықталады. Заманауи ұстаз тек кәсіби білімін толықтырып қана қоймай, үнемі шығармашылықпен еңбектенуі қажет.

Заманауи мұғалімге тән ерекшеліктер:

- ✓ педагогикалық үрдісте жүйелі жұмыс істей алатын;
- ✓ педагогикалық өзгерістерге тез төселгіш;
- ✓ жаңаша ойлау жүйесін меңгере алатын;
- ✓ оқушымен ортақ тіл табыса алатын;
- ✓ білімді, шебер, іскер, құзыретті де құзырлы.

Педагогтың кәсіби құзыреттілігі – білім беру сапасын қамтамасыз етудің алғышарты.

Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты – бәсекеге қабілетті маман дайындау. Мектеп – үйрететін орта, ал мектептің жүрегі – мұғалім. Жаңашыл, ізденімпаз мұғалімнің шығармашылығындағы ерекшелік – мұғалімнің сабақты түрлендіріп, оқушының жүрегіне жол таба білуі. Ұстаз атана білуі, оны қадір тұтып, қастерлеуі, өзін-өзі ұстай білуі – әр мұғалімнің борышы. Мұғалім өз мамандығын, өз пәнін, барлық шәкіртін, мектебін шексіз сүйетін адам. Қоғамдағы жаңа формациядағы мұғалім – педагогикалық құралдардың бәрін меңгерген, өз білімін шыңдай түскен, жаңалыққа талпынған, рухани дамыған, шығармашыл құзыретті тұлға. Бұндай мұғалім өз табысы мен біліктілігінің арқасында әрі қарай дамиды, қалыптасады. Бүгінгі таңда, нарық жағдайында, жаңа формациядағы мұғалімдерге қойылатын талаптар мынандай:

- бәсекелеге қабілетті болуы;
- білім беру сапасының жоғары болуы;
- кәсіби шеберлігі;
- әдістемелік жұмыстағы шеберлігі.

Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі – оның жан-жақты білімімен, ұстаздық шеберлігімен, оқытудың жаңа әдістерін меңгерумен өлшенеді.

Мұғалім қаншалықты білімді, шығармашыл болса, оның құзыреттілік аясы да соғұрлым кең болмақ. Құзырлылық – «жан-жақты хабардар, білгір» деген мағынаны қамти отырып, «қандай да болмасын сұрақтар төңірегінде беделді шешім шығара алады» дегенді білдіреді. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің негізгі шарттары:

- тұлғааралық байланыс; және еңбектегі
- еңбектің әлеуметтік, құқықтық, адамгершілік, психологиялық аспектілерін меңгеруі;
- еңбекті жаңа жағдайға бейімдеудегі, басқару шешімін дайындығы; қабылдаудағы
- тиімді шешім қабылдау қабілеттілігі.

Еліміздегі әрбір маман өз кәсібінің иесі бола тұра, өзінің кәсіби шеберлігін шыңдап, біліктілігін арттырып, жаңа техника мен технологияларды шығармашылықпен меңгеріп, кәсіпкерлікті ұйымдастыра білуі қажет.

Алдымыздағы отырған алушы, тиімді білім шәкірттеріміздің, тұлғалық толық қалыптасуы – маманның кәсіби шеберлігі мен мақсатқа бағытталған дайындығы мектептегі инновациялық технологияларды тиімді қолдануына тікелей байланысты.

Білім беру жүйесіне негізгі талап – сабақта білім берудің жаңа технологиялық әдістерін қолдана отырып, оқушыларды өздігінен шығармашылықпен жұмыс істей алатын деңгейге жеткізу.

Жаңа педагогикалық технология- лардың ерекшелігі – өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан-жақты дамыту, инновациялық білімді дамыту, өзгеріс енгізу, жаңа педагогикалық идеялар мен жаңалықтарды өмірге әкелу. Бұрынғы оқушы тек тыңдаушы, орындаушы болса, қазіргі таңдағы оқушы өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән беруіміз тиіс.

Педагогикалық технологияларда ақпараттық құзыреттілікті дамытудың басты мақсаты – оқушыларға ақпарат беру, түрлендіру, оны қолдану білімдерімен қаруландыру, олардың компьютерлік технологияны өз қызметтеріне еркін, тиімді пайдалана алу қабілеттерін қалыптастыру болып табылады. Қазіргі таңда білім беру үдерісінде жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану – ең негізгі, басты талап. Сол себепті, мұғалімнің кәсіби қызметіне қойылатын негізгі талап – ақпараттық таным, ақпараттық құзыреттілік. Заманауи ақпаратты технологияларды қолдану оқу барысын жеңілдетеді, одан әру дамытады, оқушылар оқу материалын тез қабылдайды.

Бүгінгі шәкірт – ертеңгі ел тізгінін ұстар, мемлекетіміздің болашағы. Жас ұрпақтың жаңаша ойлауына, олардың біртұтас дүниетанымының қалыптасуына, әлемдік сапа деңгейіндегі білім, білік негіздерін меңгеруіне ықпал ететін жаңаша білім мазмұнын құру – жалпы білім беру жүйесіндегі өзекті мәселенің бірі.

«Ұстаз жан-жақты ізденісті қажет етеді. Нашар ұстаз шындықты қайталайды, жақсы ұстаз сол шындықты іздеп, табуға үйретеді деп ұлы ойшыл А.Дистерверг айтқандай, заманауи ұстаз жан-жақты үнемі ізденісте болуы шарт.

Әр сабақ – мұғалім ізденісінің жемісі. Күнделікті сабақтағы бір сарындылық балалардың ынтасын, қызығушылығын жоғалтады. Сондықтан сабақты түрлендіріп, ойын сәттерін, инновациялық заманауи технологияларды кеңінен қолданып өткізілген сабақ мазмұнды, сапалы болады деген ойдамын.

Мұғалім өзінің кәсіби құзыреттілігін дамыту барысында өз пәні бойынша жан-жақты хабардар, өз ісінің шебері, үнемі өз білімін жетілдіріп, дамытып, ұдайы ізденісте болатын, алдына қойған мақсаттарға жету үшін ішкі және сыртқы ресурстарды тиімді іске асыратын еңбекқор, жаңашыл тұлға болуы шарт. Мұғалім өз ісінің маманы болуымен қатар алдында отырған шәкірттерін жақсы көруі, олардың пікірімен санасуы, болып жатқан өзгерістерге «көзі ашық, көкірегі ояу» құзыретті болуы тиіс. Бір сөзбен айтқанда, әрбір мұғалім, ұстаз – ХХІ ғасырдың мұғаліміне сай болу үшін ізденімпаз ғалым, нәзік психолог, жан жақты шебер, тынымсыз еңбекқор, терең қазыналы білімпаз, кез келген ортаның ұйытқысы болуы тиіс.

Ежелгі грек философы Демокрит айтқандай, «Еңбек үздіксіз үйренгендіктің арқасында жеңілдей түседі». Сол себепті, жас ұрпаққа үйретері, берері мол мұғалімдердің, ұстаздардың ісі өрге жүріп, еңбектері үстем болсын.

Бір сөзбен айтқанда, шығармашыл ұстаз – шығармашыл шәкірт дайындайды, болашақ өмірге аттандырады. Жоғарыда айтылып кеткен толығымен

құзыреттіліктерді меңгерген мұғалім шығармашыл шәкірт дайындауға қашан да даяр. Ал құзыретті мұғалімнің еңбегінің жемісі – шәкіртінің ой-өрісі, білімпаздығы, жан-жақтылығы, жалпылай айтқанда, нәтижелі, сапалы білімнің негізі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка/ под ред. Чл.-корр. АП СССР П.Ю.Шведовой. 1987г., 797стр.
2. Тұрғынбаев Б.А. «Ұстаздық шығармашылық». Алматы, 2007 ж.
3. Болтов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной системе. Педагогика. 2003г.
4. Білім берудегі менеджмент. Менеджмент в образовании. Журнал, Алматы. 2014 г

Бекбулатова Галия Романовна

*«Павлодар облысы, Железин ауданы, Ш. Уәлихан атындағы ЖОББМ» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі*

Әдебиеттік оқу пәні арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын арттыру

Түйіндеме. Мақалада әдебиеттік оқу пәні арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын арттырудың жолдары баяндалған. Әдебиеттік оқу пәнінің оқушылар үшін маңызы сипатталған. Пән мазмұны бойынша оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын арттыруға бағытталған тапсырмалар үлгісі ұсынылған.

Түйінді сөздер: функционалдық сауаттылық, тәлім, құзыреттілік, тапсырма, теория.

Аннотация. В статье описаны пути повышения функциональной грамотности учащихся посредством предмета казахская литература. Описано значение этого предмета для школьников начальных классов. По содержанию предмета представлен образец заданий, направленных на повышение функциональной грамотности учащихся. Ключевые слова: функциональная грамотность, математическая грамотность, школа, учитель, ученик, компетентность.

Abstract. The article describes ways to improve students' functional literacy through the subject of Kazakh literature. The importance of this subject for primary school students is described. Based on the content of the subject, a sample of tasks aimed at increasing the functional literacy of students is presented. Keywords: functional literacy, mathematical literacy, school, teacher, student, competence.

Қазіргі функционалдық арттыру таңда мәселесі оқушылардың сауаттылықтарын өте өзекті болып саналады. Өйткені оқушыға берілген білімнің нәтижесі оның қолданбалылығымен ерекшеленеді. Яғни бала мектепте алған білімін мектептен тыс жерде қолдана ала ма, теориялық тұрғыда алған білімін күнделікті өмірде кәдеге жарата біле ме, – деген сауал төңірегінде ой қозғап, оқыту процесі толықтай аталған мақсатты көздей отырып жүзеге асады.

Оқушылардың сабақ барысында алған теориялық білімдерін іс жүзінде қолдана білуге баулу аса маңызды болып табылады. Оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын арттыруға бағытталған тапсырмалардан төмендегідей нәтижелер күтіледі:

- белсенділіктері артады;
- шығармашылық әрі сыни тұрғыда ойлайды;
- өз бетінше шешім қабылдауға талпынады;
- өмір бойы білім алуға деген дағдылары қалыптасып, дамиды.

Функционалдық сауаттылықты арттыру мәселесі бірнеше бағытта жүзеге асады. Мәселен математикалық сауаттылық, оқу мен жазудағы сауаттылық, компьютерлік сауаттылық, құқықтық сауаттылық т.б. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні арқылы оқушылардың оқу және жазу сауаттылықтарын жетілдіруді мақсат етеміз. Төмендегі дәйексөзде былай деген екен: *«Жалпы, барлық зерттеушілердің болжамы бойынша, адамдардың сауаттылық деңгейінің төмендеуі, оларға дұрыс білім беріп, тиянақты оқытпаудан, оқырман болуға үйретпеуден болған көрінеді»*. Расында, оқушыны жүйелі, тиянақты білім алуға үйретпеуден кеткен олқылықтың орны қашанда ойсырап тұрады. Әсіресе, білім негізі қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде қаланатындықтан, оқушылардың жалпы сауаттылықтарын арттыру, оқу және жазу дағдыларын мейлінше жетілдіру мұғалімдерінің басты міндеттері болып саналады. Жоғарғы сыныпта әдебиеттік оқу пәнінің әдістемесіне басым көңіл бөлу арқылы жан-жақты дамыған білімді тұлғаны дайындап шығара аламыз. Әдебиеттік оқу пәні арқылы оқушы бойында төмендегідей қасиеттер дамып жетіледі:

1. Сауаттылығы артады, оқу белсенділігі жоғарылайды;
2. Жүйелі мазмұндауды үйренеді;
3. Сөздік қоры артып, тіл байлығы молаяды;
4. Дүниетанымы кеңейеді;
5. Адамгершілік, отансүйгіштік тәрізді көптеген иманды қасиеттерді бойына сіңіре алады;
6. «Жақсыдан үйреніп, жаманнан жиренуді» әдетке айналдырады;
7. Түрлі мәтіндер арқылы сыни ойлауға, шығармашылық тұрғыда ойлауға дағдыланады;
8. Мәнерлі оқуға, шешен сөйлеуге дағдыланады т.б.

Оқушылардың бойында аталған қасиеттердің табылуы үшін пәнді оқуға деген ынта-ықыластарын арттырып, қызығушылықтарын оята білуіміз қажет. Ол үшін сабақта озық технологиялардың жаңаша әдіс-тәсілдерін қолдана отырып, сабақты түрлендіріп өткізгеніміз жөн.

Қазіргі кезде оқушылар өз бетімен кітап оқымайды. Қанша жерден оқушыны жақтағымыз келіп, ол кітап оқиды дегенді айтқымыз келсе де, өкінішке орай, ондай оқушылардың қатары жоққа тән. Техниканың дамуына байланысты теледидар қарау, телефон ойнау, тіпті бастауыш сынып оқушылары болса да, бос уақыты бола қалса, ғаламтордан көз алмайтын оқушылар қатарының өте көп екендегі белгілі. Ғаламтор беттерінен өздеріне пайдалы, сабаққа қажетті материалды іздеп жатса, бір жөн. Олардың көретіні мультсериалдар немесе түрлі ойындар ойнайды. Бала өз бетімен кітап оқымағаннан кейін барлық салмақты 45 минут сабаққа саламыз және үй тапсырмасын түрлендіріп беріп, талап ету арқылы өз мақсатымызға қол жеткізе аламыз. Тапсырмалар оқушылардың бойында түрлі қасиеттердің, сан алуан дағдылардың дамып қалыптасуына тікелей ықпал етеді.

1. Сөйлемге сәйкес сызбаны табу. 2. Суреттерді сызбаның көмегімен оқу. 3. Суреттерді дыбыс сызбасымен толтыру. 4. Сөздің сызбасы қай аңның атына сәйкес келеді? 5. Сызбаға сай келетін сөйлемдер құра. 6. Берілген заттардың көмегімен сөз құрастыру. 7. Өз есімін суреттер көмегімен шығару.	Сызбамен жұмыс істеу арқылы оқушылар шапшаң, жылдам ойлануға, әр нәрсенің жауабын тез әрі дұрыс табуға дағдыланады. Демек терең әрі жылдам ойлау қабілетін дамиды. Жауапты бірінші болып ұмтылады. Тапқырлыққа үйренеді.
1. Сызбаның көмегімен әңгімелеу. 2. Түсінгенін өз сөзімен әңгімелеу. 3. Суреттердің көмегімен әңгіме құрау. 4. Сызбаның көмегімен берілген сұрақтарға жауап беру. 5. Берілген жауаптарға қарап, сұрақтарын болжау. 6. Ертегіні суреттердің көмегімен жалғастыру. 7. Өлең мазмұнын суреттің көмегімен толықтыру. 8. Өлеңнің ұйқасын табу. 9. Жұмбақтар шешу. 10. Өлеңнің не туралы екендігін айту.	Оқушы бұндай тапсырмалар арқылы жүйелі мазмұндауды үйренеді. Өз ойын жеткізе білетін жағдайға қол жеткізеді. Сөздік қоры артып, тіл байлығы молаяды. Әңгіме толықтыру құрау, тапсырмалары шығармашылыққа баулиды, мазмұнын оқушыны ойлау, қиялдау қасиеттерін ширықтыра түседі. Жұмбақтарды шешу ойлау қабілетін дамытады және тапқырлыққа үйретеді.

Атап айтар болсақ:

Жоғарыда аталып көрсетілген жеке бас қасиеттерінің дамуы оқушы үшін аса маңызды болып табылады. Оқушының тек қана танымдық негізін кеңейтіп қоймай, олардың шығармашылық, іскерлік қабілеттерін жетілдіруге бағытталған. Суреттерді, сызбаны сөйлете білу оқушыдан терең ойлануды және асқан шапшаңдық пен тапқырлықты қажет ететіні анық.

Әдебиеттік оқу пәнінде оқушылардың осындай құзыреттіліктерін дамытуға, функционалдық сауаттылықтарын арттыруға арналған тапсырмалардың кейбір түрлерін төменде ұсынып отырмыз.

Әдебиет пәнінен функционалдық сауаттылықты артыруға арналған тапсырмалар:

Мәтінді оқу:

1. дұрыс оқу;
2. түсініп оқу;
3. шапшаң оқу;
4. зерттеп-зерделеп оқу;
5. рөлге бөліп оқу.

Мәтінге сатылай кешенді талдау жасау:

1. Авторы
2. Тақырыбы
3. Жанры
4. Идеясы

5. Образдары

6. Тәрбиелік мәні

Мәтінге қатысты тапсырмалар:

1. Шығарманы өз сөзіңмен мазмұнда;
2. Өлеңді жаттап ал, өзіңе ұнаған шумақты жатта;
3. Мәтінді әрі қарай жалғастырып әңгімеле;
4. Мәтінді бөліктерге бөліп, әр бөлімге тақырып қой;
5. Өлеңді қара сөзбен баяндап көр;
6. Мәтін мазмұны бойынша сұрақтарға жауап бер.

Мәтінге қатысты өз ойын айтқызу:

1. Шығарма саған несімен ұнады?

Автордың айтайын деген ойын түсіндің бе?

2. Шығарма кейіпкерлерінің қандай әрекеттері дұрыс, олардың орнында сен болсаң қандай шешім қабылдай едің?

3. Мәтін неге осылай аталған?

4. Шығарма мен берілген сурет арасында қандай байланыс бар деп ойлайсың?

5. Шығармадан қандай әсер алдың, қандай ой түйдің?

Мәтінге байланысты ұсынылатын арнайы тапсырмалар:

1. Мәтін мазмұнын суретпен жеткізіп көр;
2. Сурет арқылы мәтінді әрі қарай жалғастыр;
3. Мәтінге сүйеніп, сызбаны толтыр;
4. Шығармадағы белгілі тұлғалар жайлы ақпарат жина т.б.

Міне осындай тапсырмаларды ұсыну жалпылама арқылы оқушылардың шығарманы толық және түсініп оқуына мұрындық боламыз. Әрине, бұл тапсырмалардың барлығын бір күнде ұсынатын емес. Тапсырма түрінің көп болуы, әр сабақтың түрлендіріліп өткізілуіне себеп болады. Оқушының шығарманы толық әрі түсініп оқу арқылы олардың жылдам әрі сауатты оқу дағдысы дамиды, бұл дағды тек әдебиет сабағы үшін ғана қажет болып саналмайды. Ол тіпті басқасын былай қойғанда, математика пәніндегі мәсал есептердің берілгенін түсініп шығару қабілеттерін де жетілдіре түсетіндігін байқап жүрміз. Әдебиеттік оқу пәнін жақсы меңгерген оқушылар өзге де пәндерді оқу барысында мазмұндау, өз ойын жеткізу, талдау қабілеттіліктерінің жоғары екендігін танытып отырады. Бұл оқушының әдебиеттік оқу пәнінде алған білімін өмірде өзінің қажеттіліктеріне жарата білгендігі деп батыл айта аламыз. Сонымен әдебиеттік оқу пәні оқушыларды білімділікке, іскерлікке, ортамен тіл табыса білуге, жан-жақты терең ойлануға, өз ойын еркін жеткізе білуге т.т. өмірлік маңызы зор қасиеттерге баулиды. Бұл қазіргі заман оқушысы үшін игеруі қажет басты талаптар болып саналады.

Білім беру мазмұны бойынша пәндерді оқылым, тыңдалым, айтылым, жазылым тәрізді тілдік дағдыларын дамытуға негіздерге бейімдеп оқыту ұсынылған. Әдебиеттік оқу пәнінде де оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту осы аталған дтыңдалым, оқылым, айтылым және жазылым негізінде жүргізіледі. Тапсырмаларды сынып оқушыларының жас ерекшелігіне, білім деңгейіне сәйкес түрлендіріп отыруға болады.

Коммуникативтік құзыреттілікті дамытуға бағытталған жұмыс түрлері тіл үйренушілердің ауызекі сөйлеу тілін меңгеруге, сауатты жазуға, жан жағындағы адамдармен тіл табыса білуге, жеке тұлғаның құзіреттілігін қалыптастыруға өзіндік әсерін тигізеді.

Коммуникативтік құзіреттілікті дамыту сабақ барысында қадағаланады. Бұл үшін жұптық, топтық жұмыстарды жиі жүргізу өзінің тиімділігін танытып келеді. Топтық және жұптық жұмыстар нәтижесінде оқушылар бойында төмендегідей дағдылар қалыптасады:

- топ мүшелерімен немесе жұбымен өз пікірін бөліседі, пікір алмасады;
- өзгелерді тыңдай отырып, жаңа сөздермен танысады, сөздік қоры артады;
- өз ойын жеткізуге талпыну арқылы, ауызекі сөйлеу стилін меңгереді;
- тақырыпты, өзіне ұсынылған тапсырманы тиянақты орындау арқылы өзгелермен қарым-қатынасқа түседі.

Тыңдалым кезеңінде оқушылар аудиожазбаларды тыңдайды және соның негізінде төмендегідей тапсырмаларды орындайды:

- а) мәтіннен түсінгенін өз сөзімен баяндап береді;
- ә) мәтін негізінде сұрақтарға жауап береді. (Мұғалім – оқушы, оқушы-оқушы).
- б) мәтін мазмұны бойынша тест сұрақтарына жауап береді;

Бұл тапсырмалар оқушылардың құзіреттілігін анықтай аламыз.

Оқылым кезеңінде арқылы стратегиялық оқушыларға тақырыпқа байланысты мәтін үлестіріліп беріледі. Мәтінді мұқият оқығаннан кейін, белгілі бір уақыт ішінде тест сұрақтарына жауап беріп үлгеруі керек. Жазылым тапсырмалары:

- диктант жазу;
- мазмұндама жазу;
- шығарма жазу
- эссе жазу.

Әр түрлі әдіс-тәсілдерді пайдалана отырып, тақырыпқа байланысты мәтіндер құрастыру (сурет бойынша, тірек сөздер арқылы, түрлі ситуациялық жағдаяттарды шешу т.б.).

Міне, осы тәрізді тапсырмалар әдебиеттік оқу пәнінде оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын арттырып, оларды жан-жақты дамыта түседі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012– 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 қаулысы.

2. Нурланов Е. Обновление учебных программ среднего образования как технологическая основа развития функциональной грамотности школьников Республики Казахстан. Онлайн платформа «G-global». Режим доступа: http://old.group-global.org/ru/storage_manage/download_file/34858, свободный.

Амантаева Жанна Бергеновна

*Алматы облысы, Қарасай ауданы білім бөлімінің
«М.Маметова атындағы орта мектебі мектебі» КММ
бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы*

Шығармашылық тапсырмалар арқылы бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу дағдыларын дамыту

Андатпа. Бастауыш сынып – баланың дүниетанымы мен жеке қасиеттерінің қалыптасуындағы маңызды кезең. Бұл мақалада бастауыш сынып мұғалімдеріне оқушылардың ауызекі және жазбаша тілін жетілдіру, сөздік қорын байыту, байланыстырып сөйлеу дағдыларын қалыптастыру дамыту үшін қолдануға болатын әдіс-тәсілдер мен шығармашылық тапсырмаларды қолдану арқылы логикалық ойлауды дамытудың тиімді жолдары қарастырылады.

Кілт сөздер. Шығармашылық тапсырмалар, логикалық ойлау, ауызекі және жазбаша тілін жетілдіру, сөздік қорын байыту, байланыстырып сөйлеу, сыни ойлау, танымдық қабілет.

Аннотация. Начальная школа – важный этап в формировании мировоззрения и личностных качеств ребенка. В данной статье рассматриваются эффективные способы развития логического мышления с помощью приемов и творческих заданий, которые могут быть использованы учителями начальных классов для совершенствования устной и письменной речи учащихся, обогащения словарного запаса, формирования навыков связной речи.

Ключевые слова. Творческие задания, логическое мышление, совершенствование разговорной и письменной речи, обогащение словарного запаса, связной речи, критическое мышление, познавательные способности.

Қазіргі білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылық пен оқу сауаттылығын жетілдіру қажеттілігі өзекті болып отыр. Бастауыш сынып оқушыларының ауызекі және жазбаша тілін жетілдіру, сөздік қорын байыту, байланыстырып сөйлеу дағдыларын қалыптастыру – білім беру процесінің маңызды құрамдас бөлігі. Баланың шығармашылық қабілеті мен логикасын дамыту оның оқу үлгеріміне ғана емес, өмірлік мәселелерді шешу қабілетіне де ықпал етеді.

Оқушылардың сөздік қорын байыту, байланыстырып сөйлеу дағдыларын қалыптастыру – тіл мәдениетін, сөйлеу мәдениетін дамытып, ұлттық құндылықтарды меңгеруіне ықпал ету бастауыштағы білім беру процесінің ажырамас бөлігі. Олар тек оқыту құралдары ғана емес, сонымен бірге оқушылардың танымдық, эмоционалдық және зияткерлік қабілеттерін дамытудың тиімді тәсілі болып табылады. Бұл баланың өз ойын еркін жеткізуге, жаңа идеялар ұсынуға және өзгеше шешімдер табуға қабілеттілігін арттырады, яғни шығармашылық тапсырмалар оқушылардың қиялын, аналитикалық қабілеттерін және сыни ойлауын дамытуға көмектеседі. Осындай дәстүрлі жаттығулардан өзгеше және оқушылардың қызығушылығын арттырадтын шығармашылық тапсырмаларды қолдану арқылы келесі мақсаттарға: логикалық байланыстарды қалыптастыру, сыни ойлауды дамыту, тапқырлық пен шығармашылық көзқарасты қалыптастыру, ой-өрісін кеңейтуге қол жеткізуге болады.

Оқушылардың сөйлеу дағдысын дамытып, ұлттық құндылықтарды меңгеруіне ықпал ету – оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал ететін әмбебап құрал. Олар оқыту процесін байытып қана қоймай, оқушыларды заманауи әлемнің талаптарына сай

етіп дайындайды. Баланың қиялы, логикасы және шығармашылық қабілеттері дамыған сайын, ол өз мүмкіндіктерін толықтай аша алады.

Бастауыш сынып оқушыларында тіл дамыту, сөйлеу мәдениетін дамыту келесі аспектілерге қол жеткізеді:

Оқыту: оқушылар қазақ тілінің негізгі заңдылықтарын меңгереді, байланыстырып сөйлеу, ойды жүйелі жеткізу қабілеттері дамиды, сөздік қорын байыту арқылы ауызекі және жазбаша сөйлеу дағдылары қалыптасады.

Ақпараттық: оқушыларға қажетті ақпаратты дұрыс қабылдау, түсіну және оны тиімді қолдану дағдылары беріледі, заманауи технологиялар арқылы оқушылардың ақпаратты іздеу, өңдеу, талдау қабілеті дамиды.

Ынталандыру: оқуға, зерттеуге, шығармашылыққа деген қызығушылықтары артады, балалардың өзіндік ой-пікірін еркін жеткізуге мотивациясы күшейеді.

Интеграциялау: тіл дамыту сабақтары басқа пәндермен байланыста жүргізіледі (әдебиет, жаратылыстану, тарих), пәнаралық байланысты ескере отырып, оқушылардың жан-жақты дамуына жағдай жасалады.

Дамыту: шығармашылық ойлау, сыни көзқарас қалыптасады, әр оқушының жеке ерекшеліктеріне сай дамуына ықпал етеді.

Тәрбиелеу: ұлттық құндылықтарды бойына сіңіріп, туған тіліне, мәдениетіне құрмет қалыптастырады, әдептілік, жауапкершілік, құрмет сияқты адами қасиеттерді дамытуға көмектеседі.

Коммуникативтік: оқушылардың ауызша және жазбаша сөйлеу дағдыларын жетілдіреді, тілдік қарым-қатынас арқылы әлеуметтік ортада өзін еркін сезінуіне көмектеседі.

Бұл аталған нәтижелер шығармашылық тапсырмалардың маңыздылығы бірнеше аспектілерден тұрады:

➤ **Логикалық және сыни ойлауды дамыту.** Шығармашылық тапсырмалар балалардың ойлау қабілетін жаңа деңгейге көтереді. Олар оқушыларды стандартты шешімдерден ауытқып, жаңа тәсілдер іздеуге, мәселелерді тереңірек талдауға жетелейді. Бұл, әсіресе, өмірдегі қиын жағдайларда тиімді шешім табу дағдыларын дамыту үшін маңызды.

➤ **Қиял мен елестету қабілетін ынталандыру.** Шығармашылық тапсырмалар оқушылардың қиялын шарықтатып, идеяларды еркін түрде ұсынуға мүмкіндік береді. Мысалы, әңгіме құрастыру, суреттермен жұмыс істеу, ертегі ойлап табу сияқты тапсырмалар балалардың шығармашылық ойлауын қалыптастырады.

➤ **Оқу процесін қызықты ету.** Көптеген оқушылар үшін оқу процесі көбінесе монотонды және қызықсыз болуы мүмкін. Шығармашылық тапсырмалар бұл жағдайды өзгертіп, сабақты қызықты, танымды әрі көңілді етеді. Бұл балалардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады және оқу мотивациясын күшейтеді.

➤ **Өзіндік ой-пікірді қалыптастыру.** Шығармашылық тапсырмаларды орындау барысында оқушылар өз көзқарастарын білдіруге, ерекше идеялар ұсынуға үйренеді. Бұл олардың өзіндік ой-пікірлерін дамытуға, өз ойын еркін жеткізуге мүмкіндік береді.

➤ Коммуникация және топтық жұмыс дағдыларын дамыту. Кейбір шығармашылық тапсырмалар топтық форматта орындалады. Бұл оқушылардың бірлесіп жұмыс жасау, пікір алмасу, идеяларды талқылау қабілеттерін жетілдіреді. Коммуникативтік дағдылардың дамуы болашақта өмірлік маңызды рөл атқарады.

➤ *Жекелей қасиеттерді ашу.* Әр бала жеке тұлға, және шығармашылық тапсырмалар арқылы олардың ерекше таланттарын байқауға болады. Біреуі сурет салуға, екіншісі поэзия жазуға, үшіншісі логикалық есептерді шешуге қабілетті болуы мүмкін. Бұл тапсырмалар балалардың өздерін түрлі қырынан көрсетуіне жағдай жасайды.

➤ *Төзімділік пен табандылықты қалыптастыру.* Шығармашылық тапсырмаларды орындау әрдайым оңай бола бермейді. Оқушылар жаңа идея ойлап табуға, мәселелерді шешуге уақыт жұмсайды. Бұл процессте олар табандылық пен төзімділікті үйренеді, қателіктерінен сабақ алуды меңгереді.

Шығармашылық тапсырмалар түрлері өте көп, баланың жас ерекшелігі мен жеке мүмкіндігін ескере отырып, саралап қолдану қажет болады:

1) *Логикалық есептер мен басқатырғыштар.* Мысалы, «Артық сөзді тап», «Қай сөз қай топқа жатады?» сияқты тапсырмалар балалардың анализ жасау дағдыларын дамытады. Мұндай тапсырмалар балалардың назарын шоғырландырып, ойлаудың икемділігін арттырады.

2) *Ертегі немесе әңгіме құрастыру,* Оқушыларға қызықты оқиғалар құрастыруды тапсыру – шығармашылық ойлауды дамытудың тамаша жолы. Бұл процесс барысында олар логикалық реттілікке, оқиғаларды байланыстыруға үйренеді.

3) *Суреттермен жұмыс жасау.* Сурет бойынша әңгіме құрастыру немесе суреттер арасындағы байланысты табу тапсырмалары баланың визуалды логикасын дамытады.

4) *Кесте және диаграмма құру.* Оқушылар белгілі бір мәліметтерді жүйелеп, диаграмма немесе кесте құру арқылы логикалық ойлау қабілеттерін арттырады.

5) *Шығармашылық ойындар мен викториналар.* Балаларға арналған ойындар, мысалы, «Не жетіспейді?», «Тез ойла» сияқты тапсырмалар логика мен жылдамдықты дамытады.

Тапсырмаларды орындау барысында басты назарға ұстанатын әдістемелер:

✓ Оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру. Тапсырмалар оқушының жасына, біліміне сәйкес болуы керек. Қиын тапсырмалар оқушының қызығушылығын жоғалтуы мүмкін, ал өте жеңіл тапсырмалар оның логикасын дамытпайды.

✓ Қызықтыру элементтері. Балаларды шабыттандыратын тапсырмалар логиканы дамытуға үлкен әсер етеді. Мысалы, конкурстар мен марапаттау жүйесін енгізу тиімді.

✓ Кері байланыс беру. Оқушылардың жұмыстарын талдау және кері байланыс беру арқылы олардың жетістіктерін атап көрсету маңызды.

Бастауыш сынып оқушыларында шығармашылықты дамыту үшін мұғалімге келесі әдістерді қолдануға болады:

- *Сурет салу мен қолөнер.* Балаларға еркін тақырыпта сурет салуға немесе өз қолдарымен әртүрлі бұйымдар жасауға мүмкіндік беру керек.

Мысалы, «Менің арманымдағы әлем» тақырыбында сурет салу тапсырмасын беріп, балалардың қиялын еркін дамытуға жағдай жасау керек.

- *Оқиғалар құрастыру.* Балаларға белгілі бір сөздер мен суреттерді қолдана отырып, шағын әңгімелер құрастыруды үйрету қажет. Әр баланың идеясын тыңдап, оны мадақтаңыз, бұл олардың өзіне деген сенімін арттырады.

- *Рөлдік ойындар.* Балаларға белгілі бір рөлдер (мысалы, дәрігер, ұстаз, саяхатшы) беріп, сценарий бойынша ойын ойнауды ұйымдастыру олардың шығармашылық қиялын ұштайды.

Шығармашылық пен логикалық ойлау – балалардың болашақта табысты болуына ықпал ететін маңызды дағдылар. Мұғалімдердің негізгі міндеті – осы қабілеттерді дамыту үшін қолайлы жағдай жасау. Сабақ барысында шығармашылық тапсырмалар мен логикалық есептерді тиімді пайдалану арқылы оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етуге болады.

Логикалық ойлау – адамның ақпаратты талдау, салыстыру және қорытынды жасау қабілеті десек, бұл дағдыларды дамыту үшін бастауыш сынып мұғалімі келесі әдістерді қолдана алады:

1. *Логикалық тапсырмалар мен есептер.* Балаларға ойын түрінде берілетін математикалық есептер ұсыныңыз. Мысалы, ребустар, кроссвордтар немесе лабиринт шешу. «Логикалық басқатырғыштар» кітабынан тапсырмалар алып, сабағыңызда пайдалануға болады.

2. *Сұрақ-жауап әдісі.* Сабақ барысында «Неліктен?», «Қалай ойлайсың?» деген сұрақтарды жиі қойыңыз. Бұл балаларды мәселеге талдау жасап, өз ойларын дәлелдеуге үйретеді.

3. *Тәжірибе жасау.* Қарапайым физикалық және химиялық тәжірибелерді орындау арқылы балалардың логикалық ойлау қабілетін дамытыңыз. Мысалы, суға ерімейтін заттармен тәжірибе жасап, «Неліктен кейбір заттар суға батпайды?» деген сұрақ қойыңыз.

4. *Топтық жұмыс.* Шығармашылық пен логикалық ойлауды дамытуда топтық жұмыстардың тиімділігі жоғары. Шығармашылық тапсырмаларды топтық форматта орындау оқушылардың бір-бірімен пікір алмасуына мүмкіндік береді және ынтымақтастық қабілетін дамытады. Балаларды топтарға бөліп, ортақ мақсатқа жету үшін бірлесіп жұмыс істеуді ұйымдастырыңыз:

- Мәселе шешу: Балаларға бір мәселені беріп, оны шешу жолдарын талқылауға мүмкіндік беріңіз.

- Топтық жобалар: Мысалы, «Менің елімнің болашағы» тақырыбында постер жасау.

5. *Ойын арқылы оқыту.* Ойын – балалардың табиғи қызығушылығын арттырудың ең тиімді құралы. Мұғалім сабақта ойын элементтерін қосу арқылы оқушылардың шығармашылық және логикалық дағдыларын бірдей дамыта алады:

- «Не артық?», «Не ұқсас?» деген ойындар арқылы логикалық ойлауды жетілдіру.

- «Ойлан, тап!» ойынында балаларға сөзжұмбақ шешуді тапсырсаңыз, оларда талдау және шешім қабылдау дағдылары қалыптасады.

6. Мұғалімнің рөлі. Оқушылардың шығармашылығы мен логикасын дамытуда мұғалімнің рөлі өте маңызды. Мұғалім:

-Әр баланың жеке қабілетін байқауға және оны дамытуға бағытталған жеке жұмыс жүргізуі қажет.

-Балаларға қолдау көрсетіп, олардың жетістіктерін мадақтап отыруы керек.

Қорытына айтқанда, оқушылардың ауызекі және жазбаша тілін жетілдіру, сөздік қорын байыту, байланыстырып сөйлеуді дамыту бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау қабілетін дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл әдістер баланың ой-өрісін кеңейтіп, шығармашылық әлеуетін арттырып қана қоймай, оқыту процесін қызықты әрі тиімді етеді. Мұғалімдер оқыту барысында шығармашылық тапсырмаларды белсенді түрде қолданса, оқушылардың оқу үлгерімі ғана емес, өмірлік дағдылары да артады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әміров Р. Оқушылардың тілін дамыту үшін істелетін жұмыстар. – Алматы, 1967 (2017ж)
2. Мұсабекова Ф., Қазақ тілінің практикалық стилистикасы. - Алматы: Мектеп, 1992.
3. Оразбаева Ф.Ш. Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі. – Алматы: РБК, 2000 (2010-2020жж).
4. Д.Рахымбек. Оқушылардың логика-методологиялық білімдерін жетілдіру. Алматы. РБК. 1998 ж (2008-20018жж).
5. Б.Байжұманов, Оқушылардың психикалық даму ерекшеліктері. Бастауыш мектеп. 1998 ж (2008-20018жж).
6. Бабаев С.Б., Бастауыш мектеп педагогикасы: Оқу құралы: Алматы: «Заң әдебиеті», 2007 (2017).
7. Гальперн Д. Психология критического мышления. СПб., 2000.(2020г).
8. Кожгаельдиева С.С., Бастауыш сынып оқушыларының ойлау қабілетін дамыту. 2004 ж (2024ж).

Рахымханқызы Назерке

учитель английского языка «Гимназия №34»

Алмалинского района, Управление образования г.Алматы

Развитие творческих навыков учащихся через новые технологии на уроках английского языка

Введение.

В современном образовательном процессе особое внимание уделяется не только усвоению знаний, но и развитию креативного мышления. Особенно актуально это для изучения иностранных языков, где творческий подход способствует лучшему пониманию культуры, расширению языкового кругозора и развитию коммуникативных навыков. Новые технологии открывают перед педагогами и учащимися уникальные возможности для формирования творческих способностей, делая уроки английского языка более интерактивными и мотивирующими.

Методология. Влияние технологий на творческое мышление

Влияние технологий на творческое мышление многогранно: они не только расширяют доступ к знаниям, но и создают новые условия для совместной работы, экспериментов и поиска инновационных решений. Благодаря этому, как в образовательном процессе, так и в профессиональной деятельности, люди получают возможность развивать свой креативный потенциал, адаптироваться к меняющемуся миру и генерировать идеи, способные преобразовать окружающую действительность.

Внедрение современных информационно-коммуникационных технологий позволяет создать образовательную среду, в которой учащиеся не только получают знания, но и активно участвуют в процессе их создания. Технологические инструменты, такие как интерактивные доски, мобильные приложения, онлайн-платформы и виртуальные классы, способствуют развитию у учеников способности мыслить нестандартно, экспериментировать с языковыми конструкциями и решать творческие задачи.

Использование мультимедийных ресурсов (видео, аудио, анимации) помогает визуализировать материал, делает его более доступным и интересным. Это, в свою очередь, стимулирует любознательность и желание самостоятельно исследовать новые темы. Например, создание видеороликов на английском языке или проведение виртуальных экскурсий по англоязычным странам позволяет погрузиться в языковую среду, развивая при этом навыки межкультурной коммуникации.

Практическое применение. Интеграция новых технологий в образовательный процесс позволяет сделать уроки более интерактивными, мотивирующими и ориентированными на развитие творческого потенциала учащихся.

1) *Геймификация обучения.* Внедрение игровых элементов в уроки английского языка позволяет учащимся воспринимать обучение как увлекательное занятие. Использование образовательных платформ, где можно решать задачи в игровой форме, помогает развивать логическое мышление, креативность и командный дух.

- *Использование игровых элементов:* добавление баллов, уровней, наград и челленджей превращает процесс обучения в увлекательную игру, повышая вовлечённость и мотивацию учащихся.

- *Интерактивные задания:* применение онлайн-игр и квестов позволяет закреплять изучаемый материал в непринужденной форме.

2) *Проектная деятельность.* Технологии облегчают организацию совместных проектов, в рамках которых учащиеся могут разрабатывать презентации, создавать блоги или вести подкасты на английском языке. Такой формат работы способствует не только улучшению языковых навыков, но и развитию умений планировать, координировать действия в группе и представлять результаты своего труда.

- *Коллаборативные проекты:* создание совместных презентаций, блогов, видеороликов или подкастов на английском языке способствует развитию навыков работы в команде и творческого подхода.

- *Онлайн-платформы:* использование облачных сервисов (Google Docs, Microsoft Teams) позволяет студентам работать над проектами в режиме реального времени, обмениваться идеями и получать мгновенную обратную связь.

3) *Использование виртуальной реальности (VR) и дополненной реальности (AR).* Эти технологии позволяют смоделировать реальные ситуации, в которых необходимо

применять язык. Погружение в виртуальные миры помогает ученикам преодолеть языковой барьер, лучше понимать культурные особенности и практиковать язык в условно реальных условиях.

- *Виртуальные экскурсии*: с помощью VR-технологий можно проводить виртуальные экскурсии по англоязычным странам, погружая учащихся в культурную среду.

- *Дополненная реальность (AR)*: использование AR-приложений помогает визуализировать сложные темы и создавать интерактивные задания, где учащиеся взаимодействуют с виртуальными объектами

4) *Интерактивные образовательные платформы и мобильные приложения*. Платформы для дистанционного обучения и специализированные сообщества в социальных сетях позволяют обмениваться опытом, участвовать в международных проектах и получать обратную связь от носителей языка. Это стимулирует самостоятельное изучение и развитие творческого потенциала.

- *Электронные учебные ресурсы*: использование специализированных образовательных платформ позволяет адаптировать учебный материал под индивидуальные потребности каждого ученика.

- *Мобильные приложения*: приложения для изучения английского языка (например, Duolingo, Quizlet) способствуют регулярной практике и самостоятельному обучению в интерактивном формате.

5) *Социальные сети и онлайн-сообщества*:

- *Межкультурное общение*: участие в онлайн-сообществах и социальных сетях помогает учащимся обмениваться опытом, задавать вопросы носителям языка и участвовать в международных проектах.

- *Обратная связь*: использование форумов и чат-групп позволяет получать отзывы и рекомендации по изучаемому материалу, что стимулирует дальнейшее развитие навыков.

Рекомендации. Эти методы помогают не только повысить интерес к изучению английского языка, но и развивать критическое мышление, креативность и коммуникативные навыки. Внедрение новых технологий в образовательный процесс требует от педагогов постоянного обновления знаний и адаптации методик, однако результаты в виде активного участия и успехов учащихся делают этот подход крайне перспективным.

Преимущества использования новых технологий на уроках английского языка проявляются в ускорении учебного процесса и межпредметных связях. Быстрый доступ к различным источникам информации и возможность мгновенной обратной связи помогут быстрее усвоить новые знания и применить их к творческим задачам. В то же время современные технологии объединяют различные области знаний, что позволяет создавать гибридные решения и видеть ранее невиданные связи.

- ✓ *Индивидуализация обучения*. Технологии позволяют адаптировать учебный процесс под уровень и интересы каждого ученика, что особенно важно для развития творческих способностей.

- ✓ *Развитие навыков XXI века*. В условиях стремительного технологического прогресса владение современными инструментами становится неотъемлемой частью

образования. Учащиеся, умеющие работать с новейшими технологиями, лучше подготовлены к вызовам современного мира.

✓ *Повышение мотивации.* Интерактивные и мультимедийные уроки вызывают больший интерес у учащихся, способствуют активному участию в образовательном процессе и формированию позитивного отношения к изучению языка.

✓ *Стимулирование межкультурного общения.* Использование технологий позволяет легко налаживать контакт с носителями языка и представителями других культур, что значительно расширяет кругозор и обогащает творческий потенциал учеников.

Заключение. Интеграция новых технологий в процесс обучения английскому языку не только облегчает усвоение материала, но и существенно способствует развитию творческого мышления учащихся. Современные образовательные методики, основанные на активном использовании ИКТ, позволяют создавать динамичную и интерактивную среду, в которой каждый ученик может реализовать свой творческий потенциал. Таким образом, инновационные подходы в обучении становятся важным инструментом в формировании полноценной, современной личности, готовой к вызовам глобализированного мира.

Эффективное применение технологий требует от педагогов постоянного обновления знаний и совершенствования методик, а от учеников — активного участия и стремления к новым достижениям. В итоге, синергия традиционных методов обучения и современных технологических решений открывает новые горизонты в образовании, делая процесс изучения английского языка не только полезным, но и увлекательным.

Список литературы:

1. Жумабаев С. Управление человеческими ресурсами. Учебник (234 страницы): Казахский национальный университет, 2021ж.
2. Айтбаева А.Б., Қасен Г.А. Арт-методы в образовании. - Алматы: Казахский национальный университет, 2016 - 100 с.
3. Браун, Д.Р. Модель решения проблем для развития информационной грамотности: комплексный подход.//Библиотека в школе – 2006 (2006-2016). - №22 с. 6 – 11
4. З.Владимирова Л.П. Интернет на уроках иностранного языка. ИЯШ, №3, 2002(2012-2022) с 33-41.
5. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. - М: АРКТИ, 2004 (2024).
6. Душеина Т.В. Проектная методика на уроках иностранного языка. ИЯШ, 2003 (2023)
7. Полат Е.С. Метод проектов на уроках иностранного языка // Иностр. языки в школе. Москва, РАО, 2000 (2020)
8. Карамышева Т.В. Изучение иностранных языков с помощью компьютера. (в вопросах и ответах). СПб., 2001.

БАЯНДАМАЛЫҚ ЖҰМЫС

Педагогикалық шеберлік айнасындағы балалардың функционалдық сауаттылығы

*Нугуманова Марзия Султанқызы,
«Бөбек» бөбекжай-балабақшасының тәрбиешісі*

1. Мақсат: Мақсат: Мектеп жасына дейінгі балалардың функционалдық сауаттылығын дамытуда педагогикалық шеберліктің рөлін зерттеу және тиімді әдістемелерді анықтау.

2. Міндеттері:

- Функционалдық сауаттылықтың анықтамасын және оның маңыздылығын зерттеу.
- Мектеп жасына дейінгі балалардың функционалдық сауаттылығын дамытуға арналған әдістемелерді анықтау.
- Педагогтардың кәсіби шеберлігін арттыру үшін қажетті дағдыларды анықтау.
- Зерттеу нәтижелерін тәжірибеде қолдану жолдарын ұсыну.

3. Зерттеу объектісі: мектеп жасына дейінгі балалар.

4. Зерттейтін пәні: Функционалдық сауаттылықтың компоненттері, педагогикалық әдістер мен тәсілдер

5. Болжайтын шешім: Педагогикалық шеберлікті арттыру арқылы балалардың функционалдық сауаттылығын дамытуға мүмкіндік беретін тиімді әдістемелер мен стратегияларды ұсыну.

Кіріспе

Бүгінгі жылдам өзгеріп отырған ақпараттық және технологиялық дәуірде білім беру жүйесі балаларды тек академиялық біліммен ғана шектемей, олардың күнделікті өмірде қолданылатын функционалдық дағдыларын қалыптастыруға ерекше мән беруде.

Функционалдық сауаттылық – бұл мәтін оқып-анықтау, есептеу, сын тұрғысынан ойлау және ақпаратты тиімді пайдалану қабілеті ғана емес, сонымен қатар өмірдің әртүрлі салаларында белсенді әрекет ету дағдыларының жиынтығы. Осы орайда, педагогикалық шеберліктің маңызы арта түседі, өйткені мұғалімдер өздерінің кәсіби шеберліктері арқылы балалардың жан-жақты дамуына ықпал ете алады.

Негізгі бөлім:

I бөлім. Функционалдық сауаттылық – бұл тек академиялық білімнің жиынтығы ғана емес, өмірдің әртүрлі салаларында тиімді әрекет ету үшін қажет практикалық дағдылар мен қабілеттердің кешені. Функционалдық сауаттылықтың негізінде білім мен дағдылардың практикалық қолданылуы жатыр. Оның мәні келесі негізгі аспектілерде көрінеді:

1) *Оқуға және жазуға сауаттылық:* мәтіндерді түсіну, өз ойын нақты әрі дұрыс жеткізу қабілеті – мәтіндерді оқу, түсіну және олардың мазмұнын дұрыс талдай білу, бұл қабілет адамдарға ақпаратты дұрыс қабылдап, өз ойын нақты жеткізуге мүмкіндік береді.

2) *Есептік сауаттылық*: математикалық ұғымдарды меңгеру, логикалық ойлау және сандық мәліметтерді талдау – сандық деректерді түсініп, талдап, қолдана білу, бұл күнделікті өмірдегі есептерді шешуге, логикалық ойлауды дамытуға және дәл шешімдер қабылдауға көмектеседі.

3) *Ақпараттық сауаттылық*: ақпаратты іздеу, бағалау және оны тиімді пайдалану дағдылары, бұл әсіресе цифрлық дәуірде маңызды, себебі ақпарат көздерінің санын және олардың сапасын дұрыс бағалау қажет.

4) *Сын тұрғысынан ойлау*: мәселелерді анықтап, талдап, түрлі жағдайларға сәйкес шығармашылық және тиімді шешімдер табу қабілеті, бұл дағды балалардың өмірдегі қиындықтар мен кедергілерді жеңуге мүмкіндік береді.

Осылайша, функционалдық сауаттылық – адамның тек білім алып қана қоймай, сол білімді күнделікті өмірде, жұмыс процесінде және әлеуметтік қарым-қатынаста тиімді қолдана алуында жатыр. Бұл қасиеттердің үйлесімі адамды заманауи қоғамның талаптарына сай етіп, оның жан-жақты дамуына және табысты өмір сүруіне септігін тигізеді.

Бұл қасиеттерді қалыптастыруда тек мектептегі дәстүрлі білім беру әдістері емес, сонымен қатар жаңашыл педагогикалық тәсілдер мен инновациялық оқыту технологияларының рөлі зор.

Педагогикалық шеберлік – мұғалімнің кәсіби біліктілігі, оқыту әдістерінің икемділігі мен шығармашылық тәсілдерін меңгеруі болып табылады. Бұл ұғым мұғалімнің тек сабақ беру әдістерін емес, сонымен бірге өз білім беру процесін үздіксіз жетілдіруді, оқушылармен тиімді қарым-қатынас орнатуды және олардың жеке қажеттіліктерін ескере отырып оқыту тәсілдерін үнемі жаңартуды білдіреді.

Педагогикалық шеберлік айнасы – мұғалімнің кәсіби қасиеттері мен шығармашылық потенциалының көрінісі. Мұғалім өз шеберлігі арқылы балаларға үлгі болып, олардың функционалдық сауаттылығын арттыруда жетекші рөл атқарады. Шебер педагог заманауи білім беру талаптарына сай өз іс-әрекетін жаңартып, оқушылардың өздігінен ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамытады.

II бөлім. Балалардың функционалдық сауаттылығын дамытудағы педагогикалық шеберліктің рөлі

1. *Талдау мен сыни ойлауды дамыту*: педагог өзінің сабағын әртүрлі интерактивті әдістер арқылы ұйымдастырып, балаларды мәселелерді талдауға және өз пікірін дәлелдеуге баулиды. Бұл жағдайда, оқушылар сыни тұрғыдан ойлауды үйреніп, алған білімдерін нақты өмір жағдайларында қолдана алады.

2. *Инновациялық оқыту технологиялары*: қазіргі заманғы ақпараттық технологиялар мен цифрлық құралдардың көмегімен мұғалімдер оқу процесін қызықты әрі тиімді ете алады. Мысалы, интерактивті тақта, онлайн ресурстар және мультимедиялық материалдар оқушылардың назарын аударып, олардың оқу мотивациясын арттырады.

3. *Жеке даралықты ескеру*: әрбір оқушының жеке қабілеттері мен қызығушылықтары әртүрлі болғандықтан, педагог сабақ процесін дифференциациялау әдістерін қолдайды. Бұл әдістер арқылы әр бала өзіне қажетті білім мен дағдыларды меңгере отырып, функционалдық сауаттылығын арттырады.

4. *Практикалық тапсырмалар мен жобалық жұмыстар*: теориялық білімді практикада қолдану – функционалдық сауаттылықтың маңызды элементі. Педагог балаларды топтық жобалар, проблемаларды шешуге бағытталған тапсырмалар мен эксперименттер арқылы өз бетінше ойлау мен шешім қабылдау дағдыларын дамытады.

III бөлім. Практикалық әдістер мен инновациялық тәсілдер

- *Проблемалық оқыту*: оқушыларға нақты өмірдегі мәселелерді ұсыну арқылы, оларды өз бетімен талдау және шешу жолдарын іздеуге ынталандыру. Мұндай әдіс балалардың шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін арттыруға септігін тигізеді.

- *Интерактивті технологияларды қолдану*: электрондық оқулықтар, онлайн платформалар және виртуалды зертханалар арқылы оқушылардың білім алуы қызықты әрі динамикалық болады. Бұл әдістер ақпаратты визуализациялау және оны практикалық тұрғыда қолдануды жеңілдетеді.

- *Топтық жұмыстар мен кооперативтік оқыту*: оқушылардың бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеуі, пікір алмасуы және ортақ шешімдер қабылдауы олардың әлеуметтік және коммуникациялық дағдыларын жетілдіреді, сонымен қатар функционалдық сауаттылықты арттырады.

Қорытынды.

Педагогикалық шеберлік – бұл тек мұғалімнің кәсіби біліктілігі емес, сонымен қатар балалардың жан-жақты дамуына әсер ететін маңызды фактор. Оқытудың заманауи әдістері мен инновациялық тәсілдері арқылы педагогтар балалардың функционалдық сауаттылығын арттыруға зор үлес қосады. Осылайша, болашақ ұрпақ тек академиялық біліммен ғана шектелмей, өмірдің әр түрлі салаларында табысты болу үшін қажетті дағдыларды меңгереді.

Балалардың функционалдық сауаттылығын дамытудың тиімді жолдары – бұл педагогикалық шеберліктің айнасы, оның әрбір сәтті әдісі мен креативті тәсілі оқушыға жаңа білім мен тәжірибе сыйлайды. Педагогтердің үздік шеберлігі арқылы ғана балалар өз әлеуетін толықтай аша алады және өмірлік белестерді жеңуге дайын болады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Оразақинова Н., Кенжебаева Г.М. – «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылым мақаласы, 2012 – (42-7 б).
2. Нұрахметов Н.Н. Нәтижелі білім беру үшін функционалдық сауаттылықтар жүйесін қалыптастыру мәселесі //Қазақстан Республикасы химия және биология мұғалімдерінің съезінің материалдары. – Өскемен: 2012 (28-29 маусым). – Б.21-23.
3. Бұзаубақова К.Ж. Құзыреттілік тұрғыдан білім берудегі білім сапасының мәні //«Шаяхметов оқулары» атты Республикалық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Павлодар, 2009. – Б.237-243.

4. Ильясов С. «Танымдық белсенділікті дамыту — өзекті мәселе», «Қазақстан мектебі» журналы №2-2011 ж, 66-67 беттер.
5. Ембергенова Ә.С. Мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың танымдық құзыреттілігін дамытуға ықпал ететін ойындар.
6. БҰҰ «Білім бәріне ортақ» атты бағдарламасы, 2001. – Б.5-9.
7. Ушакова М.А. Развитие функциональной грамотности школьников посредством повышения качества математического образования //Научно-методическое обеспечение оценки качества образования. – 2020. - № 1 (9). – С.56-59.
8. Ергешбаева Ш.Н. «Мүдде мен мақсат – жарқын болашақтың кепілі»././ Өрлеу – Шымкент №1 (7) 02.2014ж.

Функциональная грамотность выпускников школ // Вершловский С.Г., Матюшкина М.Д, Оразахынова Нұрша

БАЯНДАМАЛЫҚ ЖҰМЫС

Мектеп жасына дейінгі балаларға экологиялық тәрбие беру

*Тушаева Жанар Сәрсеновна,
«Бөбек» бөбекжай-балабақшасының тәрбиешісі*

1. Мақсат: мектеп жасына дейінгі балаларға экологиялық тәрбие беру арқылы табиғат әлемі туралы түсініктерін қалыптастыру.

2. Міндеттері

- *Балалардың табиғатқа деген көзқарасын дамыту:* балалар табиғаттың әсемдігі мен құндылығын сезініп, қоршаған ортаға деген ынтасы мен қызығушылығын арттыру.

- *Өлі және тірі табиғатпен таныстыру:* балаларды табиғаттағы өлі (тас, су, ауа) және тірі (өсімдіктер, жануарлар) құбылыстармен таныстырып, олар туралы өз ой-пікірін айтуға үйрету.

- *Тәжірибелер жасау және алған нәтижеден тұжырым шығару:* экологиялық құбылыстарды зерттеу мақсатында практикалық тапсырмалар мен тәжірибелер жүргізіп, олардың нәтижелерінен дұрыс тұжырым жасауға баулу.

- *Балаларды табиғатқа, өсімдіктерге, құстарға және жануарлар дүниесіне қамқорлық жасауға тәрбиелеу:* табиғатқа деген құрмет пен жауапкершілік сезімін қалыптастыру, қоршаған ортаға қамқорлық таныту дағдыларын меңгерту.

3. Зерттеу объектісі: мектеп жасына дейінгі балалар.

4. Зерттейтін пәні: қоршаған ортамен танысу және экология.

5. Болжайтын шешім:

- *Экологиялық тәрбие беру арқылы* балаларға табиғат құбылыстары мен заңдылықтары туралы түсініктерін қалыптастыру, экологиялық сананы арттыру; қоршаған ортаға деген сүйіспеншілікті ояту, әлемнің әдемілігін көре білуге тәрбиелеу.

- *Өзін-өзі ұстаудың экологиялық сауаттылық дағдыларын меңгерту арқылы* табиғатта және тұрмыста экологиялық нормаларды сақтау, экологиялық тұрғыдан дұрыс әрекет ету дағдыларын қалыптастыру.

- *Қоршаған ортаға деген қарым-қатынасты болжау үшін* балалардың қоршаған ортаны қорғау мен оның жағдайын бағалау қабілеттерін дамыту.

- *Адамгершілік мәдениетін қалыптастыру мақсатында* балаларды табиғатпен таныстыру негізіндегі адамгершілік тәрбиесін, қоғамда бірлесе өмір сүру, жауапкершілік пен өзара қамқорлықты дамыту.

Кіріспе

Қазіргі заманғы экологиялық дағдарыс пен табиғатты қорғау мәселелері әрбір қоғам үшін өзекті болып отыр. Экологиялық тәрбие беру – бұл адамды табиғатпен үйлесімді өмір сүруге, қоршаған ортаны қорғауға және тұрақты дамудың негізін қалыптастыруға баулитын кешенді процесс. Бұл тәрбие процесі адамның экологиялық санасын арттыруға, табиғатқа деген құрмет пен жауапкершілік сезімін қалыптастыруға бағытталған. Ол қазіргі заманның өзекті мәселелеріне жауап іздеуде және болашақ ұрпаққа таза, тұрақты өмір сүру ортасын қалдыруда маңызды рөл атқарады. Осы орайда, мектеп жасына дейінгі балаларға экологиялық тәрбие берудің маңызы ерекше. Бұл кезеңде балалардың дүниетанымы қалыптасып, қоршаған ортаға деген сезімталдығы мен жауапкершілігі дамиды.

Негізгі бөлім.

I бөлім. Экологиялық сананы қалыптастыру адамдарды табиғаттың құндылығын, оның ресурстарының шектеулі екенін және оларды ұқыпты пайдаланудың маңыздылығын түсіндіруден тұрады. Бұл мақсатта балаларға табиғатты зерттеу, экологиялық мәселелерді талқылау және қоршаған ортаға деген қамқорлық сезімін арттыру мақсатында арнайы сабақтар, интерактивті ойындар мен тәжірибелік жұмыстар жүргізіледі.

Экологиялық тәрбие берудің маңызы келесі аспектілерді қамтиды:

- *Дұрыс дүниетану негізін қалыптастыру:* ерте жастағы балалар табиғатпен тығыз байланыста болып, қоршаған ортаны зерттеу арқылы табиғатқа деген қызығушылық пен сүйіспеншілікті үйренеді.

- *Жауапкершілік сезімін дамыту:* балалар экологиялық тәрбие арқылы табиғатты қорғау қажеттілігін түсініп, жеке және топтық жауапкершілікті игереді.

- *Денсаулық пен өмір сүру сапасын жақсарту:* таза ауа, табиғи қоршаған орта және экологиялық білім балалардың физикалық және психологиялық денсаулығына оң әсерін тигізеді.

II бөлім. Жауапкершілік сезімін дамыту әрбір жеке тұлға өз әрекеттерінің табиғатқа тигізетін әсерін түсініп, экологиялық таза өмір салтын ұстануға үйрету

арқылы қалыптасады. Бұл бағытта оқушыларға табиғатты қорғау және қалдықтарды қайта өңдеу, энергия мен су ресурстарын үнемдеу секілді іс-әрекеттерді үйрету маңызды.

- *Практикалық білім беру* экологиялық тәрбие беру тек теориялық біліммен шектелмей, табиғатпен тікелей жұмыс істеу арқылы жүзеге асады. Мысалы, табиғат серуендері, бақша жұмыстары, эксперименттер мен зертханалық жұмыстар балалардың экологиялық құбылыстарды тереңірек түсінуіне көмектеседі.

- *Интерактивті әдістерді қолдану* – суреттер, видеоматериалдар, мультфильмдер, ойындар және топтық жұмыстар арқылы экологиялық мәселелерді қызықты әрі түсінікті етіп жеткізу. Бұл әдістер балалардың қызығушылығын оятып, экологиялық білімнің тұрақты меңгерілуін қамтамасыз етеді.

- *Ата-аналар мен қоғамның ынтымақтастығы* экологиялық тәрбие беру тек мектеп ішінде ғана емес, ата-аналар мен қоғамның қолдауымен жүзеге асады. Үйде экологиялық тәрбиеге көңіл бөлу, қоғамдық экологиялық іс-шараларға қатысу және табиғатты қорғау саласындағы жобаларды іске асыру арқылы балалардың табиғатқа деген сүйіспеншілігі мен жауапкершілігі нығаяды.

Экологиялық тәрбие берудің бірнеше әдістері бар:

- *Ойындар мен интерактивті әдістер* арқылы балаларға арналған ойындар, пазлдар, интерактивті тақталар арқылы табиғаттың түрлі құбылыстары мен қоршаған орта элементтері таныстырылады.

- *Тәжірибелік сабақтарда* кішкентай балаларды табиғатқа шығарып, өсімдіктерді бақылау, табиғаттағы жануарларды тану, гүлдер мен ағаштардың ерекшеліктерімен таныстыру арқылы тәжірибелік білім беріледі.

- Экологиялық тақырыптағы *ертегілер мен әңгімелер* балалардың қиялын дамытып, табиғатқа деген құрмет пен сүйіспеншілікті арттырады.

- *Сурет салу және шығармашылық жұмыстар барысында* табиғат көріністерін суретке түсіру, қиғаш суреттер салу немесе Collage әдісі арқылы табиғаттың сұлулығын бейнелеу арқылы балалардың эстетикалық сезімін оятады.

III бөлім. Экологиялық жағдайды жақсарту жолдары. Экологиялық жағдайды жақсарту – әрбір азаматтың, ұйымның және мемлекеттің бірлескен күш-жігерін талап ететін кешенді процесс. Ал, балабақшада экологиялық жағдайды жақсарту – балалардың табиғатқа деген сүйіспеншілігін, жауапкершілігін және экологиялық санасын қалыптастырудың алғашқы қадамы болып табылады. Мұнда бірнеше бағыттағы шараларды кешенді түрде жүзеге асыру қажет:

- *Экологиялық тәрбие мен білімді енгізу:* балаларға табиғатты қорғау, қалдықтарды сұрыптау, энергия мен суды үнемдеу сияқты экологиялық құндылықтарды ерте жастан үйрету маңызды. Экологиялық ертегілер, ойындар, мультфильмдер және интерактивті сабақтар арқылы балалардың экологиялық сана деңгейін арттыруға болады.

- *Қалдықтарды тиімді басқару:* балабақша аумағында қалдықтарды сұрыптауға арналған арнайы контейнерлер орналастырып, органикалық және қайта өңдеуге болатын материалдарды бөлек жинауды ұйымдастыру қажет. Бұл шара балаларға экологиялық тәрбие берудің практикалық үлгісі болады.
- *Энергия мен су ресурстарын үнемдеу:* ғимарат ішінде энергия үнемдейтін жарықтандыру және жылыту жүйелерін қолдану, суды үнемдеу мақсатында тұтынуды бақылау арқылы экологиялық жағдайды жақсартуға болады. Бұл шаралар балабақшадағы шығындарды азайтып, қоршаған ортаны қорғауға үлес қосады.
- *Жасыл аймақтарды көбейту:* балабақша аумағында шағын бақша, гүлзарлар мен ағаш отырғызу балалардың табиғатқа деген сүйіспеншілігін арттырады. Олармен бірге бақша күтімі бойынша жұмыстар жүргізу – өсімдіктерді суару, оларды бақылау арқылы табиғаттың құндылығын түсінуге ықпал етеді.
- *Эко-достық материалдарды пайдалану:* ойыншықтар мен оқу материалдарын экологиялық таза, қайта өңделетін немесе табиғи материалдардан таңдау арқылы балабақшадағы экологиялық жағдайды жақсартуға болады.
- *Ғимараттың экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету:* балабақша ғимаратындағы ауа сапасын бақылау, желдету жүйелерін үнемі тексеру, зиянды заттардың болмауын қадағалау – балалардың денсаулығы мен қауіпсіздігі үшін аса маңызды.

Осындай кешенді шараларды жүзеге асыру арқылы балабақшада экологиялық жағдайды жақсартуға және болашақ ұрпақтың экологиялық санасын қалыптастыруға болады. Бұл, өз кезегінде, қоғамның тұрақты даму жолындағы маңызды қадамы болып табылады.

Қоршаған ортаны қорғау шараларын іске асыру бойынша ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы балаларға арналған экология жайлы мультфильмдер, презентациялар, ойын түріндегі қосымшалар пайдаланылады. Бұл әдіс балалардың назарын аударып, сабақтың қызық әрі тиімді өтуін қамтамасыз етеді. Топтық жұмыстар мен эксперименттер, кішкентай топтарда жұмыс істеу, тәжірибе жасау арқылы балалар өзара ынтымақтастықта жұмыс істеуді, пікір алмасуды және қоршаған ортаға деген сын тұрғысынан көзқарасты дамытады.

Қорытынды.

Мектеп жасына дейінгі балаларға экологиялық тәрбие берудің маңызы – табиғатқа деген сүйіспеншілік, жауапкершілік және қоршаған ортаны қорғауға деген сезімді қалыптастыруда жатыр. Ерте жастағы балаларға арналған тиімді педагогикалық тәсілдер мен инновациялық әдістер арқылы олар өздерінің өмір бойы экологиялық сана мен тұрақты дамудың негізін құра алады. Болашақ ұрпақтың экологиялық білім деңгейін арттыру – біздің ортақ міндетіміз, өйткені табиғаттың сұлулығы мен тазалығы біздің өміріміздің кепілі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қуатбаев А.Т. Жалпы экология. – Алматы, 2008. 220 б.

2. Күлтелеев С.Т., Рахметов Е.Ш. Қазақстан Республикасының экологиялық құқығы. – Алматы, 2008. - 10 б.
3. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі. – Алматы: ЮРИСТ, 2007.– 85б
4. Байдельдинов Д.Л. Қазақстан Республикасының Экологиялық құқығы. - Алматы. 2005 – 396 б.
5. Байдельдинов Л.Л. Экологическое законодательство РК. Алматы, 1995. - стр. 128
6. Масленникова О.М. Филиппенко А.А. Балабақшадағы экологиялық жобалар. М.: Мұғалім, 2011, б.232.
7. Табиғат әлемі және бала. /Мектеп жасына дейінгі балаларды экологиялық тәрбиелеу әдістемесі. // Ред. Маневцова Л.М., Саморукова П.Г., ред. 2-ші, қайта қаралған және толықтырылған. Санкт–Петербург, Акцидент, 2014.
8. Саморукова П.Г.Мектеп жасына дейінгі балаларды табиғатпен қалай таныстыруға болады. / П.Г.Саморукова. М.: Ағарту, 1983. 207б.

Идилова Ревизем Максумовна,

учительница русского языка и литературы.

КГУ «Баяндайской основной средней школы» села Баяндай,

Енбекшиказахского района, Алматинской области

ДРУЖБА ВЕЛИКИХ ЛЮДЕЙ КАЗАХСТАНА И РОССИИ

Особые отношения с Казахстаном сложились у одного из самых знаковых русских поэтов – Александра Сергеевича Пушкина. Знаменитый поэт бывал в Уральске, описывал в своих произведениях («Капитанская дочка») казахский быт, а также серьезно интересовался культурным достоянием казахского народа. Так, в его бумагах были обнаружены записи известной казахской легенды «Козы-корпеш и Баянсулу». Искренность А.С. Пушкина в уважении к казахскому народу не осталась без взаимности. Великий казахский философ и мыслитель Абай Кунанбаев перевел на казахский порядка 50 поэтических произведений Пушкина, в частности несколько отрывков из «Евгения Онегина», тем самым уже в те годы ознакомив простых казахов с достоянием русской литературы. А «Письмо Татьяны», переложенное в поэтической манере Абаем на казахский язык, прекрасно легло на струны домбры, став неотъемлемой частью казахской музыкальной культуры.

Знаменитый российский составитель словаря Владимир Иванович Даль в своих письмах во время проживания в Казахстане писал: «Живу опять на кочевке, где так хорошо, так хорошо, что не расстался бы». Именно казахам В.И. Даль посвятил два лирических романа «Бикей и Мауляна» и «Майна», в которых видны понимание автором мелких деталей и искренняя любовь к казахскому народу. Даже своему сыну

В.И. Даль дал весьма красноречивое имя Лев-Арслан, ставшее вечной памятью о его жизни среди казахов.

Ну и, конечно же, говоря о казахско-русской дружбе, нельзя не упомянуть трогательную историю крепких братских отношений между ученым Шоканом Валихановым и писателем Федором Достоевским. Ш.Валиханова и Ф.Достоевского связал город Семипалатинск (ныне Семей), где два выдающихся деятеля провели много времени в совместных диспутах и времяпровождении, найдя друг в друге равных по уровню интеллекта и близких по духовным убеждениям собеседников.

Сохранилась переписка между Ш.Валихановым и Ф.Достоевским, по которой видно, какое влияние оказала их дружба на развитие творческой деятельности обоих авторов. К примеру, в одном из посланий Ф. Достоевский горячо убеждает Ш. Валиханова написать о Казахстане: «Вы спрашиваете совета: как поступить вам с вашей службой и вообще с обстоятельствами. По-моему, вот что: не бросайте заниматься. У вас есть много материалов. Напишите статью о Степи. Ее напечатают (помните, мы об этом говорили). Всего лучше, если б вам удалось написать нечто вроде своих записок о степном быте и т. д.

Надо заметить, что Шокан Валиханов в полной мере прислушался к совету своего друга Федора Михайловича, и его труды о казахской степи того времени до сих пор являются обязательными для изучения любому, кто хочет понимать историю Казахстана из первоисточников. А в легкости пера в научных работах Шокана Валиханова без труда угадываются с пользой проведенные долгие вечера с литературным гением Федора Достоевского.

Использованная литература

1. Нуртазина Р., Кошенова Р.Н. Армысың, Пушкин! Здравствуй, Пушкин! Учебно-методическое пособие. Алматы: изд-во Жібек жолы, 1999. 240 с.
2. Мансурова С. Рожденные для вдохновенья // Абая. Пушкин. Москва: Русский раритет, 2006. С.7-18.
3. Ананьева С. В. Казахстанская пушкиниана. Последняя четверть XX века – первое десятилетие XXI. Алматы: изд-во Жібек жолы, 2009. 292 с.
4. Ауэзов М. Ф. М. Достоевский и Чокан Валиханов // Дружба народов. - М., 1956.
5. Фетисов М. И. Литературные связи России и Казахтана (30-е - 50-е годы 19 века). - М.: Изд-во: АН СССР, 1956.

Илиева Асиям Ахмеджановна

Алматы облысы Еңбекшіқазақ ауданы

Баяндай негізгі орта мектебінің

бастауыш сынып мұғалімі

4 сыныпқа арналған «Математикалық сауаттылық» вариатив курсының бағдарламасы» туралы

Аннотация

Математикалық сауаттылықтың мақсаты бүгінгі күн талабына сай, жан-жақты дамыған, белсенді, өмірге талпынысы, тұрақты қызығушылығы бар, алған білімді іс-әрекетте еркін қолдану дағдысы қалыптасқан тұлға.

Мақалада математика білім мазмұнының ең алғашқы бастамасы бастауыш буында жүзеге асатыны белгілі туралы айтылады. Себебі, бастауыш буында жоғары сыныптарда оқылатын бүкіл пәннің іргетасы қаланып қана қоймайды, сонымен қатар білім алуға талпынушылық, яғни балалардың оқу әрекеті, танымдық белсенділік, жеке бастың адами қасиеттерінің негізі осы кезеңде қаланады.

Аннотация

Целью математической грамотности является формирование личности, соответствующей требованиям сегодняшнего дня, всесторонне развитой, активной, с тягой к жизни, устойчивыми интересами, умеющей свободно применять полученные знания на практике. В статье обсуждается тот факт, что, как известно, самое начало содержания математического образования приходится на начальную школу. Это объясняется тем, что в начальной школе не только закладывается основа всех предметов, преподаваемых в старших классах, но и закладывается основа стремления к учебе, то есть учебной активности детей, познавательной активности, человеческих качеств личности.

Abstract

The goal of mathematical literacy is to become a person who is comprehensively developed, active, has a desire for life, a stable interest, and has the ability to freely apply the acquired knowledge in practice. The article discusses the fact that the very beginning of the content of mathematical education is known to occur in the primary school. This is because not only is the foundation for the entire subject studied in higher grades laid in the primary school, but also the desire to learn, that is, the learning activity of children, cognitive activity, and the human qualities of the individual are laid at this stage.

XXI ғасырдағы күн талабына сай жан-жақты дамыған, белсенді, өмірге талпынысы, қызығушылығы мол адамды мектеп табалдырығынан дайындап шығарудың ең бір тиімді тәсілі ол – оқытудағы математикалық сауаттылық.

«Математикалық сауаттылық – адамның өзі өмір сүріп жатқан әлемдегі математиканың рөлін анықтау және түсіну қабілеті; негізделген математикалық пайымдауларды білдіру және қазіргі жағдайды қанағаттандыру үшін математиканы пайдалану шығармашыл, мүдделі және ойлайтын азаматтың болашақ қажеттіліктері».

«Математикалық сауаттылық» анықтамасында негізгі назар пәндік дағдыларды меңгеруге емес, әртүрлі қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін математикалық білімді

еркін пайдалануға мүмкіндік беретін функционалдық сауаттылы. Осы басты назарға сәйкес оқушылардың қолдану қабілеттерін тексеруге көңіл бөлу қажет. Оқушы тек пәндік білімді алып қана қоймай, мектепті бітіргеннен кейін оны өмірде сәтті қолдануы керек. Сондықтан мұғалімнің алдына сабақта математикалық сауаттылықты қалыптастыру міндеті қойылады.

Математика оқушылардың санасында теоремалар мен абстрактілі анықтамалардың формальды жиынтығы ретінде емес, тәжірибе құралы, физика, ел қорғау, техника, биология және экономика мәселелерін түсінудің қажетті құралы ретінде қабылданады.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру мәселесі сабақтағы іс-әрекеттің мазмұнына өзгерістер енгізуді талап етеді. Оқушы әрекет барысында ғана әрекетке үйрене алады, ал мұғалімнің сабақтағы күнделікті жұмысы, өзі таңдаған білім беру технологиялары оқушылардың функционалдық математикалық сауаттылығын қалыптастырады.

Қазіргі таңда оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі PISA, TIMSS халықаралық зерттеулері жүргізіліп жатыр. Оның ішінде математикалық сауаттылық бойынша берілген тапсырмалары да болады. Математикалық сауаттылық – әлемдегі математиканың ролін анықтау және түсіне білу, математикалық тұжырымдарды дәлелді негіздей білу және қызығушылығы бар, ойлы азаматқа тән қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін математиканы қолдана білу қабілеттіліктерін негізделген қабілет.

Ұсынылған авторлық бағдарлама «Математика пәнінен 4-сынып оқушыларының математикалық сауаттылығын дамыту» тақырыбының мазмұнын жүзеге асыру үшін жағдай жасауға бағытталған.

Математика пәні міндетті пәндердің бірі болғандықтан оқушылардың даярлығы, математикалық ұғымдарды қолдана білу деңгейлері стандарттан төмен болмауы тиіс. Бірақ оқушылардың қабілеттері мен математикалық білімдері, ол білімдерді қолдану деңгейлері әр түрлі болады. Осы орайда математикалық сауаттылық моделін қарастырған жөн. Математикалық сауаттылық моделі шынайы әлем проблемаларын математикалық әлеммен ұштастыруға, тәжірибедегі мәселелерді пайымдай отырып, оның математикалық моделін құруға алғы шарт болып табылады.

Математикалық сауаттылық – адамның өзі өмір сүріп жатқан дүниедегі математиканың ролін анықтау және түсіну, дәлелді математикалық пайымдауларды білдіру және математиканы шығармашылықпен айналысатын, қызығушылық танытқан және ойлайтын азаматтың бүгінгі және болашақтағы қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін пайдалана алуы. .

Математикалық сауаттылықтың құрамдас бөліктері:

- математикалық фактілерді, әдістерді және оларды есептерды шешуде қолдану;
- тапсырманы шешуге қажетті әр түрлі математикалық тақырыптардан материалды біріктіру және байланыс орнату;
- ішкі интуицияны қажет ететін математикалық пайымдау.

Математикалық мазмұнға қолданылатын дағдылар:

- мәтінді талдай білу, әртүрлі формада берілген ақпаратты пайдалану;
- бір мезгілде бірнеше шарттарды, соның ішінде бір-біріне қайшы келетін жағдайларды ұстай білу (3 деңгей: 1- репродуктивті, 2-рефлексиялық, 3-функционалдық);

- тапсырманың маңызды қатынастарын көрсету мақсатында модельдеуді қолдану (графиктер, белгілер, формулалар) ;
- құрылымдық объектілердегі заңдылықтарды анықтай білу (қорытынды жасау) ;
- шешімдерді іздеу кезінде сынақ әрекеттерін жүзеге асыру мүмкіндігі (сабақтағы проблемалық жағдаяттар) ;
- тапсырманы шешудің барысы мен нәтижесін бақылау қабілеті (жетістіктер картасы – тапсырманы шешу үшін қажетті материалды таңда) ;
- пән бойынша өзіңіздің қозғалыс жолыңызды түсіну және анықтау және одан әрі ілгерілеу туралы болжам жасау.

Бұл дағдылар математикалық сауаттылық көрсеткіштері болып табылады және осы дағдыларды дамытуға бағытталған сабаққа тапсырмаларды енгізу есебінен қалыптасады.

Дегенмен, математикалық сауаттылықты дамытуға кедергі келтіретін мәселелер бар. Олар:

1. Есептеу дағдыларының төмен деңгейі.
2. Математикадан практикалық бағыттылықтың жоқтығы.
3. Оқытудағы репродуктивті әдіс.
4. Үй жұмысын ұйымдастыра алмау, үй тапсырмасына жауапкершілік.
5. Кеңістіктік ойлауды қалыптастыратын пән ретінде геометрияны формальды оқыту.

Бұл бағдарлама Қазақстан Республикасы Үкіметінің Орта білім берудің (бастауыш) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленген.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 Қаулысы.
2. Математика сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту. Нұр-Сұлтан: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ «Білім беру бағдарламалары орталығы» филиалы
3. В.П. Слепнёва , Математика (бастауыш сынып оқушыларына арнайы қысқаша анықтамалық 1- 4 сыныптар) - Көкшетау қаласы, « Келешек-2030 »
4. М.В. Буряк, С.А. Шейкина «Математическая грамотность» Практикум для школьников, 4 класс, Планета 2023
5. Л.Л. Глазырина , Математика пәні бойынша бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау және есептеу дағдыларын дамытуға арналған тапсырмалары жинағы (2,3,4 сыныптар) - Көкшетау қаласы, « Келешек-2030 » 2008
6. О. В. Федоскина. Математика. Функциональная грамотность, «Эксмо» 2023

ШЫҒАРУҒА ЖАУАПТЫ:

М. Мауленова
Баспа ісінің бас маманы

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕН-ЖАЙЫ:
Алматы қаласы, Нуркент 5/9
ықшамауданы үй 61, 9Б ғимарат.
Тел: + 7(778) 926 67 21
e-mail: orle.education@gmail.com

Подписано в печать 30.07.2024.
Формат 60x84/8. Усл.печ.л.13
Бумага офсетная. Гарнитура: Times New Roman. Тираж 20.

Отпечатано в типографии
ТОО «Өрле Education» РУМЦ
Тел.: + 7(778) 926 67 21

ISSN 3007-7265

ШАПАҒАТ EDU

№1 ақпан, 2024